
ÖTÜKEN

BİR VATAN KAYBETTİLER

Balkanların Fethi ve Kaybını Ele Alan Romanlar Üzerinde Bir İnceleme

Bilge Ercilasun

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1570
KÜLTÜR SERİSİ: 896

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-984-1

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ.SAN.VE.TİC.A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.
Güven İş Merkezi Nu:6/13, Bağcılar-İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul- 2020

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Bilge Ercilasun: 20 Ocak 1945 tarihinde İstanbul'da doğdu. Bakırköy Kartaltepe İlkokulu'nu, Bakırköy Orta Okulu'nu bitirdi. 1959-1962 yılları arasında İstanbul Kız Lisesi'nde okudu. 1963 yılında girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümünden 1967 yılında mezun oldu. 1968-1971 yılları arasında Erzurum Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak çalıştı. 1971 yılında Ankara Yüksek Öğretmen Okulu'na edebiyat öğretmeni olarak atandı. 1973 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne asistan olarak girdi. 2012 yılında emekli oldu. 1975'te bilim uzmanı, 1979'da doktor, 1987'de doçent, 1995'te profesör oldu. Doktora konusu "Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit", profesörlük çalışması "İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit 1-Türkçü Tenkit"tir.

Bilge Ercilasun 1976-1977 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Seattle şehrinde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. 2001-2002 yıllarında Bişkek'te (Kırgızistan), 2004-2005 arasında Girne Amerikan Üniversitesi'nde (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) öğretim üyesi olarak görev yaptı. Ercilasun'un yeni Türk edebiyatı alanında kitapları ve makaleleri bulunmaktadır. Kitaplarından bazılarının adları şöyledir: *Ahmet İhsan Tokgöz* (1996), *Orhan Veli Kanık* (1998), *Ziya Paşa* (2007), *Türk Romanı ve Hikâyesi Üzerine* (2013), *Tarih Konulu Romanlarda Sarıkamış Harbi* (2016).

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 13

GİRİŞ 23

Türkiye Tarihine Bir Bakış 25
Edebiyatta Rumeli (Balkanlar Hakkında Yazılan Eserlere Bir Bakış) 54

BİRİNCİ BÖLÜM
RUMELİ'NİN FETHİ (10 ROMAN)

ROMANLARIN TANITIMI 99

Trakya Güneşi 99
Şar Dağı'nın Kurtları 100
Argos Kalesi 101
Balkan Şahini 102
Kızıl Atın Süvarisi 102
Otranto 1480 103
Barbaros'un Günlüğü 103
Zigetvar'ın Laneti 104
Kandiye Zaferi 105
El Turco 106

TEMATİK İNCELEME 107

Kuruluş ve Fetih Yılları 107
Rumeli'nin Fethi ve Yerleşme 107
Bölgenin Özellikleri 112
Coğrafya ve Tabiat 113
Savaş 116
Akıncılar ve Casuslar 121
Toplumsal Düzen ve Medeniyet Seviyesi 129
Eğitim 130
Adalet Anlayışı 132
Baskı ve Zulüm 134

Yükselme Devri ve Cihan Hâkimiyeti 137
Medeniyet Seviyesi 137
Denizlerde Hâkimiyetin Önemi ve Barbaroslar 138
Devlet Adamları ve Savaş Vasıtaları 141
Hatalar ve Bozulmalar 142

İKİNCİ BÖLÜM
ÇÖKÜŞ YILLARI (1800-1918)

ROMANLARIN TANITIMI 151

II. Abdülhamit Öncesi (6 roman) 151
Rumeli Benimdi 151
Sakız'ın Gözyaşları 153
Elveda Kapadokya 153
Yaralı Yürek 155
Pışıbba 156
Beyaz Güle Al Kan Düşünce 156

II. Abdülhamit Devri (19 roman) 158
Beyaz Zambak 158
Yedinci Bayrak 159
Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi 163
Saranda 164
Elveda Girit 166
Giritli Feride 167
Kıskaç 167
Türk Olmak 168
Suskun Güvercin 169
Rumeli'de Hazan Mevsimi 170
Balkan 171
Rumeli'ye Veda 172
Zaman Rüzgârı 174
Anau'lu Anadolu 175
Koca Yusuf 176
Kara Ahmet 177
Gazi Osman Paşa Plevne'ye Saplanan Tuğ 178
Görmedin mi Aliş'imi Tuna Boyunda? 179
İmparatorluk Çöküyor 180

Meşrutiyet Devri (13 roman) 181
Rumeli'den Çıktık Yola 181
Makedonya Gamzesi 184
Kayıp Vatan Girit 185
Kalbim Rumeli'de Kaldı 186
Eleni'nin Kızı Halime 188
Ağlama Tuna 190
Yüreğimde Yâre Var 191
Elveda Güzel Vatanım 192
Râna 193
Elveda Kosova 194
Balkanlarda Yangın Var 194
Acı Göç 196
Elveda Balkanlar 197

Birinci Dünya Savaşı (11 roman) 200
Ahh Rumeli 200
Savaş ve Ayrılık 204
57. Alay Galiçya 207
Bir Osmanlı Yazı 210
Soğuk Cennetin Çocukları 212
Buz Yarası 217
Biz Yabancı Değiliz 218
57. Alay Filistin 218
Beni Yaralı Bırakma 219
Ruhum Kıyama Kalktı 219
Turan 220

Kafkas Cephesi ve Sarıkamış (15 roman) 221
Sarıkamış Beyaz Hüzün 221
Sarıkamış Kor Yüreğim Kar Altında 223
Sürgü 225
Kir 227
Sarıkamış Kar Bozgunu 230
Donmuş Umutlar 231
Sarı Sessizlik 231
Sarıkamış'tan Sibirya'ya Nargin 232
Sarıkamış'ta Ne Var Paşam? 233
Kutsal Dağın Çıplağı 233
Sarıkamış Allahü Ekber Dağları 234
Vatan Ah Vatan 235
Kar Kelebekleri 235
Kardan Kanatlar 235
Sarıkamış 1914 90.000 235

Çanakkale (9 roman) 236
Yorgun ve Yaralı 236
Çanakkale Geçilmedi 237
Kan ve Çiçekler 238
Nisanın İki Günü 239
Vardar Rüzgârı 241
57. Alay Çanakkale 242
Şehadetname 243
Şahika&Feraye 244
Aykırı Aşklar 245

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MÜTAREKE VE MİLLÎ MÜCADELE DEVRİ (1918-1923)

ROMANLARIN TANITIMI 249

Romanların Tanıtımı (11 roman) 249
Selanik Alev Alev 249
Ah Bre Sevda Ah Bre Vatan 253

İfijenya Sevda 254
Smyrna'nın Gözyaşları 255
Bıçak Sırtında 256
Sönmeyen Ateş 257
Mütareke Yıllarında Aşk 258
İşgal ve Kurtuluş 259
Zor Yıllar 259
Kurtuluşa Doğru 260
Veda 261

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LOZAN SONRASI (1923-1990)

ROMANLARIN TANITIMI 265

Mübadele (20 roman): 265
Emanet Çeyiz 265
Mübadiller 266
Mehlika 271
Hasret 272
Ihlamurlar Açarken 273
Muhacirler, Bitmeyen Göç 274
Ah Mana Mu 276
Çalı Harmanı 276
Aç Kapıyı Ben Geldim 278
Mor Kaftanlı Selanik 280
Savaşın Çocukları 281
Kuşaklar 282
Girit'ten Cunda'ya 283
Ulya 283
Kritimu Girit'im Benim 284
Sinesaf 286
Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana 288
Karıncanın Su İçtiği 289
Tanyeri Horozları 289
Çıplak Deniz Çıplak Ada 290

Cumhuriyet Devri (22 roman) 292
Umut 292
Hürriyet 295
Nereye Yüreğim? 297
36 Baharı 299
Rumeli'den Anadolu'ya Bir Göçmen Kızı 301
Kırık Kanatlar 302
Makedonya'dan Esen İmbat 302
İzmir'de Bir Manastır Çınarı 304
Rumeli'den Esen Yel 305
Göçmen 307
Uçurum 307
Toprağa Kan Düştü 308

İçimizdeki İnci Taneciği 310
Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür 311
Elveda Hüdavendigâr Diyarı 312
Tün, Gün ve Sabah 313
Giritli Mustafa 314
Sıdıka 315
Rodoslu Ahter 317
Rodos'tan Karşıyaka'ya 317
Midilli'de Söğüdün Gölgesinde 318
Sahilde Zaman Bitti 319

BEŞİNCİ BÖLÜM

TEMATİK İNCELEME

TEMATİK İNCELEME 323

Nüfus, Soykırım ve Gasp 330

Osmanlı Devleti'nin Çöküşü 336
Yolsuzluk ve Rüşvet, İhanet 347
İhanet 348
Toplumun Bozulması (Ahlaksızlık, Tembellik, Kıskançlık) 353

Cehalet 361
Cehalet ve Bilgisizlik 361
Cehalet ve Zulüm: 363
Cehalet, Taassup ve Hurafe: 365

Eğitim ve Kadın 368

Karakterler 373
Bilinçsizlik 373
Uyanış 378

SONUÇ 385

TABLOLAR 417

KRONOLOJİ 433

BİBLİYOGRAFYA 441

DİZİN 451

ÖN SÖZ

Elinizdeki çalışma, Balkanları ele alan romanlarla ilgili bir çalışmadır. Bu vatan nasıl kazanıldı, nasıl kaybedildi? Kaybedilen vatanda yaşayan insanların akıbeti ne oldu? Ele aldığımız romanlar, hem kaybedilen vatanla, hem de kaybedilen vatan üzerinde yaşayanlarla ilgilidir.

20. yüzyılın başı, Türk tarihinin en acı, en felaketli dönemlerinden biridir, belki de birincisidir. Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecinin yaşandığı bu yıllarda, birbiri ardınca gelen savaşlar ve yenilgiler, büyük toprak kayıpları, devletin gücünü hızla eritmiş, insan gücünü de yok mertebesine getirmiştir. Bu yıllarda en trajik olay, Balkan savaşında Rumeli'nin bütünüyle kaybedilmesi olmuştur. Bu kayıp, belki de devletin yıkılmasından daha büyük ve önemli bir kayıptır. Nitekim Rumeli'nin elden çıkması, devletin yıkılmasını da beraberinde getirmiştir. Rumeli'nin kaybını başlatan savaşın, 93 Harbi olduğunu ve Rumeli'nin büyük bir kısmını içine alan Tuna vilayetinin bu savaş sonunda kaybedildiğini hatırlayalım.

Rumeli vatandı, Türk'ün anavatanının önemli bir parçasıydı. İhtişamlı tarihiyle, zengin ve verimli coğrafyasıyla, Türk sanatında işlenmiş ve sanat değeri yüksek eserlerin oluşmasını sağlamış bir vatan toprağıydı. Bu tarih ve coğrafya etrafında zengin bir Türk müziğinin ve edebiyatının oluştuğunu görmekteyiz. Rumeli'nin kaybı, pek çok felaketi de beraberinde getirdi. Bitmeyen savaşlar, devletin yıkılışı, göçler, Mübadele… Ve nesiller boyu çekilen hasret ve gurbet acıları, yoksulluklar…

Hazırladığımız bu kitapta Türk'ün Rumeli macerasının romanlara dökülmüş şekilleri bulunuyor. Fakat önce bu çalışmanın nasıl ortaya çıktığını anlatmam lazım. Kitabın yazılış sürecinin ve plan arayışının da ayrı bir hikâyesi var.

Rumeli macerası kafamı kurcalıyor, Rumeli'yi kaybedişimizin romanlara aksetmesini yetersiz buluyordum. 2000 yılından sonra roman dünyasında oluşan hareketliliği fark etmemem imkânsızdı. Rumeli ile ilgili romanları ele almak ve bu konu üzerinde çalışmak istedim. Romanları okumak beni Birinci Dünya Savaşı ile ilgili diğer romanlara götürdü. Osmanlı Devleti'nin son yüzyılı ile ilgili romanların çokluğunu fark ettim. Özellikle II. Abdülhamit devriyle ilgili konular, romancıların ilgisini çekmekteydi. Ben bu devirle ilgili

romanları okurken Sarıkamış Harekâtı üzerine yazılmış olan romanların çokluğu dikkatimi çekti. Sarıkamış Harekâtı'nı konu alan birbiri ardınca yazılmış olan romanlar üzerinde çalışmaya başladım. Bu çalışma, büyüdü, genişledi ve 300 sayfalık bir kitap hâline geldi. Bu arada Rumeli'nin işlendiği romanları okumaya devam etmekteydim.

Okuduğum romanların önemli bir kısmında çekirdek vaka olarak Rumeli'nin işlendiği görülüyordu. Bir kısmında ise Rumeli'den pek az bahsedilmekteydi. Üzerinde düşündükçe Rumeli'ye az yer veren eserlerin ihmal edilemeyeceğini, çalışma dışında bırakılmaması gerektiğini fark ettim. Çünkü bu romanlarda Rumeli ile ilgili sosyal meselelerin yorumları da yer almaktaydı. Bazılarında devletin geriliği ve çöküşünden bahsediliyor, Balkanlardaki yenilgilerin sebepleri ortaya konuyor ve tahlil ediliyordu. Romanların bir kısmında da yorum yapılmamış ve sebepler araştırılmamıştı ama Rumelili karakterlere yer verilmişti. Bazı eserler de romancılık yönünden zayıf ve gevşek bir yapıda idiler. Ama bu romanlar, taşıdıkları malzeme bakımından ihmal edilemeyecek nitelikte idiler. Üstelik yazarlarının da romancılık yönünden bir iddiaları bulunmuyordu. Onlar sadece ele aldıkları devir hakkında gerçekle ilgi kurdukları bazı malzeme ve bilgilerin yazıya geçmesini isteyen yazarlardı. Bu, basit bir iş değildi. Bilginin, elde edilen malzemenin kalıcılığını, ölümsüzlüğünü sağlayan bir işti. Bu uğraşın da değerlendirilmesi gerekiyordu. Hepsinin düzgün ve okunabilir bir Türkçe kullandıklarını da fark etmiştim.

Balkanlar konusunun, içinde az veya çok yer aldığı bütün romanları çalışmama almaya karar vermiştim. Roman sayısı arttıkça bunları nasıl değerlendireceğim konusu, daha çok problem olmaya başladı. Bu kadar romanı neye göre tasnif etmeliydim? Bu soruya uzun zaman cevap veremedim.

Beni düşündüren bir diğer nokta, tematik çalışmalarda görülen yapı bölünmesiydi. Bir edebî eseri belli bir temaya göre incelerken eserdeki bütünlüğün korunması mümkün olmuyordu. Bu durumda romanlar hakkında kısa bir tanıtım yapılabilirdi. Ben ise romanın bütünlüğünü bozmak istemiyordum. İşleyeceğim problemleri de o bütünlük içinde ele almayı düşünüyordum.

Bu arada romanları okumaya devam ediyor ve hepsinin ayrıntılı özetlerini çıkarmaya çalışıyordum. Kitabımda ele almak istediğim konuları da ayrıca belirtiyordum. Romanların sayısı gittikçe artıyordu. İnceleme alanıma giren roman sayısı 100'ü geçmişti. Bu esnada ben, romanlar üzerinde düşünmekle ve araştırma metotlarını gözden geçirmekle meşguldüm. O sırada *Türk Romanında İttihat Terakki* adlı kitabın planı dikkatimi çekti. Murat Koç bu çalışmasında 1908-2004 arasında yazılmış olan romanları ele almış ve kronolojik bir plan dâhilinde incelemişti. Bu plan benim de işime yarayabilirdi. Üstelik bu çalışma da 100'ü aşkın roman üzerinde yapılmıştı.[1]

[1] Murat Koç, *Türk Romanında İttihat Terakki (1908-2004)*, Temel Yayınları, İstanbul 2005.

Kronolojik incelemeye karar verince inceleme planımın alt bölümleri ortaya çıkmış oluyordu. Romanları okudukça sadece çöküş devrinden bahsetmenin eksik kalacağını ve yetersiz olabileceğini düşünmeye başladım. Türk tarihinde Rumeli ile ilgili 1300'lerden 2000'lere kadar süren uzun bir süreç yaşanmıştı ve yaşanmaktaydı. Fetih devri hariç, karşılaşılan problemlerin pek değişmediği, aşağı yukarı birbirine benzer olduğu görülüyordu. Savaşlar, yenilgiler, göç, soykırım, zulümler… Bütün bunlar, temeline Türk düşmanlığı yerleştirilmiş bir bakış tarzından ileri geliyordu. Türk'ün güçlü olduğu devirlerde bu güç kabul ediliyor ve ona boyun eğiliyor, Türk gücünü kaybedince, zayıflayınca amansız bir Türk düşmanlığı baş gösteriyordu.

Türk'ün Rumeli macerasını, tarihin akışı içinde romanlar üzerinden göstermek istedim. Değişen şartları, gerileme sebeplerini ortaya koymak istedim. Romanları okumaya devam ediyor ve incelemelerini yaparak ait oldukları altbölümlere yerleştiriyordum. Zamanla yine kafamda birtakım soru işaretleri oluşmaya başladı. Tespit ettiğim problemlerin pek çok romanda ele alındığını ve tartışıldığını görüyordum. Bunları da çalışmamda belirtiyordum. Romanların tanıtımında yaptığım yorumlara rağmen bir şeylerin eksik kaldığını ve ayrıca bir tematik incelemenin şart olduğunu fark ettim. Hazırladığım çalışma beni tatmin etmemişti. Böylece bölümlerdeki tematik incelemeler meydana geldi.

Bu çalışmanın beni çok yorduğunu, manen çok yıprattığını söylemeliyim. Yıllar yılı okuduğum eserlerde anlatılan savaşlar ve yenilgiler, yapılan haksızlıklar, yaşanan göçler, tecavüz ve soykırım olayları karşısında âciz ve çaresiz kaldığımı hissettim. Kendi milletimin yok olma noktasına geldiğini, göz göre göre bu noktaya getirildiğini defalarca okumaktan, geriliğe, cahilliğe, ilkelliğe şahit olmaktan bunaldım ve bu duruma isyan ettim. Bu halde iken, okuduğum kitaplardan birinde rastladığım ifadeleri sık sık hatırlamaktan kendimi alamadım. Bu kitap, Talât Uzunyaylalı'nın *Paylaşılamayan Topraklar* adlı romanıydı. Kitabın başında yazar romanının konusunu belirtiyor ve yazış macerasını anlatıyordu. 1914-1922 yılları arasında Anadolu'da yaşanan Ermeni zulmünün konu edildiği bu romanda, yazar zaman zaman bunaldığını, yazmaktan vazgeçme noktasına geldiğini de belirtmekteydi. Yazar bu konudaki hislerini şöyle anlatıyordu:

> Romanın konusuyla ilgili binlerce sayfa arşiv bilgisi, hatıra, araştırma inceleme kitapları mevcuttur. Türk ve Ermeni yazılı kaynaklarının bir kısmını ki (on bin sayfadan fazla okuma yaptım) sabırla ve yapabildiğimce yansız bir gözle okuyarak kaleme aldığım bu romanın bana pek çok ıstırap verdiğini, insanların maruz kaldığı hadiselerin sıhhatimi bozacak derecede beni etkilediğini, zaman zaman

romanı yazmaktan vazgeçtiğimi, fakat her defasında yeniden masaya oturduğumu ve sonunda güçlükle bitirebildiğimi belirtmek isterim.[2]

Yukarıda oldukça sancılı ve ıstıraplı bir yazış süreci anlatılıyor. Buradaki ıstırap, sanatın ve yaratıcılığın oluşması ve gelişmesiyle alakalı değildir, doğrudan doğruya gerçekte yaşanmış olan acıların yarattığı bir durumdur. Türk devletinin zayıflaması ve yıkılışı süreci içinde yaşanan haksızlıkların, yapılan adaletsizliklerin, Türk'e oynanan vahşi, zalim ve acımasız oyunların, romandaki ifadesidir. Yazar, romanını meydana getirirken, Ermeni olayları ile ilgili binlerce can yakıcı sayfayı okumak zorunda kalmıştır. Bu sayfaların, ölümle, haksızlıkla, vahşetle dolu bulunduğu açıktır.

Kitabımı yazarken Talat Uzunyaylalı'nın bu cümleleri kafamda döndü durdu. Çünkü aynı sıkıntıyı ben de yaşıyor ve haksızlıklara isyan noktasına gelerek çaresizlikle kıvranıyordum. Düşmanın gittikçe artan nefreti ve planlı hazırlığı karşısında devletin âcizliği ve umursamazlığı, halkın perişanlığı, geriliği, gafleti beni isyan ettiriyor, sağlığımı bozacak, uykularımı kaçıracak durumlara getiriyordu. Buna benzer pek çok olumsuz duygu ve düşüncelerle mücadele ederek bu çalışmayı tamamladım.

Bu çalışmaya duygularımı, düşüncelerimi, sezgimi, kısacası bütün ruhumu kattığımı söyleyebilirim. Gerçeklerden uzaklaşmadan bunu yapmaya çalıştığımı belirtmeliyim. Tarafsız mıyım? Hayır. Değerlendirmelerde objektif olmaya çalışsam da benim bir kimliğim var. Yorum ve değerlendirmelerimi o kimlik doğrultusunda yaptığımı rahatlıkla söyleyebilirim. Ama Türk'ün burada uğradığı haksızlık o kadar büyük, o kadar açık ki asıl bunu göremeyen gözün, bunu inkâr eden bir bakışın tarafsız olmadığını, düşmanın bakışını ve görüşünü benimsediğini ifade etmek doğru olur.

Romanların edebî ürünler olmalarının dışında bir başka fonksiyonları daha vardır. O da sosyolojik malzeme ile dolu bulunmalarıdır. Böylece insanı birçok yönden yakalama ve inceleme fırsatını vermektedirler. Diğer bir mesele yazarların olaylar karşısında aldıkları tavırdır. Yazarların sezgileri, tepkileri ve eleştirileri çok büyük önem taşır. Bunların romanlar vasıtasıyla aktarılmasının, sağlam ve çağdaş bir toplumun oluşturulmasında çok büyük bir rolü olduğunu düşünüyorum. Kitabımda romanların ve yazarların toplum içindeki rollerini ve ağırlıklarını ortaya koymaya çalıştığımı belirtmeliyim.

Bütün bu açıklamalardan sonra kitabın bölümlerine geçebilirim:

Kitapta beş ana bölüm bulunmaktadır. Bölümlerin düzenlenmesinde romanların konuları esas alınmış ve kronolojik bir sıra takip edilmiştir. Rumeli'nin Fethi başlığını taşıyan Birinci Bölüm, Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş devirleri ile sınırlandı. Burada Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçiş

[2] M. Talât Uzunyaylalı, *Paylaşılamayan Topraklar*, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2. Baskı, İstanbul 2011, s. 4.

yıllarını işleyen romanlar ele alındı. Osmanlı Devleti'nin yükseliş dönemindeki olaylara ve savaşlara yer veren romanlar da burada yer aldı. Bu bölümde Rumeli'nin fethi ile ilgili altı roman bulunmaktadır. Bundan başka ikisi yükseliş, ikisi de Köprülüler devriyle ilgili olmak üzere bölüme dört roman daha dâhil edilmiştir.

İkinci Bölüm Çöküş ve Çözülüş Devri adı altında toplandı. Bu bölümün tarihi 1800-1918 olarak belirlendi. Burada bu yıllardaki olayları konu alan romanlara yer verildi. Çalışmamızın esas kısmını oluşturan bu bölümün altbaşlıkları şöyledir: II. Abdülhamit Öncesi (6 roman), II. Abdülhamit Devri (19 roman), Meşrutiyet Devri (13 roman)…

Abdülhamit öncesi adını verdiğimiz kısımda henüz çatışma yoktur, vatan kaybedilmemiştir. Fakat problemlerin başladığı ve henüz su yüzüne çıkmadığı da hissedilmektedir. Bu romanlarda birtakım isyanların konu alındığını görmekteyiz. Vatan henüz kaybedilmemiştir ama vatanın kaybedilmesinin kıpırtıları başlamıştır. Onun için bu altbölüme kıpırtılar, isyanlar, huzursuzluklar, rahatsızlıklar dönemi diyebiliriz (Vatanın kaybedilmesi süreci, Abdülhamit döneminin başında, 93 Harbi ile birlikte başlıyor).

Abdülhamit Öncesi adlı altbölümü hariç tutarsak diğerlerinin ortak özelliğinin vatanın kaybedilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Meşrutiyet devri kendi içinde altbölümlere ayrılmaktadır. Bu altbölümler şöyledir: Birinci Dünya Savaşı (11 roman), Sarıkamış (15 roman) ve Çanakkale (9 roman) cepheleri… Balkanlardaki savaşlar, yenilgiler, toprak kayıpları ve göçler, Abdülhamit ve İkinci Meşrutiyet yıllarında meydana gelmişti. Dolayısıyla bu yıllar, romanlarda en çok işlenen devir olmaktadır. Burada 73 roman ele alınmıştır.

Üçüncü Bölüm Mütareke ve Millî Mücadele Devri adını taşıyor. 1918-1923 yılları arasında sınırlandırdığımız bu devrede yeni bir devlet kurma mücadelesi verilmiştir. Bu devreyi konu alan romanların bir kısmında yine Rumeli'den söz edildiği ve Balkanlarla ilgili çeşitli problemlere yer verildiği görülüyor. Bu bölümde 11 roman ele alınmıştır.

Lozan'dan Sonra başlığını taşıyan Dördüncü Bölüm iki alt bölümden oluşuyor. Bunlardan birincisine Mübadele, ikincisine Cumhuriyet Devri adları verildi. Mübadele başlığı altında 20, Cumhuriyet Devri başlığı altında 22 olmak üzere toplam 42 roman incelendi. Bu bölüm 1923-1990 olarak sınırlandırıldı.

Çalışmamızda, belirtilen ana başlıklar altında yer alan romanlar, bu konularda kaleme alınmış romanların bütünü değil sadece Rumeli'den bahseden ve Rumeli konusuna motif olarak yer veren eserlerdir.

Kitabımızda Girit, Rodos gibi adalarla ilgili romanların da bulunduğu görülecektir. Adalarda yaşayan Türklerin de Rumeli ile aynı kaderi paylaştıkları, aynı acı olayları yaşadıkları, pek çoğunun bu uğurda hayatlarını kaybettikleri, bu olaylar sonunda sağ kalabilenlerin de vatanlarını kaybettikleri bir gerçek-

tir. Rumeli'nin bir uzantısı olarak gördüğümüz için, adalarla ilgili romanları da çalışmamıza dâhil ettik.

Bu çalışmada iki ayrı tematik inceleme bulunuyor. İlki, Birinci Bölümde yer almış olan incelemedir. Fetih ve yükselme devirlerini konu alan romanların tematik incelemesi, şu başlıklar altında toplandı: Kuruluş ve Fetih Yılları, Yükselme Devri ve Cihan Hâkimiyeti… Bu bölümde devrin özellikleri, romanlara dayanılarak belirtildi ve incelendi. Tarihî malzemenin romanlara nasıl yansıtıldığı gösterilmeye çalışıldı.

İkinci, Üçüncü ve Dördüncü bölümlerdeki romanların tematik incelemeleri için ayrı bir bölüm oluşturuldu. Beşinci Bölüm dediğimiz bu kısımda tematik inceleme şu altbaşlıklar altında toplandı: Nüfus, Soykırım ve Gasp; Osmanlı Devleti'nin Çöküşü; Cehalet, Eğitim ve Kadın, Karakterler… Romanlar incelendiği zaman yukarıda belirtilen problemlerin ve yaşanan sıkıntıların, iki asırdan beri değişmeden devam ettiği görüldüğü için ve Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra sınırların dışında kalanların aynı sıkıntıları yaşadıkları görüldüğü için (her bölümde aynı problemleri tekrar etmemek düşüncesiyle), üç bölümün tematik incelemesi birlikte yapıldı.

Çalışmamızdaki diğer bölümler şunlardır: Giriş, Sonuç, Tablolar, Kronoloji, Bibliyografya, Dizin… Giriş iki altbölümden oluşuyor. Birinci altbölümde tarihî olayların kısa bir özeti yapıldı. Burada Rumeli'nin fethinden başlanmış, Osmanlı tarihi kısaca verilmiş, yapılan önemli muharebeler belirtilmiştir. Bu özette, romanlardaki malzemeye göre hareket edilmiş ve romanlarda yer alan bazı tarihî olaylar daha ayrıntılı olarak verilmiştir (denizler hâkimiyeti ve Barbaros gibi). Gerçek olayların kurguda nasıl yer aldığı, nasıl işlendiği böylece olaylarla gösterilmeye çalışıldı.

Girişin ikinci kısmında 2000 yılından önceki romanlar ele alındı. 2000 yılından sonra yazılmış iki yabancı romandan bahsedildi. Ayrıca hikâye, hatıra, röportaj, gezi yazısı türlerinde önemli bazı eserler hatırlatıldı. Bu konuda yazılmış tiyatro ve şiir türlerindeki eserlere yer verilmedi.

Sonuçta romanlardan hareket edilerek genel bir değerlendirme ve yorum yapıldı. Kronolojide önemli tarihî olayların tarihleri bir liste halinde gösterildi. Tablolar başlığı altında romanlardaki devirler, karakterler ve çalışmamızda yer alan bazı problemler şematik olarak gösterilmiş bulunuyor.

Çalışmamızda 136 roman yer almaktadır. Bunlar, birkaçı hariç, 2000 yılından sonra kaleme alınmış eserlerdir. Bu romanların bazılarında Rumeli meselesine çok az yer verildiği görülüyor. Bunları kitabıma almamın sebeplerinden biri, içinde Balkanların yer aldığı romanların sayıları hakkında bir fikir vermek ve bu sayının çokluğuna dikkat çekmektir. Bu durum, Rumeli'nin kaybının, Türk toplumunda ne kadar derin bir yara açtığını ve bu yaranın bilinçaltına yerleştiğini göstermesi bakımından da önemlidir. Burada Rumeli'nin kaybı konusunda yazarlar tarafından gösterilen bilinçli tavra da

dikkat çekmek lazımdır. Yazarların bu tavrı, toplumun bu konuda uyanışını ve hassasiyetini işaret etmektedir. Balkanlardan az veya çok bahseden bütün romanları işte bu sebeplerden kitabıma almış bulunuyorum.

Bu çalışma hakkında gerekli gördüğüm diğer açıklamaları şöyle belirtebilirim:

1. Çalışmanın Kapsamı: Balkanlardaki olaylar ve savaşlar, günümüze kadar getirilerek Rumeli'nin panoraması çizilmeye çalışılmıştır. Rumeli'nin kaybının önemini daha iyi belirtebilmek için Balkanların fethinden günümüze kadar olan savaşların ve olayların konu edildiği romanlar ele alınmıştır.

Osmanlı ve Türkiye Türklerinin 20. yüzyıldaki tarihi, Anadolu ve Trakya topraklarındaki olaylardan ibaret değildir. Bu tarih, Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Sırbistan, Kosova, Girit ve Ege adalarında da yaşanmıştır ve bütün bunlar incelediğimiz romanlara yansımıştır. Bu yüzden yukarıda belirtilen konuları işleyen romanlar, incelememize dâhil edilmiştir.

2. Romanların Sınıflandırılması: Romanlar, belirtilen kronolojik devirlere göre sınıflandırıldı. Birinci Bölüm'de Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş devirlerini konu alan romanlar toplandı. İkinci Bölüm'de 1800-1918 yılları arasındaki olayları anlatan romanlar yer aldı. Asıl zorluk, bu bölümün altbölümlerindeki tasnifte yaşandı. Çünkü pek çok romanda, birden fazla devrin hikâyesi anlatılmaktaydı. Romanlarda devirler arasındaki geçişler oldukça çok ve karmaşıktı. Özellikle Abdülhamit, Meşrutiyet, Millî Mücadele dönemlerini anlatan romanlarda tasnif zorlaşmaktaydı. Savaş romanlarını sınıflandırmak kolaydı. Fakat devirlerin konu edildiği romanlarda bu sınıflandırma bazen güçleşiyordu. Böyle durumlarda iki yol takip ettim. Birincisi, olayların başlama tarihlerine göre sınıflandırmak oldu. İncelemeye aldığım romanı, hangi tarihte başlıyorsa o döneme yerleştirdim. Böyle durumlarda romanın asıl işlediği zamanı hesaba katmadığım oldu (Buna örnek *Yaralı Yürek*'tir. *Yaralı Yürek* romanını Abdülhamit'ten önceki bölüme yerleştirdim. Halbuki roman Abdülhamit ve Meşrutiyet yıllarını içine alarak Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar gelmektedir). Romanları sınıflandırırken genellikle bu yolu takip ettim. İkinci yol *Sakız'ın Gözyaşları* ve *Elveda Kapadokya* romanlarında uyguladığım metottur. Bu romanlar yaşadığımız devrin olaylarının anlatıldığı eserlerdir. Fakat geriye dönüşler vardır ve bu kitaba alınma sebepleri de bu geriye dönüşlerde anlatılan olaylardır. Bu romanları geriye dönüşlerde anlatılan olayların bulunduğu tarihlere yerleştirdim. Bütün bunları da dipnotlardaki açıklamalarda belirttim.

3. Romanların Tanıtımı: Romanların tanıtımı bölümlerinde, romanların tam bir olay örgüsü verilmemiş, sadece Rumeli ile ilgili kısımlarından (olaylardan veya karakterlerden) bahsedilmiştir. Bu bölümlerde romanlar yapısal bir incelemeye tabi tutulmamışlardır. Balkanları çekirdek vaka olarak işleyen romanlarda bütün bir özet veya olay örgüsü verilmiştir. Çünkü bu romanların

bütünü, konumuzun inceleme alanı içindedir. Ama bütünüyle konumuza dâhil olmayan romanların sadece Rumeli ile ilgili kısımlarından bahsedilmiştir. Aynı şekilde romanlar yapı ve estetik bakımdan ele alınmamış, edebî bakımdan da bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Edebî eser bir yapıdır, bir bütündür. Roman ve hikâyede, yani kurgusal eserlerde, ayrıntılar önemli ve değerlidir. O yüzden ben eserlerin bütünlüğünü bozmak istemedim ve belli bir plan içine yerleştirdiğim her eseri kendi bütünlüğü içinde ele aldım ve işledim. Romanların tanıtılması adını verdiğim bu bölümlerde sadece teknik tanıtma ve özetlerle yetinmeyip seçtiğim konu açısından önemli bulduğum ve romanlarda yer alan temleri ve bilgileri vermeye, belirtmeye çalıştım. Temleri vurgulamak için bazı alıntıları da burada verdim. Bazen küçük yorumlar ve değerlendirmeler de yaptığım oldu. Yazarların yaptığı vurgular, gösterdikleri hassasiyetler ve tepkilerin metin içinde tespit edilmesini, belirtilmesini ve vurgulanmasını istedim.

4. Tematik İnceleme: Rumeli'nin fethi ve yükselme devirleri ile ilgili olan Birinci Bölüm'ün tematik incelemesinde bu yıllarda yaşanan zaferler ve sebepleri üzerinde durulmuştur. İkinci, Üçüncü ve Dördüncü bölümlerin problemleri aynı olduğu için, bu bölümlerin tematik incelemeleri ayrı bir bölüm halinde bir arada (Beşinci Bölüm'de) yapıldı. Devletin çöküşüne sebep olan pek çok problem burada gösterilmiş bulunuyor. Bu konuda romanlarda çok zengin malzeme bulunmaktadır. Romanlarda savaşlar, yenilgiler, devletin çöküşü ve sebepleri çok geniş olarak ele alınmış ve tartışılmış bulunmaktadır. Bütün bu malzemeyi değerlendirmeye ve yorumlamaya ve ortaya koymaya çalıştık. Buna göre, savaşlar, göç, soykırım, devletin çöküşü, kurumların işlememesi, yöneticilerin ve toplumun bozulması, eğitim, taassup, cehalet, kadın konularını ele aldık.

Tematik İncelemede romanlarda yer alan karakterler, olaylar ve problemler üzerinde duruldu. Karakterlerdeki değişim, toplumdaki eksiklikler ve kusurlar belirtildi, tahlil edildi ve yorumlandı. Burada zaman zaman 2000 yılından önce yazılmış eserlerin de yer aldığı görülecektir (*Bizim Diyar*, *Viran Dağlar*, *Kurt Seyt ve Shura*, *Kurt Seyt ve Murka*, *Mengene Göçmenleri* gibi eserlere de tematik incelemede temas edildi).

5. Tekrarlar: İncelemede birtakım tekrarlar olduğu görülecektir. Bunların en aza indirilmesi için gayret sarf edilmiştir. Fakat bazılarının da vurgulanması ve üzerinde durulması gerektiği düşünülmüş, bu yüzden birden fazla yerde ele alınmıştır. Bu tekrarların bir kısmı, romanlarda görülen aynı meselelerin ve konuların işlenmesiyle ilgilidir. Farklı romanlarda farklı yazarlar tarafından aynı olaylar ele alınmış ve birbirine benzer şekilde anlatılmıştır. Romanların tanıtımı kısmında bunlar tek tek belirtilmiş, dolayısıyla bir tekrar meydana gelmiştir.

Bir diğer tekrar, Tematik İncelemede ortaya çıktı. Bir roman, içindeki malzemeye göre birkaç yerde ele alınarak incelenirken ve yorumlanırken birtakım tekrarların ortaya çıkması kaçınılmazdı. Bunun, tematik incelemenin yapısında bulunan bir uygulama olduğu açıktır.

6. Alıntılar ve Dipnotlar: Romanların künyesi roman tanıtımı bölümlerinde verildi. Romanlardan yapılan alıntılar için dipnota "Alıntılar bu baskıdandır," diye not düşüldü. Fakat alıntıların bir kısmı roman tanıtım bölümlerinde değil, tematik inceleme bölümünde yer almaktadır. Dipnotlar fazla olmasın diye orada ayrıca bu konuda not düşülmemiş, nereden alıntı yapıldığı bilgisi, sadece roman tanıtım bölümünde verilmiştir. Tematik incelemede romanların adları verilmiş ve yapılan alıntıların sayfa numaraları belirtilmiştir.

Bilimsel çalışmalarda sonuçlarda genellikle dipnot kullanılmaz. Fakat ben bu kitabımdaki sonuçta alıntı yapmak ve dipnot kullanmak mecburiyetinde kaldım. Değerlendirme ve yorum yapabilmek için ve bazı hükümlere varabilmek için o bilgilere dayanmam lazımdı. Ancak o bilgilerden hareket ederek hüküm verebilirdim. O bilgiler de bana ait değildi. Onun için sonuçta alıntı yapmak ve dipnot kullanmak zorunda kaldım.

Bu kitabın ortaya çıkmasında arkadaşlarımdan ve öğrencilerimden yardım ve destek gördüğümü söylemeliyim. Çalışmamın başından sonuna kadar beni izleyen, konuşmalarımı dinleyen, sıkıntılarımı ve sorularımı paylaşan hocam, dostum ve arkadaşım İnci Enginün, çeşitli fikirler vererek ufkumu açtı ve çok boyutlu düşünmemi sağladı. Balkanlarda yapılmakta olan güncel faaliyetleri bana haber verdi ve kitabımı ilgiyle baştan sona kadar okudu. Bir diğeri Ahmet Ercilasun… O da kitabı dikkatle okudu ve gerekli düzeltmeleri yaptı, ikazlarını, yorumlarını ve eleştirilerini belirtti. Sevgili öğrencim Nurtaç Ergün Atbaşı bana durmadan kitap, fotokopi taşıdı ve yeni yayınları haber verdi, tabloların bilgisayara aktarılmasını sağladı. Çalışmam süresince beni dikkat ve ilgiyle dinledi. Kitabın yayın hayatına geçmesini sağlayan Göktürk Ömer Çakır… Hepsine candan teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

Bilge Ercilasun
Ankara 10.04.2020

GİRİŞ

TÜRKİYE TARİHİNE BİR BAKIŞ

Rumeli fethinin birinci kahramanı Orhan Gazi'nin büyük oğlu Gazi Süleyman Paşa'dır. Süleyman Paşa, 1353 tarihinde Anadolu'dan Rumeli yakasına geçmiş, bu suretle Avrupa'ya ayak basmıştır. İlk olarak Gelibolu kalesi ve limanı alınarak Osmanlıya bağlanmıştır. Gazi Süleyman Paşa'nın kabri de, ilk fethettiği yer olan Gelibolu'dadır.

Bizans, Orhan Gazi'den yardım istemiş, Orhan Bey de büyük oğlu Gazi Süleyman Paşa'ya görev vermiştir. Orhan Bey'in kuvvetleri, Rumeli'ye geçerek Sırbistan Kralına itaat eden çevreleri yağmalarlar. 1349'da Süleyman Paşa, Selanik'i Sırplardan kurtarır. Osmanlı filosu 1352'de Marmara adalarını fethetmiştir. 1357'de Çorlu, Lüleburgaz, Tekirdağ, Şarköy, Malkara, Keşan, İpsala alınmış ve Meriç'e ulaşılmıştır.

Birinci Murat (Murat Hüdavendigâr), Rumeli fethinin ikinci kahramanıdır. 1362'de Edirne fethedilmiş, bu suretle Osmanlı Devleti imparatorluk derecesine yükselme imkânını yakalamıştır. 1363'te Eski Zağra ve Filibe fethedildi. Türk tarihinin önemli hadiselerinden biri de Kosova'nın fethidir. Kosova Meydan Muharebesi beş buçuk asır için Doğu Avrupa'nın mukadderatını tayin eden bir hadise olmuştur.[1]

Zamanla Rumeli, devletin ana hedeflerinden biri haline gelir. Rumeli'ye geçiş, Türk tarihinin en büyük olaylarından biridir. Bu teşebbüsün Türk tarihine yeni bir yön verdiği, Avrupa'ya ve dünya tarihine büyük ölçüde tesir ettiği belirtilmektedir. Rumeli'yi fethetme sebepleri Bizans halkının yönetimden memnuniyetsizliği, Bizans'ın iktisadî gücünü kaybetmesi, Sırp, yani Slav tehlikesi olarak sıralanmıştır. Bizans'ın ekonomik bakımdan zayıflığı ve gerilemesi, asayişin temin edilememesi, çöküş içinde bulunması gibi sebeplerin, halkın ahlakını da çöküşe uğrattığı ifade edilir.

Rumeli'ye geçişte en büyük ve önemli rol akıncılara aittir. Osmanlı ordusunda Akıncılar Sınıfı adı verilen bir kuvvet bulunmaktaydı. Akıncı Ocağı Türk ordusunun en seçkin sınıfıdır. Son derecede sıkı şartlarda yetiştirilirlerdi. Avrupa'da *"serhat denen"* sınıra yakın yerlerde otururlardı. Akıncı Kanunnamesi denen hususî kanunları vardı ve buna göre hareket ederlerdi. Doğrudan doğruya Padişaha bağlı idiler. Akınlar çok gizli olur ve ani emirlerle

---

[1] T. Yılmaz Öztuna. *Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi*, Cilt 3, Hayat Kitapları, İstanbul 1964, s. 60 (3. 4. 5. Ciltler 1964; 6. 7. 8. Ciltler 1965; 9. 10. Ciltler 1966; 11. 12. Ciltler 1967).

yapılırdı. Akıncılar çok usta savaşçı ve süvari idiler. Hepsi keskin nişancılardı. Akıncı subayları birkaç Avrupa dili konuşurlardı. Akıncılar çok seri hareket ederlerdi. Çok kısa zamanda büyük mesafeler aşılırdı.[2]

Bu yıllarda Türk devletinin bir diğer kuvveti, Akıncı Ocağı içinden yetişmiş olan Türk casuslarıdır. Bunlara karada casus, denizdekilere ise korsan denilmektedir. Bunların, bilinen korsanlardan farklı oldukları belirtiliyor. Akıncı Ocağı'na mensup Türk casusları Orta Avrupa'da bulunurlar, yerli halkın arasına karışarak bilgi toplarlardı. Akınlar ona göre planlanır, akın müddeti ve vurulacak yerler bu bilgilere göre hesaplanırdı. Akıncılar ve korsanlar bugünkü komandolarla aynı işi yaparlardı. Gayeleri, üsleri tahrip ederek düşmanın askerî ve iktisadî gücünü hırpalamak ve halkın manevî kuvvetini bozmaktan ibaretti (Rumeli'deki akıncıların görevi 17. asırdan itibaren Kırım süvarilerine verilmiş, böylece Akıncı Ocağı kaldırılmıştır).[3]

Burada Osmanlının Rumeli'ye uyguladığı iskân politikasından da bahsetmek lazımdır. Osmanlının Rumeli'ye yerleşmesi bir plan dâhilinde olmuştur. Fetihlerden sonra Anadolu'dan Rumeli'ye göçmenler gönderilmiş, savaşta hizmeti olanlara tımarlı geniş araziler verilmiştir. Kale muhafızı olarak yerleştirilen bu askerlerin görevi kaleleri korumak olmuştur. Bir kısmı da Evrenoz Gazi kumandası altında akıncılardı. Böylece Rumeli'de yerleşmiş bulunan çeşitli askerî sınıflar meydana getirilmiştir. Bunları akıncılar, tımarlı sipahiler ve sınır boylarına yerleştirilmiş yürük aşiretleri olmak üzere özetleyebiliriz. [4]

Tarihçiler Osmanlının Balkanlarda kolayca ilerlediğini, bir direnişle karşılaşmadığını belirtiyor ve bunun da sebeplerini şöyle sıralıyorlar: Birinci sebep Osmanlının âdil olması ve Balkan halklarına âdilane davranmasıdır.[5] Murat Hüdavendigâr'ın davranışlarının "vicdan hürriyetine, şefkat ve adalete dayandığı" belirtiliyor.[6] Onların inançlarına saygı göstermiş ve onlara din ve inanç hürriyeti vermiş, farklı din ve mezheplere karışmamış, tazyik etmemiştir. Onları sosyal hayatlarında da serbest bırakmıştır. Diğer bir husus, Osmanlının devrine göre ileri bir medeniyete sahip olması ve bu ileri medeniyeti Balkan kavimlerine götürmesidir. Hristiyanlığın Ortodoks mezhebinden olan ve Katoliklerin baskısından bunalan Balkan kavimleri Türkleri bir kurtarıcı gibi karşılamışlardır. Objektif davranan pek çok yabancı kaynakların da bu görüşleri dile getirdikleri belirtilmektedir.

Uzunçarşılı, Osmanlının Balkanlardaki fetihlerinin hızlı ve kolay olmasını asırlarca evvel buralara gelen çeşitli Türk kavimlerine de bağlamaktadır.

---

2 *Age*, s. 72-73.

3 *Age*, s. 73.

4 Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Cilt 1, s. 165.

5 *Age*, s. 165.

6 *Age*, s. 184.

"Asırlarca evvel Balkanlara gelerek yerleşen ve daha sonra Hristiyanlığı kabul etmiş olan Peçenek, Kuman, Gagavuz ve Vardar'ların da aynı ırktan" bulunmalarının, fetihleri kolaylaştırmada etkili olduğu düşüncesindedir. Türk idaresine karşı hiçbir halk ayaklanması olmamış, "hatta Osmanlıları Balkanlardan çıkarmak isteyen Haçlı seferlerinde bile böyle bir hareket görülmemiştir."[7]

Osmanlının süratle genişlemesinin ve kıtalara yayılmasının sebepleri arasında, yalnız fütuhatın ve siyasetteki maharetin değil, yukarıda belirtilen manevi sebeplerin de büyük tesirleri olduğu görülmektedir. Bütün bu sebeplerden Timur'un hücumuyla "Osmanlı Devleti Anadolu'da parçalandığı halde Rumeli'de dimdik durmuştur." Ve yine bundan dolayı Türkler Rumeli'de fethettikleri "geniş ülkeleri bir avuç kuvvetle elde" tutabilmişlerdir.[8]

Yıldırım Bayezid ve II. Murat zamanında fetihler devam etti. 1364'te Sırp Sındığı, 1371'de Çirmen, 1389'da Birinci Kosova, 1396'da Niğbolu, 1444'te Varna, 1448'de İkinci Kosova'da düşman mağlup edildi. Bundan sonra Avrupa iki buçuk asır boyunca, yani 1683 tarihine kadar, Türklere karşı yeni organizasyonlar düzenleyemedi. 30 Avrupa devleti birleştiler. Fakat bu gücü yok edemediler. Böylece Balkanlarda Türk hâkimiyeti yerleşmiş oldu.

Fatih babasıyla beraber İkinci Kosova savaşına katıldı. Tahta çıkınca 1453'te İstanbul'u fethetti. Atina'ya ve Bükreş'e girmiş, Balkanların tek hâkimi olmuş, Karadeniz'i Osmanlının iç denizi haline getirmiş, Boğazları kapatmıştı.[9]

Fatih, yaptığı büyük ve anlamlı fetihlerle, Türk devletinin cihan imparatorluğu olmasının yolunu açmıştır. Fatih zamanında faaliyet gösteren ve Avrupa'nın büyük bir kısmına yayılan geniş casusluk şebekesi, büyük işler görmüş, devletin büyümesinde ve kuvvetlenmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Yerlilerden de elde edilmiş casuslar bulunduğunu Avrupalı tarihçiler de kaydetmektedirler.[10]

Öztuna, Osmanlı ordularının Avrupa'da kazandıkları zaferlerin ve yaptıkları baş döndürücü fetihlerin, ordunun akıncı sınıfı sayesinde olduğunu belirtiyor. Bunların bugünün komandoları olduğunu ifade eden yazar, düşmanın iktisadi ve manevi yapısını alt üst ettiklerini anlatmaktadır. Fatih'in bazen 25 devletle birden aynı anda savaş halinde bulunduğuna, bütün mücadelelerinin zaferle bitmesinde akıncıların rollerinin büyük olduğuna işaret ediyor.[11]

---

7 *Age*, s. 183-184.

8 *Age*, s. 185.

9 Yılmaz Öztuna. *Rumeli'ni Kaybımız, (93 ve Balkan Savaşları)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1990, s. 18.

10 Kitaplarında bu konuya yer veren Yılmaz Öztuna, Babinger'i de kaynak olarak gösteriyor.

11 Yılmaz Öztuna, "Fatih Devrinde Türk Akıncıları", *Türk Tarihinden Yapraklar*, 1000 Temel Eser, İstanbul 1969, s. 128-130,

Akıncı Ocağı'nın, 16. yüzyıl sonunda ordu komutanı Sinan Paşa'nın seferde yaptığı büyük hatadan dolayı Romanya voyvodası Mihal tarafından yok edildiğini, bu facianın sorumlusunun Sinan Paşa olduğunu, 17. yüzyılda ise devrin değiştiğini ve akıncılığın eski önemini kaybettiğini ilave etmektedir.[12]

Rumeli'de yapılan büyük fetihlerden biri de Kanuni zamanında cereyan etti. Mohaç zaferi adı verilen bu muharebede iki saatte düşman ordusu yok edilerek tarihin örnek imha savaşlarından biri gerçekleştirilmiş ve 29 Ağustos 1526 tarihinde 637 yıllık Büyük Macaristan Krallığı'na son verilmiştir. Osmanlı Türk tarihinin en büyük akın hareketi ise 1529 yılının yaz ve sonbahar aylarında yaşanmıştır.

15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı ordusu girdiği bütün savaşları kazanıyor ve kendinden sayıca kat kat üstün orduları yeniyordu. Bunun üzerinde yeteri kadar durulmamış, kahramanlık deyip geçilmiştir. Halbuki bütün bu zaferlerin gerçekçi bir açıklaması vardır. Öztuna Osmanlının savaşa hazırlanırken yaptığı çalışmaları şöyle belirtmektedir: Önce savaşın siyasi hazırlığı yapılıyor, savaşılacak devletlerin jeopolitik durumları inceleniyor ve diplomatik çalışmalar yapılıyor. Sonra Türk ordusunu savaşa hazırlama işlemi başlıyor. Savaşın ayrıntılı planı yapılır, gerekli levazım hesaplanır, temin edilirdi. Güzergâhlar da ince ince planlanırdı. Seferin nereye yapılacağı çoğu zaman son ana kadar gizli tutulurdu. Ayrıca Türklerin barış zamanında da talimi aksatmadıkları ve askerin düzenli eğitim gördüğü belirtiliyor. Türk ordusu daima en modern silahları kullanmaktadır. Orduda, savaşlarda birlik ve düzen hâkimdir. Başkomutan diğer bütün komutanları tanır, emirler çok çabuk birliklere ulaştırılır ve uygulanır. Türkiye devletinin ekonomik gücünün yüksekliği, ordunun ihtiyaçlarını temin etmek için hiçbir masraftan kaçınılmadığı belirtilir.[13]

Osmanlı Devleti'nin bu asırlardaki büyüklüğünü ve ihtişamını sağlayan en önemli unsur, sağlam bir adaletin ve hukuk anlayışının varlığıdır. Türkiye'nin hukuk devleti olduğu Avrupa tarafından da bilinmektedir. İngiltere Kralı VIII. Henry'nin, bu yıllarda bir heyet göndererek Türk adli kurumlarını inceletmesi ve bu heyetin hazırladığı rapora dayanarak İngiliz adliyesinde ıslahat yaptırması, tarihlerin kaydettiği bir gerçektir.[14]

Kanuni devrinin üstünlüklerinden bir diğeri, devlet dairelerinde rüşvet kavramının bilinmemesidir (Bu üstünlük, yine Kanuni zamanında Rüstem Paşa tarafından bozulmuştur). Bir diğer özellik ise memurların azil ve tayinine ait statüdür. Memur sebepsiz yere azledilemezdi. Azledilen de tekrar devlette görev alamazdı.

---

[12] Yılmaz Öztuna, "Akıncı Ocağı'nın Sönmesi", *age,* s. 151-154.

[13] Yılmaz Öztuna, "Osmanlıların Yükseliş Çağında Türk Savaş Taktiği", *age,* s. 119-123.

[14] *Türkiye Tarihi,* Cilt 5, s. 144.

Devrin bir başka özelliği de sosyal hayatta görülen birlikte yaşama alışkanlığıdır. Yöneticilerin sarayları ve konakları her zaman halka açık olmuştur. Beş vakit namaz bu konaklarda birlikte kılınır, isteyenler, ihtiyacı olanlar konağın mutfağında yemek yerlerdi. Bu suretle halk, devlet adamlarının yaşayışını yakından görür ve takip ederdi. Halk tarafından sevilmeyen ve tutulmayan yöneticiler de devlet görevine devam edemezlerdi.[15]

Kanuni siyasetinin bir başka özelliği Avrupa'da Katoliklerden zulüm gören Protestanlara yardım etmesi ve destek verilmesidir. Luther kiliseye ve Papa'ya isyan edince etrafında taraftarlar türemiş, Protestanlar artmış, Protestanlık Avrupa'da yayılmıştır. Böylece Hristiyan dünya ikiye ayrılmış olmaktadır. Zamanla Katolikler güç kazanmış ve pek çok Protestanı diri diri ateşe atarak vahşice öldürmüşlerdir. Bu yıllarda Katolikler tarafından Protestanlara Engizisyon uygulanmıştır. Protestanlar Kanuni'den yardım istemişler, Kanuni'nin uyguladığı siyaset, Protestanlığın Avrupa'da yok olmasını önlemiştir. Bu çağda Avrupa'da "Türk hegemonyası, kesin şekil almıştır. Almanya, Fransa, Lehistan, Rusya, Venedik, İngiltere gibi büyük devletler, şu veya bu şekilde, doğrudan doğruya veya çapraşık hukukî formüllerle, Türk hegemonyasını kabul etmişlerdir." İspanya'nın ise bunun dışında kaldığı, Türkiye ile hiçbir zaman barış yapmadığı görülüyor.[16]

İspanya 16. yüzyılda muazzam bir fetih yapmış ve Amerika'yı keşfetmiştir. Fakat bu fütuhatın çok zalim temellere dayandığı da bir gerçektir. Amerika'daki Kızılderililerin tamamı esir sayılmıştır. Amerikan yerlilerine tarihin en büyük vahşetlerinden biri uygulanmıştır. Kızılderililer, sistemli olarak imha edilmişlerdir. Kızılderililer için bir başka felaket de zencilerin Amerika'ya getirilmesi olmuştur.[17]

Kanuni zamanındaki önemli fetihlerden bir diğeri 20 Aralık 1522 tarihinde gerçekleştirilen Rodos adasının fethidir. Böylece 214 yıllık Rodos Haçlı devleti son bulmuş oldu. Kanuni, Rodos'ta bulunan Saint-Jeanne Şövalyelerine Malta Adası'nı vermişti. Onlar da orada tarikatlarını devam ettirdiler (Bu şövalyeler Rodos veya Malta Şövalyeleri diye anılmaktadırlar).

Rodos'un fethinde, adada yaşayan Türk casuslarının büyük bir rolü olmuştur. Türk ordusu ile devamlı olarak temasta bulunan bu casuslar, her türlü zorluğa rağmen ışıkla Türk ordusuna haber vermekten çekinmemişlerdir. Bunlar arasında bir doktor bulunmaktadır. Ayrıca kadın casuslar vardır. Şövalyelerin arasında bile Türklerin adamı olan, Türkler adına çalışan kimseler

[15] *Age*, s. 144-145.
[16] *Age*, s. 264.
[17] *Age*, s. 254.

bulunmaktadır. Bunlardan bazıları açığa çıkmış, işkenceyle öldürülmüş, fakat arkadaşlarının adlarını vermemişlerdir.[18]

Kanuni'nin 13. ve sonuncu seferi, Zigetvar'a yapılan askerî harekât olmuştur. 1 Mayıs 1566 tarihinde İstanbul'dan yola çıkılmış, 5 Ağustos'ta Zigetvar muhasarası başlamış, fakat Kanuni'nin ölümü üzerine sefer yarım kalmış ve geri dönülmüştür. Bu sefer sırasındaki önemli olaylardan biri, Kanuni'nin 29 Haziran'da II. Janos'u kabul etmesi, bir diğeri Budin Beylerbeyi Sultanzade Mehmet Paşazade Sifali Arslan Paşa'nın 3 Ağustos'ta idam edilmesidir (Zigetvar seferi ile ilgili tarihî bilgiler, *Zigetvar'ın Laneti* adlı romanda işlenmektedir).

Deniz Hâkimiyeti ve Barbaros Kardeşler: Barbaroslar, Fatih'in tımarlı sipahilerinden Yakup Ağa'nın çocuklarıdırlar. Yakup Ağa'ya tımar olarak Midilli'de bir köy verilmiş, o da buraya yerleşmiş ve evlenmiştir. İshak, Oruç, Hızır, İlyas adlarındaki oğulları burada doğmuştur. Barbaros Kardeşler ana dilleri olan Türkçenin yanında Arapça, Yunanca, İtalyanca, İspanyolca, Fransızca, Latince bilmektedirler. Küçük yaşlardan itibaren denizlere olan merakları onların denizlerde dolaşmalarına ve uzak yerlere gitmelerine yol açmıştır. Önceleri Akdeniz'de ticaret yaparak çok zengin olmuşlardır. 16. yüzyılın ilk yıllarında II. Bayezid tahtta iken Oruç Reis, Rodos şövalyelerine esir düştü, bir müddet esir kaldıktan sonra fırsatını bulup kaçtı. Mısır'daki Memluk Sultanı Kansu'dan yardım istedi. Kansu, Oruç'a donanmasının idaresini verdi. Oruç'un ellerinden kaçmasını hazmedemeyen Rodoslu şövalyeler onu takip ettiler ve donanmasına zarar verdiler. Oruç bu sefer, Antalya'ya gelerek Şehzade Korkut'tan yardım istedi. Sonra Rodoslulardan intikam aldı.

Yavuz Sultan Selim tahta geçince Şehzade Korkut'u ve onun taraftarlarını idam ettirdi. Oruç da uzaklaştı ve tekrar Sultan Kansu'ya gitti. Onun verdiği gemilerle 1513'te Cerbe Adası'na geldi. Cerbe Adasında üs kurdu. Daha önce Kemal Reis de Cerbe Adasına gelmişti (Türk denizcilik ekolünün kurucusu olan Kemal Reis, Pîrî Reis'in amcası idi). Barbaros kardeşler güçlerini birleştirdiler ve Akdeniz'de Venedik, Ceneviz, İspanyol gemilerine karşı pek çok zafer kazanmaya ve büyük ganimetler elde etmeye devam ettiler. Oruç Reis'in şöhreti Doğu ve Batı Akdeniz'de yayıldı.

Barbaros kardeşler 1514'te Tunus'a geldiler. Sundukları hediyeler karşılığında kendilerine Halkul-Vad Kalesi verildi. Oruç'un elde ettiği ganimetler çoğalmış, hüküm sürdüğü yerler genişlemişti. Artık emrindeki leventler ona yetmez olmuştu. Anadolu'dan levent getirtmesi lazımdı. Bunun için de Türkiye'ye başvurması gerekiyordu.

Oruç'un Akdeniz'deki seferleri ve kazandığı zaferler devam ediyordu.

---

[18] *Age,* s. 154-155.

Barbaros Kardeşlerin ünü Avrupa'da yayılıyordu. Oruç'un asıl şöhretini yayan, Papa'ya ait iki baştardanın zaptı oldu. Bunlar dev harp gemileri idi. Âdeta birer "yüzer kale" idiler. Oruç'un "ince tekneleri", bunların yanında "sandal" gibi kalıyordu. Fakat bu teknelerin hareket ve manevra kabiliyeti çok fazlaydı. Türk deniz topları da hedefini bulan üstün silahlardı. Oruç'un bu gemileri ele geçirmesi bir mucize idi. Fidye ödeyerek kurtulan esirler bunu ülkelerinde anlattılar. Barbarosların şöhreti gittikçe büyüdü ve yayıldı.[19]

Oruç Reis Kuzey Afrika'da bir devlet kurmaya karar vermişti. Oruç'un ilgisini Akdeniz'in batı kıyılarına yönelten Şehzade Korkut olmuştu. Şehzade ona, istikbalin Doğu Akdeniz'de değil Batı Akdeniz'de olduğunu söyleyerek oralara gitmesini hatırlatmıştı. Oruç bu düşüncesini, Cezayir'de gerçekleştirmek istedi. Oradaki halk İspanyollardan nefret ediyor ve idaresinde oldukları Oruç'u benimsiyordu. 1514'te Becaye kalesine hücum edildi ve ilk muhasarada Becaye'nin tamamı alınamadı. Oruç sol kolunu kaybetmişti. 1515 yılında Hızır sefere çıktı ve pek çok zafer kazandı. Bunlar duyulunca Türkiye'den pek çok ünlü kaptan geldi ve Barbarosların hizmetine girdi. Bunların en mühimi Pîrî Reis'tir (Pirî Reis, bu suları çok iyi tanıyan büyük coğrafya ve kartoğrafya bilgini idi). Böylece Barbaroslar kısa zamanda dünyanın 5. deniz gücü oldular. Artık Türk denizciliği, Barbaros'un komutasında birleşmişti.

1515'te Oruç iyileşti ve sefere çıktı. Büyük ganimetler kazandılar. Önemli bir kısmını küçük bir filo ile Pîrî Reis'le Yavuz Sultan Selim'e yolladılar. Padişah onlara iki elmaslı kılıç yolladı ve gaza etmelerini söyledi. 1516 yılı idi. Barbaroslar 4 Ağustos 1516'da Becaye Kalesini fethettiler ama kaybettiler. Oruç artık küçük bir hükümdardı. Ama o bütün Cezayir'i almak niyetindeydi. 1 Eylül 1517'de İspanyol kuvvetlerini yenen Oruç, artık bütün Cezayir'i fethetmiştir. Sultan unvanını aldı. Nüfus ve maliye sayımı yaptırdı.

İspanyollarla çarpışmalar devam etmektedir. 31 Ocak 1518'de İshak Reis, 10 Ekim 1518'de Oruç Reis şehit düştüler. Barbaroslar kendi başlarına birkaç bin leventle Cezayir'i ellerinde tutamazlar, zamanın büyük devletlerinden olan İspanya ile baş edemezlerdi. Bunun için Hayrettin (Hızır Reis), Yavuz Sultan Selim'e başvurmuştu. Bölgedeki Araplar feodal bir yapı içinde idiler. Küçük gruplar halinde, aşiret reislerine tabi olarak yaşamaktaydılar. Düzgün savaşmasını bilmiyorlar, yağma, çapul ve talanla uğraşıyorlardı. Onları örgütlemek imkânsızdı. 1517'de Cezayir Türkiye'ye bağlandı ve 15 Mayıs 1519'da Barbaros Hayrettin resmen Türkiye'nin Cezayir Beylerbeyi oldu. Türkiye'ye bağlanmadan önce Oruç, onun ölümünden sonra da Hızır resmî olarak Cezayir hükümdarı olmuşlardı. Adlarına hutbe okutulmuş ve sikke kesilmiştir.[20]

---

19 *Türkiye Tarihi*, Cilt 5, s. 86-87.

20 *Türkiye Tarihi*, Cilt 5, s. 105-106.

1520 yılında Cezayir'i geçici olarak kaybeden Barbaros, 1525'te döndü ve Cezayir şehrini yeniden fethetti. Halk ona büyük tezahürat yapmıştı. 1531'de Andrea Doria'nın kumandasında büyük bir Haçlı kuvveti Cezayir'i almak için geldi. Şerşel'de büyük bir bozguna uğradı ve kaçtı. Barbaros onu takip etti. Fakat Andrea Doria Atlas Okyanusu'na çıktı.

Kanuni tarafından çağrılan Barbaros, 27 Aralık 1533 tarihinde İstanbul'a vardı. Bütün Akdeniz'i geçerek İstanbul'a gelirken pek çok muharebeye tutuşmuş, hepsini kazanmış, düşman gemilerini rehin almış, onlarla gelmekteydi. Bunların arasında pek çok İspanyol gemisi bulunuyordu. Çok büyük ve kalabalık bir halk topluluğu tarafından karşılandı. Kaptan-ı Deryalığa getirildikten sonra gemilerin inşasıyla meşgul oldu. Yeni gemilerin yapımına nezaret etti. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra donanma, Barbaros'un komutası altında yola çıktı. 22 Ağustos 1534'te Tunus şehri fethedildi.

Haçlılar büyük bir ordu ve donanma ile geldiler. Kara ordusunun başında Şarlken, donanmanın başında Andrea Doria bulunuyordu. Türk donanması uzakta idi. Kalede az bir kuvvet vardı. Barbaros şehri müdafaa etti. Ama büyük ihanetler sonunda, önce Halkul-Vad Kalesi, sonra Tunus şehri kaybedildi. Haçlılar 21 Temmuz 1535'te Tunus şehrine girdiler. Büyük katliam ve tahribat yaptılar. İnsanları öldürdüler. Sanat eserleri, mimarî eserler yok edildi. Kitaplar yakıldı. Kütüphaneler imha edildi. Tunus şehrinin başına Mevlay Hasan getirildi. İspanyol gemileri şehri koruyor ve limanda bekliyorlardı. Böylece Tunus şehri, 39 yıl sürecek olan İspanyol hâkimiyetine girmiş oldu.

Tunus şehri, II. Selim zamanında Barbaros'un talebelerinden olan ve daha sonra Kaptan-ı Deryalığa getirilmiş bulunan Kılıç Ali Paşa tarafından 13 Eylül 1574'te tekrar fethedildi ve 1881'deki Fransız işgaline kadar Türkiye'nin bir parçası oldu. Burada bahsedilen yer, Tunus şehri ve çevresidir. "Ülkenin güneyi ve bütün doğu kıyıları, Bon Burnu'ndan Trablusgarp'a kadar, Türklerin eline girmiş bulunuyordu."[21]

1538 yazında Şarlken (Charles-Quint) yeni bir deniz kuvveti hazırladı ve başına Andrea Doria'yı getirdi. Bu, dünya tarihinin o zamana kadar gördüğü en büyük armada idi. İspanya, Almanya, Venedik, Portekiz, Ceneviz, Malta, Floransa, Papalık devletlerinin donanmalarından meydana geliyordu. Bu Haçlı seferine, İngiltere ile Fransa katılmamıştı. Armada, önemli bir deniz üssü olan Preveze'yi bombaladı. Barbaros bu Haçlı donanması ile açık denizde vuruşmak istedi ve düşmanı açık denize çekti. Beş saat süren şiddetli bir çarpışma oldu. Haçlı armadası kaybetti ve büyük kayıplar verdi. Akşam karanlığı idi. Barbaros takip emrini verdi. Doria, gemilerine fener söndürme emrini verdi. Böylece karanlıktan faydalanarak gemilerini kurtardı. Tarih 28

[21] *Türkiye Tarihi*, Cilt 5, s. 278.

Eylül 1538 idi. Barbaros beş saatte büyük bir zafer kazanmıştı. Kanuni'ye haber gitti ve bütün ülkede şenlikler düzenlendi, kutlamalar yapıldı.

Üç dört misli olan bu armadayı yenme sebepleri şöyle sıralanıyor: Türklerin birinci üstünlüğü tâbiye idi. Barbaros'un emirleri anında tatbik ediliyordu. Haçlılarda durum öyle değildi. Aralarında rekabet vardı ve birbirlerinin dilini bile anlamıyorlardı. İkinci üstünlük gemilerden ve topçulardan gelmektedir. Türk gemileri küçük, hafif, manevra kabiliyeti fazla olan teknelerdir. Kadırgalar gibi ağır hareket etmezler. Kemal Reis'in yarım asır önce deniz topçuluğunda yaptığı ıslahatla yeni bir teknik geliştirilmiştir. Attığını vuran uzun menzilli toplar kullanılmaktadır. Ayrıca belli bir açıda durarak düşman toplarının boşa gitmesi sağlanmaktadır. Bu suretle düşman topları güverteden atlayarak denize girip kaybolmaktadır. Bunu önlemek için Andrea Doria gemilerine, Türklere yaklaşma emrini verdi. Fakat bu arada Barbaros düşman donanmasına yarma harekâtı başlatmış ve Turgut'a düşmanı çevirme emrini vermişti.[22]

Şarlken, Cezayir'in başkentine saldırmayı düşünüyordu. Barbaros'a gizli elçi göndererek bir teklif yaptı. Eğer İstanbul'dan vazgeçerse, orayla alakasını tamamen keserse, onu Atlas Okyanusu ile Kızıldeniz arasındaki bütün Kuzey Afrika'nın hükümdarı olarak tanıyacağını söyledi. Barbaros bu teklifi, Divan-ı Hümayun'a bildirdi. Divan-ı Hümayun tarafından Barbaros'tan Şarlken'e hemen cevap vermemesi, onu oyalaması istendi. Aradan biraz zaman geçince Andrea Doria, Barbaros'un kendilerini oyaladığının farkına vardı. Şarlken bu defa Barbaros'un manevi oğlu Hasan Bey'e benzer bir teklif yaptı. Ona Cezayir Krallığını önerdi. Hasan Reis, Divan-ı Hümayun'dan Şarlken'in kuvvetlerini Afrika'ya çekip yıpratması talimatını aldı. Hasan Reis de bu teklifi kabul edebileceğini, ancak tek başına buna cesaret edemeyeceğini söyleyerek Şarlken'i Kuzey Afrika'ya yardıma çağırdı. Şarlken buna inandı. Muazzam bir donanma hazırlandı. Başında Andrea Doria vardı. Bizzat Şarlken de donanmada bulunuyordu. Hasan Bey ise gafil avlanmıştı. O, bu donanmanın ertesi sene geleceğini düşünmüştü. Elinde çok az bir kuvvet bulunuyordu.

Düşman donanması gelmiş, demirlemişti. Şarlken, kuvvetleriyle birlikte karaya çıkmış, yerleşmişti. 24 Ekim 1541'de Hasan Bey'in leventleri imparatorun kuvvetlerini bozdu. Gece yarısı çadırlara hücum edildi. Düşman neye uğradığını şaşırdı ve çadırlarından dışarı fırladılar. İmparator çok perişan oldu. Donanma yok edildi ve kuvvetler, ganimetler, silah, asilzadeler, her şey Türklerin eline geçti. Şarlken'in tacını denize fırlatması ve çok değerli olan atını kestirip yemesi, yabancı tarihçiler tarafından yazılmıştır. O sırada büyük bir fırtınanın kopması da, coğrafî şartları bilmeyen ve iklimin yabancısı olan Haçlıların aleyhine olmuştu.

---

[22] *Türkiye Tarihi*, Cilt 6, s. 12-13.

Divan-ı Hümayun, Hasan Bey'e Beylerbeyi (oramiral) rütbesini verdi. Fransa ile Şarlken arasında çıkan savaşta Kanuni, Fransa Kralı'na yardım için Barbaros'la birlikte donanmayı gönderdi. 1543'te Barbaros, Nice şehrini aldı ve Fransızlara verdi. Barbaros ve kuvvetleri kışı Toulon'da geçirdiler. Fransa Kralı şehri onlara tahsis etmişti. Şarlken çok korkmuştu. Haçlı donanması da ortada görünmüyordu. 1544 yılında Barbaros donanmasıyla İstanbul'a geri döndü. Şarlken Fransızlarla barış antlaşması yaptı.

Barbaros Toulon'da kuvvetleriyle birlikte 10 ay kalmıştı. Bu son seferi olmuş, artık sefere çıkmamıştır. Ölümü 4 Temmuz 1546'dadır. 80 yaşına yakındı. Barbaros'tan sonra onun talebeleri, Türk donanmasına hizmet etmişler, Barbaroszade Hasan Paşa, Turgut Reis, Salih Reis, deniz seferleri yapmışlar ve zaferler kazanmışlardır. Fakat Sadrazam Damat Rüstem Paşa'nın entrikaları, Sokullu Mehmet Paşa'nın denizcilikle hiç alakasının bulunmaması, Barbaros'tan sonra donanmanın başına liyakatli bir insanın tayin edilmemesine sebep olmuştur. Bir müddet sonra Piyale Paşa Kaptan-ı Deryalığa getirilir ve onun zamanında Akdeniz'de önemli yerlerin fetihleri yapılır (Alınan yerlerden biri de Fas olmuştur).

Osmanlı Devleti'nin gerilemesine ve yıkılışına sebep olan hatalar, Kanunî devrinde başlamıştır. Bunların başında devlet idaresinde kadınların hâkimiyeti gelmektedir. Hurrem Sultan'la başlayan bu durum, devlete son derece zarar vermiş, zamanla devletin bütün müesseselerini ve geleneklerini altüst etmiştir. İlk olarak şehzade Mustafa'nın haksız yere öldürülmesiyle ortaya çıkan bu durum, devletin istikbalini tehlikeye atmış, devletin yanlış, yeteneksiz ve hazırlıksız ellere geçmesine fırsat vermiş, zemin hazırlamıştır.

Diğer bir hata, Rüstem Paşa'yı iktidarda tutmaktır. Osmanlı devletinde ilk rüşvet hadisesinin Kanunî devrinde ortaya çıktığı, ilk rüşvet alan kişinin Rüstem Paşa olduğu belirtilir. Rüstem Paşa hem rüşvet almakla, hem de Şehzade Mustafa'ya iftira atarak haksız yere ölümüne sebep olmakla devletin geleceğine zarar veren yolu açmış olmaktadır. Üstelik halk tarafından sevilmeyen ve yöneticilerin pek çoğu tarafından tutulmayan bir adamdır. Buna rağmen devletin önemli bir makamında tutulmaya devam edilmesi, büyük bir hatadır. Halkın devlete olan güvenini sarsmış, ilerisi için pek kötü bir alışkanlık oluşturmuştur.[23]

Bütün bu hataların devletin kuvvetli döneminde görülmeyip, fark edilmeyip ileride çok büyük yıkımlara yol açması ve bunun o zaman içinde önemsenmemesi, uzak ve ileri görüşlülükten yoksun bir davranışın göstergesidir. Bu durum da, Kanuni için bir zaaf olarak izah edilmelidir. Esasen Kanuni zamanındaki devletin büyüklüğü ve ihtişamı, yalnız onun mevcudiyetiyle ve faali-

[23] *Türkiye Tarihi*, Cilt 7, s. 35-36.

yetleriyle olan bir durum değil, kendisinden önceki padişahların çağları aşan üstünlükleri, kabiliyetleri ve dehaları sayesinde mümkün olabilmişti.

Üzerinde durulması gereken Osmanlı padişahlarından biri, Genç Osman adı ile bilinen II. Osman'dır. Yenileşme tarihinde Genç Osman'ın çok önemli bir yeri vardır. Her ne kadar düşündüklerini gerçekleştirememiş olsa da yapmak istedikleri, ileri görüşlülüğü hakkında kâfi derecede bir fikir verebilecek niteliktedir. O radikal devrimler yapmayı düşünmüş, bu devrimlerin sadece askerlik alanında değil bütün hayatı etkileyen boyutlarda olmasını istemiş ve hatta bunlardan bir kısmını gerçekleştirmeye muvaffak olmuştur. Kıyafet devrimi yapması, daha hafif ve pratik kıyafetler seçmesi, saray geleneklerini değiştirmeyi düşünmesi, yabancı etnik gruplara mensup kadınlarla değil İstanbul'un tanınmış Türk ailelerinden kızlarla evlenmesi, Yeniçerileri kaldırıp Türk ve Türkmenlerden oluşan bir ordu kurmak istemesi, Baltık Denizi'nde bir donanma kurmayı düşünmesi, imparatorluk kurumlarını düzeltmek ve düzenlemek, devleti tekrar eski gücüne kavuşturmak istemesi, onun ana hedeflerinden bazılarıdır. Bu tarz büyük projeleri, kültür tarihine Genç Osman olarak geçen II. Osman'ın ne kadar ileri görüşlü olduğunu göstermektedir. Ne yazık ki acelecilik, tecrübesizlik, toplumun inançlarını ve geleneklerini hesaba katmamak ve göz ardı etmek (bu inançlardan bazıları her ne kadar yanlış olsa da) gibi sebepler, onun ve eserinin kısa zamanda mahvına sebep olmuştur.

Genç Osman'ın, etrafında oluşan birtakım menfaat hesaplarını görememesi, ince ve tehlikeli bir çizgide yürüdüğünü fark edememesi, birtakım dengeleri düzenleyememesi hem kendinin hem de devletin felaketine yol açmıştır. Kendi felaketi hemen gelmiş, yani bu durum onun hayatına mal olmuş, devletin felaketinin de başlangıcı olmuştur. Böylece devlet çok kötü bir yola girmiş, asırlar sürecek olan yıkılış başlamıştır. Esasen Genç Osman'ın başına gelenler, onun acı sonu, devletin bütün muhteşem görünüşüne rağmen yapısının ne kadar bozulduğunu, bu bozukluğun ne kadar derin olduğunu da gösteriyor. O tarihten itibaren toplumdaki fikir ve görüş ayrılığının derinleşerek devam etmesi, günümüze kadar gelmesi, toplumdaki problemin derinliğini ve hatta kemikleşecek boyuta ulaştığını göstermektedir. Hatta bu tarz davranışların ve düşünce sistemlerinin bir müddet için alışkanlık yarattığı, zamanla genetik bir boyuta ulaştığı da ileri sürülen görüşlerden biridir. Haile-i Osmaniye de bu problemin bir göstergesidir. Öztuna, bu konuda ideal olarak İngiltere'yi gösteriyor ve Osmanlı Devleti ile İngiltere'yi şöyle mukayese ediyor:

> Çok derinlere inilmek istenirse, Kanuni'den hemen sonra bazı devlet adamlarının, ezcümle Hoca Sadeddin Efendi'nin Kapıkulu Ocakları'nın ıslahından ümit

> kestikleri ve birşeyler yapmak istedikleri görülür. Hâce-i Sultani Ömer Efendi'nin, şahsen tanımış olması lazımgelen Sadeddin Efendi'nin fikirlerinden mülhem olabileceği de düşünülebilir. Ancak Türkiye'nin yenileşme tarihinde ilk ciddi hamle şüphesiz II. Osman'ın şahsında kendini gösterir. O tarihten bugüne kadar Türkiye'de daima iki fikir, muhafazakârlık ve inkılapçılık karşı karşıya gelmiş, padişahlar-II. Abdülhamit hariç-daima inkılapçı fikri tutmuşlar, hatta bu partinin liderliğini yapmışlardır. Her iki parti de sonsuz hatalara düştüğü için, bu iki fikri XVII. Asırdan beri gayet güzel muvazene halinde tutan İngiltere'de olduğu gibi bir demokrasi doğamamıştır. Osmanlı imparatorluğunda bir anavatan mefhumu olmaması, Avrupa devletlerinin yaptığı gibi devletin ana vatan ve çeşitli derecelerde sömürgeler şeklinde mütalaa edilmemesi, esasen fikir akımlarını dengeli ve tesirli bir şekilde kullanmayı imkânsız kılıyordu. II. Osman'dan hemen sonra ıslahat fikrinin Kâtip Çelebi ve Koçi Bey gibi mütefekkirleri yetiştiği halde, bu fikirler millete mal edilememiştir.[24]

Öztuna II. Osman'ın yapmak istediği devrimlerin sadece askerî sahada olmadığını, devletin bütün kurumlarında reform yapmaya kalkıştığını, ama acele ettiği için partiyi kaybettiğini söylüyor. Sonra onun yapmak istediği bu reformları şöyle yorumluyor:

> II. Osman'ın yapmak istediği reformların karakteri sathi değil, radikaldir. Mesela Kapıkulu Ocakları'nı ıslah değil, ilga etmek, yerine Anadolu, Suriye ve Mısır Türkleri'nden müteşekkil yeni, yalnız askerlikle uğraşan, padişahın emirlerine mutlak şekilde bağlı bir ordu kurmak istiyordu. Bu şekilde Saray, Harem, İlmiye teşkilatlarını yeniden kurmak, yeni kanunlar çıkarmak, hatta kıyafet inkılabı yaparak daha pratik giyinmek ve giyindirmek niyetindeydi. Harem ve Saray teşkilatında yapacağı ıslahatın müşaviri, Peçevi'ye göre gayet aydın bir şahsiyet olan Dârüssaade ağası Süleyman Ağa idi.[25]

Görülüyor ki o devirde aydın ve ileriyi gören kimseler bulunmaktadır. Ancak bunlar istediklerini gerçekleştirememişler, devletin çöküşünün yüzyıllar boyu derinleşerek devam etmesini önleyememişlerdir.

Burada ele alınması gereken konulardan biri de Girit için yapılan muharebeler ve Girit'in fethedilmesidir. Girit'in fethine Sultan İbrahim zamanında başlanmıştı. Adanın tamamının fethedilmesi 25 yıl sürdü. Osmanlının Venedik ile yaptığı Girit savaşı 1645-1648 yılları arasında cereyan etti. 27 Haziran-22 Ağustos 1645 tarihleri arasında Hanya muhasara edildi ve fethedildi. 15 Kasım 1646'da Resmo alındı. 7 Temmuz 1647'de Kandiye muhasarası başladı. Bu yıllarda Köprülü Mehmet Paşa sadarete gelmişti. Köprülü'nün, 15 Eylül 1656 tarihinde başlayan Sadrazamlığı 1661 yılına kadar sürdü. Girit'in

---

[24] *Türkiye Tarihi*, Cilt 8, s. 248.
[25] *Türkiye Tarihi*, Cilt 8, s. 149.

fethi, Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa tarafından tamamlandı. 1664-1670 yılları arasında yapılan çetin bir muhasara hareketinden sonra Osmanlı Devleti, Girit'in tamamına sahip olmuştu. Padişah IV. Mehmet tarafından 15 Mayıs 1666 tarihinde Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa Girit'e Serdar-ı Ekrem olarak gönderilmişti. Hazırlıklarını tamamlayan Fazıl Ahmet Paşa, 26 Mayıs 1667 tarihinde başlattığı Kandiye muhasarasını, 16 Aralık 1667 tarihinde kaldırdı. Muhasara 1 Haziran 1669'da tekrar başladı. 27 Eylül 1669'da Kandiye fethedildi. 1676-1682 tarihleri arasında Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Sadrazamlık yapmıştı. Bu yıllarda, aralarında hısımlık bulunan Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa ile Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın birbirleriyle çok iyi anlaştıkları ve uyum içinde çalıştıkları görülmektedir. 1682-1683 tarihleri arasında Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından İkinci Viyana kuşatması yapılmış ve hezimetle sonlanmıştı. Bu olay, Merzifonlu'nun idamına sebep oldu. Viyana muhasarası ile Türkiye, 26 Ağustos 1071'de Sultan Alpaslan tarafından başlatılan taarruz ve genişleme hamlesini kaybetmiştir.[26]

Girit'in büyük bir kısmı daha önce Deli lakaplı Hüseyin Paşa tarafından fethedilmişti. Deli Hüseyin Paşa adaya pek çok bina yaptırdı. Yerli halkla iyi münasebetler kurdu. Çok seviliyordu. Fakat bu itibar onun mahvına sebep oldu. Hüseyin Paşa, kendisinden başkasının sevilmesini ve itibarını çekemeyen Köprülü tarafından yok edildi.

Viyana Bozgunundan Karlofça Antlaşmasına kadar olan devreye (yani 1684-1699 arasındaki devreye) "Felaket Yılları" adı verilmiştir. Bu yıllarda kötü olaylar birbirini takip etmiştir. Bunlar yenilgiler, bozgunlar, toprak kayıplarından başka, içerde yaşanan karışıklıklar, haset ve kıskançlık yüzünden devlet adamlarının yok yere heder olmasıdır. Bunlardan biri, 25 Aralık 1683 tarihinde, haset ve çekememezliğin de rol oynamasıyla, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Belgrad'da idam edilmesidir. Bu yıllarda Budin kaybedilmiş, Mohaç, Batucina ve Niş bozgunları olmuş, Atina, Eğri, Belgrad düşmüş, ihtilal yaşanmış, IV. Mehmet tahttan indirilmiştir. Erdel'de (Transilvanya) Türk hâkimiyetinin son bulması da bu devrededir. Bazı önemli yerler sonradan geri alınsa da (Belgrad gibi), artık Türkiye Devleti için çöküş başlamıştır. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri ise aşağıda ifade edildiği gibi ordunun kin, kıskançlık ve itaatsizlik ile bozulmuş olmasıdır:

> Bu muharebede II. Mustafa, Macaristan'ı geri alacak zaferi kazanacağını ümit ediyordu. Ancak askerinin kumandanına hançer çektiği, hiçbir emre itaat etmediği, kumandanlar arasında büyük bir kıskançlık, hatta kin bulunan bu ordu ile, büyük bir zafer elde etmek mümkün değildi.[27]

---

[26] *Türkiye Tarihi*, Cilt 9, s. 277.

[27] *Türkiye Tarihi*, Cilt 10, s. 167-168.

Öztuna, Balkanların 1683'ten itibaren sarsılmaya başladığını söylüyor ve Karlofça Antlaşması'nı şöyle yorumluyor:

> 1699 Karlofça Anlaşması, Avrupa'da Türklüğün tasfiyesinin ilk merhalesidir. Hırvatistan, Slovenya, Macaristan, Transilvanya, Slovakya, Dalmaçya, Esklavonya gibi Balkan ülkeleri ve Balkan Türklüğünü koruyan Orta Avrupa memleketleri Osmanlı Devleti'nin elinden çıkar. Artık Osmanlı cihan devleti yoktur. Türkiye, 1770'e kadar, ancak dünyanın birinci devletidir. Fakat dünyaya tesirlerini yaydığı dönem kapanmıştır.[28]

26 Ocak 1699 tarihinde Karlofça Antlaşması imzalanır. Felaketler 18. yüzyılın başında da devam eder. 18 Temmuz 1703'te, İstanbul'da, Edirne Vakası olarak bilinen, ihtilal başlar. 22 Ağustos 1703'te II. Mustafa tahttan indirilir.

Türkiye artık bir dizi yenilgiler ve bozgunlar devresine girmişti. 9 Nisan-20 Kasım 1711 tarihlerinde yapılan Prut Seferi, 1 Nisan-24 Eylül 1715 tarihlerinde Mora Seferi, 5 Ağustos 1716 tarihinde yaşanan Petervaradin Bozgunu, bunların en önemlilerindendir. 21 Temmuz 1718 tarihinde Almanya ve Venedik ile Pasarofça Antlaşması imzalandı. Bu tarihte Lale Devri adı verilen süreç başlamış oluyordu. III. Ahmet'in hüküm sürdüğü bu devir bir barış ve sanat devri oldu. Özellikle bahçe mimarîsi gelişti. Coğrafyaya ilgi gösterildi. 1727 yılında İbrahim Müteferrika tarafından matbaa kuruldu. Bu barış ve sanat devri, 1730 tarihinde bir yobaz hareketi ile sona erdi. Patrona Halil'in elebaşılığında başlayan isyan 28 Eylül-1 Ekim 1730 tarihleri arasında vuku buldu. Yine Yeniçeriler ayaklanmışlardı. III. Ahmet tahttan çekildi. I. Mahmut padişahlığa getirildi.

Bu yüzyılın en önemli savaşı Rusya ile yapılan ve 1774 tarihinde Kaynarca Muahedesi ile sonuçlanan çarpışmadır. Savaş 1768 yılında başlamış ve çeşitli çarpışmalarla ve yenilgilerle 1774'e kadar devam etmiştir. Bu yıllar içinde Türk ordusu birtakım bozgunlar ve yenilgiler yaşamış, Ruslar 13 Temmuz 1771'de Kırım'ı işgal etmişlerdir. 9 Temmuz 1783'te Kırım Hanlığı'na son verilmiştir. Savaşlar, yenilgiler, bozgunlar devam etmiş, 17 Aralık 1788'de Özi Kalesi'nin düşmesi üzerine I. Abdülhamit felç geçirerek kahrından ölmüştür. Yerine III. Selim geçer.

1789 yılı, dünya tarihinin dönüm noktalarından biridir. Büyük Fransız İhtilali bu yıl olmuş ve kısa zamanda bütün Avrupa ülkelerine yayılmış ve devletlerin siyasi ve hukuki durumlarını değiştirmiştir. Bu tarihte artık Türkiye, dünyanın birinci devleti değildir. İngiltere, Fransa ve Rusya'dan daha geri olduğu artık kesin olarak ortaya çıkmıştır. Bu şartlar içinde "III. Selim gibi genç

---

[28] *Rumeli'ni Kaybımız*, s. 21.

ve tamamen ıslahatçı bir hükümdarın tahta çıkması, Türkiye için gerçek" bir şanstır. Ama bu şans kullanılamamış, değerlendirilememiştir. Türkiye'yi daha da geriye götüren birtakım olaylar ve ihtilaller, bu şansı yok etmiştir.[29]

III. Selim yenilikçi bir padişahtır. Derhal ıslahat hareketlerine başlar ve Nizam-ı Cedit adının verildiği yeni bir ordu kurar. Bu orduya büyük bir bütçe ayrılır. Sonlarının geldiğini anlayan Yeniçeriler olanları dikkatle takip etmekte, ayaklanmak için fırsat kollamaktadırlar.

Osmanlı Devleti dünyanın iki büyük devleti olan İngiltere ve Rusya ile savaş halindedir. İçerde oldukça kötü bir durumdadır. İstanbul'da büyük bir ihtilal olur. Yobazlar, gericiler Nizam-ı Cedid'e karşı ayaklanırlar. Nizam-ı Cedid büyük bir başarı sağlamış, bu durum ise kıskançlıkla karşılanmıştır. Bu yüzden yeni orduya olan düşmanlık artmıştır. III. Selim'in yumuşak davranması, hoşgörüsü ve sert tedbirlerden kaçınması, muhaliflerinin şımarmasına sebep olmuştur. Bu gericilik hareketini zamanla ulema da desteklemeye başlamıştır. Devlete devamlı olarak zarar veren yeniçeriler, son günlerinin yaklaştığını hissetmektedirler. "Âdetleri, savaşta düşman önünden kaçmak, sulh zamanında eşkıyalık ve kabadayılık, hiç olmazsa esnaflık etmekti. Büyük bir meblağ tutan ulûfelerini devletten bir haraç şeklinde alıyor, ayrıca her türlü yolsuzlukta bulunuyorlardı." Durumun ciddiyetini gören birtakım yeniçeri generalleri, ocağın kapatılmasından başka çarenin olmadığını düşünmekteydiler. Fakat III. Selim'in yumuşak tutumu zorbaları gittikçe azdırmaktaydı. Padişahın en yakınında bulunan bazı yöneticiler menfaatleri haleldar olduğu için zorbaları kışkırtmaktaydı. Gerekçeleri din elden gidiyor, şapka giydiler, gâvur oldular, gibi ciddî olmayan birtakım şeylerdi. Bu arada III. Selim'in musiki ile uğraşmasının, tambur çalmasının, ney üflemesinin de hoş karşılanmadığını, bu yüzden Padişahın gâvur olduğunu düşünenlerin bile bulunduğunu belirtelim.[30]

25 Mayıs 1807 tarihinde Kastamonulu Kabakçı Mustafa'nın elebaşılığı ile isyan başladı. İsyancılar, kendilerine muhalif olduğunu düşündükleri birkaç kişiyi linç ettiler. Asileri kışkırtan elebaşılar, padişahı kandırdılar ve isyanın büyümesine yol açtılar. III. Selim 28 Mayıs'ta tahttan indirildi ve yerine IV. Mustafa geçirildi. Fakat yenilik taraftarları buna razı olmadılar ve Rumeli'ye kaçtılar. Alemdar Mustafa Paşa'nın yanına sığındılar. Maksatları III. Selim'i yeniden tahta geçirmekti. Ruscuk Yârânı denen bu grup şu isimlerden ibarettir: Reisülküttab (Dış İşleri Bakanı) Mehmet Sait Galip Efendi, Sadaret Kethüdası (İç İşleri Bakanı) Mustafa Refik Efendi, Sadaret Mektupçusu (Başbakanlık Özel Kalem Müdürü) Mehmet Tahsin Efendi, Baş Muhasebeci

---

[29] *Türkiye Tarihi*, Cilt 11, s. 103.

[30] *Age*, s. 128-129.

(Maliye Müsteşar Yardımcısı) Abdullah Ramiz Efendi, Tuna Yalısı Mubayaacısı Mehmet Emin Behiç Efendi…

Alemdar Mustafa Paşa'nın emrinde büyük bir ordu bulunuyordu. Alemdar bu ordu ile İstanbul'a yürüdü. IV. Mustafa, III. Selim ve II. Mahmut'un katlini emretti. III. Selim şehit edildi. II. Mahmut kaçırıldı ve kurtarıldı. IV. Mustafa tahttan indirilmiş, yerine II. Mahmut geçirilmişti. Nizam-ı Cedit ordusunun yeniden toparlanması için faaliyete geçildi. Sekban-ı Cedit adı verilerek yeni ordu organizeedilmeye başlandı. Âyanların pek çoğu İstanbul'a çağrıldı ve bir görüşme yapıldı. 29 Eylül'de Sened-i İttifak imzalandı. Fakat yobazlar durmuyorlar, Alemdar'ı yok etmek ve IV. Mustafa'yı yeniden tahta geçirmek için fırsat kolluyorlardı. 15 Kasım günü Yeniçeriler Alemdar'ın sarayını kuşattılar. Yeniçerilerin eline düşeceğini anlayan Alemdar Mustafa Paşa barut fıçısına ateş etti ve kendisiyle beraber 500'den fazla yeniçeriyi öldürdü. Olayların tahrik edilmesine yol açan ve tahtı ele geçirmeye çalışan IV. Mustafa da, verilen fetva üzerine öldürüldü.

Olaylar Alemdar'ın ölümünden sonra da devam etti. Gericiler, Ruscuk Yârânından bazılarını linç ettiler. Böylece irtica kesin olarak zafer kazanmış bulunuyordu. Avrupa'da Fransız ihtilali nispeten son bulmuş, Napolyon devri başlamıştı. Viyana Kongresi yapılmış ve yeni bir düzen kurulmuştu. Sanayide buhar devrine girilmekteydi. Böyle bir devirde Türkiye ile Avrupa arasındaki mesafe çok büyümüş, kapatılmasına imkân olmayacak derecede açılmıştı.[31]

II. Mahmut modern devrin açıcısıdır. İyi bir eğitim görmüş, devrinin bütün bilgileriyle donatılmıştır. Batılı tarihçilerin Büyük Hükümdar olarak belirttikleri II. Mahmut, deha sahibi idi. Ayrıca III. Selim'de mevcut bulunmayan birtakım özellikleri nefsinde toplamıştı: "Sabır, takip fikri, azim, bir işi sona erdirme, icabında adımını geri atma, gerektiği zaman son derece atak ve sert olma" gibi vasıflardı bunlar.[32]

12 Şubat 1821 tarihinde Yunan ihtilali başladı ve 1825-1826 tarihlerinde geçici olarak bastırıldı. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması olan ve adına Vak'a-i Hayriye denilen olay, 15 Haziran 1826'da gerçekleştirildi. Öztuna'ya göre Vaka-i Hayriye olayı, Türkiye'de Batı medeniyetini başlatan tarihtir:

> Vak'a-i Hayriye diye anılan yeniçeri ve Kapıkulu Ocakları'nın ilgası, Türkiye tarihinin büyük dönüm noktalarından biri hatta modern devrin gerçek başlangıcıdır. 1839 Tanzimat'ı, hatta Cumhuriyet, Vak'a-i Hayriye'nin bir neticesi şeklinde telakki edilebilir. Türkiye'de Batı medeniyeti, bu tarihle başlar.[33]

---

[31] *Age,* s. 148.
[32] *Age,* s. 146.
[33] *Age,* s. 162.

20 Ekim 1827'de Navarin Baskını yapıldı. 1828'de başlayan Türk-Rus Savaşı, 15 Eylül 1829'da yapılan Edirne Muahedesi ile sona erdi.

Türkiye'de büyük yenileşme hareketleri II. Mahmut'un ıslahatı ile başladı. Durmayan savaşlara ve Rusya'nın sınırlarımıza saldırmalarına rağmen büyük yenileşme hareketlerine başlandı. Muhalefet edenler şiddetle cezalandırıldı. Yollar açıldı, köprüler inşa edildi. Buharlı gemiler ve makineler satın alındı. Modern bir maliye idaresi, posta ve karantina teşkilatı kuruldu. Navarin'de yakılan donanmanın yerine hızla daha modern bir donanma kuruldu. Tercümeler yapıldı. Kitaplar basıldı. Mektepler açıldı. Bugünkü Tıbbiye ve Harbiye kuruldu.[34]

Yenilikler II. Mahmut'tan sonra da devam etti. Bunların en önemlisi, 2 Kasım 1839'da Gülhane Hatt-ı Hümayunu adıyla Tanzimat'ın ilan edilmesidir. 28 Eylül 1846'da Büyük Reşit Paşa Sadrazam oldu. Bir taraftan da savaşlar devam etmekteydi. 1853-1856 yılları arasında Kırım Harbi yapıldı. Savaş, 30 Mart 1856'da yapılan Paris Muahedesi ile sona erer. 15 Mayıs-25 Haziran 1854 tarihleri arasında Silistre muhasara edilir. Savaşı Ruslar saldırı ile başlatmışlar, İngiltere ile Fransa da Türkiye'nin yanında harbe katılmıştır. 18 Şubat 1856'da Islahat Fermanı ilan edilir.

Bu yıllarda Girit'te karışıklıklar olmaktadır. Girit'teki Hristiyanlar tarafından adanın Yunanistan'a bağlanması, sık sık gündeme getiriliyordu. 2 Ekim 1867-20 Şubat 1868 tarihleri arasında Girit'i ziyaret eden Âli Paşa, Girit'teki Hristiyanlara bazı haklar vermişti.

Abdülmecit'ten sonra 1861'de tahta geçen Sultan Abdülaziz donanmayı yenilemiş, kara ordusuna modern silahlar temin etmişti. Bu çok masraflı bir işti ve padişah bu yüzden dış ülkelere çok borçlanmıştı. Padişah Abdülaziz'in düşünceleri şöyle anlatılıyor:

> Sultan Aziz, eninde sonunda Rusya ile bir savaş çıkacağını, müttefiksiz bir Türkiye'nin Rusya'yı yenmesi icap ettiğini düşünüyor, hatta Kırım'ı geri almayı tasarlıyordu. Halbuki bu devirde, 1875 yıllarında artık Türkiye'nin tek başına Rusya'yı yenmesi imkânı yoktu. En başarılı bir savaş, iyi bir savunma savaşından ibaret olabilirdi. İngiltere, Almanya, Fransa ve Rusya, kudret itibariyle Türkiye'yi geçmişti. Bunu çok iyi bilen Büyük Tanzimatçılar, müttefiksiz bir savaşta Türkiye'nin bu dört devletten biriyle bile karşı karşıya gelemeyeceğini iyice anlamışlar, daima siyasi kombinezonlarla müttefik aramışlar ve bulmuşlardı. Büyük Tanzimatçılar nesli ortadan çekilince Türkiye müttefiksiz kaldı. Uzun zamandan beri bunu bekleyen Rusya'ya gün doğdu.[35]

---

[34] *Age*, s. 169.

[35] *Türkiye Tarihi*, Cilt 12, s. 57.

30 Mayıs 1876 tarihinde Abdülaziz tahttan indirildi. Birkaç gün sonra da şüpheli bir tarzda ölümü duyuldu. Bu olay, Türkiye için pek uğursuz bir dönüm noktası oldu. Bu günlerde felaketler birbirini takip etti. Bu olaylar, Türkiye'nin içte ve dışta sarsılmasına ve zayıflamasına sebep oldu ve neticede büyük topraklar kaybedildi. Padişahın haksız ve hukuksuz bir şekilde tahttan indirilmesi ve ölümü (şahsî garaza ve kine dayalı bir şekilde), başka pek çok haksızlıklara yol açtı ve devlet hızla çökme noktasına doğru ilerledi.[36]

1876-1878 Türk-Rus Savaşı (93 Harbi): Rusya, sıcak denizlere inmek, Türkleri imha etmek için ve 20 yıl önceki yenilginin öcünü almak için (1853-1856'da yapılan Kırım Savaşı'nda uğradığı yenilginin) fırsat kolluyor, Osmanlıya saldırmak için bahane arıyordu. Bunu bilen Avrupa devletleri, Rusya'nın büyümesini ve yayılmasını önlemek için bir düzenleme yaptılar. Rus Çarı ile de mutabık kaldılar. Osmanlı bu anlaşmayı kabul etmedi. Rusya'nın karşısında tek başına kaldı. Rusya ise Sırbistan, Karadağ, Romanya'yı yanına almış, Yunanistan'ın da desteğini sağlamıştı.

Abdülaziz donanmayı kurmuş, kara ordusunun güçlenmesini sağlamıştı. Türk ordusunun ve donanmasının gittikçe güçlenmesi ve dünyanın sayılı güçlerinin arasına girmesi Rusya'yı korkutuyordu. Rusya Balkanlardaki kavimleri tahrik ediyor, karışıklık yaratıyor ve isyan çıkartıyordu. Bosna-Hersek'te isyan başladı. Devlet bunu bastıramadı. 2 Mayıs 1876'da Tuna vilayetinde yani bugünkü Bulgaristan'da büyük bir isyan patladı. Rusya tarafından silahlandırılan Bulgarlar, Türk köylerini bastılar ve Türkleri vahşice öldürdüler. Asilerin üzerine yüründü, isyan bastırıldı ve asiler cezalandırıldı. Bu olay, bütün Avrupa'ya Türkler, Bulgarları öldürüyor diye yansıtıldı. Türk aleyhtarlığı bütün Avrupa'yı ve Amerika'yı sardı. 6 Mayıs 1876'da Selanik'teki Almanya ve Fransa konsolosları halk tarafından linç edilmişti. "Bir Rus-Yunan komplosu olan bu olay, kasten çıkarılmış ve Türkleri Avrupa umumi efkârında mahkûm etmek gayesini gütmüştü."[37]

Rusya hem Avrupa devletlerini Türkler aleyhine kışkırtıyor, hem de Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlıya isyanını sağlıyordu. Yunanistan'daki ve Girit'teki Rumları da ayaklandırmıştı. Sırp ordusu modern silahlarla donatılmıştı. Harp başlayınca Osman Nuri Paşa ile Süleyman Paşa iki cephede Sırpların gerilemesini sağladılar. Sırp Prensi büyük devletlerden yardım istedi. İngiltere diğer devletlerin de desteğini alarak Osmanlı Devleti'nin savaşı durdurmasını istedi. Osmanlı da Sırp beyinin yapmasını istediği bazı şartlar ileri sürdü. Bu şartlar kamuoyunun baskısı ile tespit edilmişti. Bu şartları kabul etmeyen İngiltere mukabil şartlar ileri sürdü. Bu tekliflerde, Osmanlıya savaşı

[36] *Age*, s. 67-68.
[37] *Rumeli'ni Kaybımız*, s. 26.

kazanmamış muamelesi yapılıyordu. Bu arada eksiklerini tamamlayan Sırbistan tekrar saldırıya geçti. Osmanlı ordusu üstlerine yürüdü. Sırplar bozguna uğradı. Sırp Prensi bu defa Rus Çarından yardım istedi. Rusların baskısıyla Sırbistan ve Karadağ ile Osmanlı Devleti arasında mütareke yapıldı.

Rusya'nın tavrı diğer devletleri telaşlandırdığından 23 Aralık 1876'da İstanbul'da yedi devletin temsilcileri toplandı (Osmanlı, İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya, Avusturya, Almanya). Konferans 20 Ocak 1877'ye kadar sürdü. Tersane Konferansı adı verilen toplantıda şartlar belirlendi ve bir metin hazırlandı. Osmanlı bunları iç işlerine müdahale saydı ve kabul etmedi. Konferansın ilk gününde Kanun-ı Esasî'nin ilanını müjdeleyen toplar atılmıştı. Bunun üzerine 31 Mart 1877'de İngiltere, Almanya, Rusya, Fransa, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında Londra Protokolü imzalandı. Burada daha hafif şartlar ileri sürüldü. 10 Nisan'da Babıali bunu da reddetti.

Artık harp kaçınılmaz olmuştu. Kamuoyu da şiddetle harp taraftarıydı. Osmanlı halkı bu savaşı heyecan ve hassasiyetle bekliyordu. Her tarafta gösteriler düzenleniyor, sadrazama telgraflar çekilerek herkesin canını ve malını vermeye hazır olduğu bildiriliyordu. Ülkenin her tarafında gönüllü birlikler kurulmaktaydı. İşin tuhaf tarafı, Hristiyan tebaanın da bu hareketlerin içinde yer almasıdır. Vatan müdafaası konusunda kamuoyunda oluşan bu birliğin sebebi, vatan, hak, hürriyet ve meşrutiyet kavramlarının Genç Osmanlılar Cemiyeti vasıtasıyla aydınlar ve halk arasında yayılmış olmasıdır.[38]

Fakat üzerinde durulmayan, göz ardı edilen bir durum vardı: Türk ordusunda silah, mühimmat ve talim yönünden pek çok eksik ve karışıklık bulunmaktaydı. Komutanlar arasında da birlik yoktu. Kıskançlık ve çekememezlik had safhadaydı.

24 Nisan 1877'de harp başladı. Rus ordusu kolaylıkla sınırı geçti ve ilerledi. 22 Haziran 1877 tarihinde Tuna'yı geçtiler. Bulgaristan'da ele geçirdiği yerlerde büyük bir katliam başlamıştı. Eski Zağra'da bütün halk kılıçtan geçirilmişti. Bu durum, İstanbul'da kamuoyunda büyük bir infial uyandırmıştı.

Müşir Süleyman Paşa Rusları durdurmakla görevlendirildi. Osman Paşa da Plevne'de görevlendirilmişti. Osman Paşa Vidin'den Plevne'ye olağanüstü bir süratle geldi. Bir yıl önce asi Sırp ordusunu bozduğu için Müşir (Mareşal) rütbesine yükseltilmişti. 20 Temmuz 1877 tarihinde Birinci Plevne muharebesi yapıldı ve kazanıldı. Müşir Süleyman Paşa da ordusunu Hersek'ten hareket ettirerek deniz yoluyla Şıpka Geçidi'ne ve Kızanlık mevkiine ulaştı.

30 Temmuz 1877'de İkinci Plevne muharebesi yapıldı. Ruslar ağır kayıp vererek çekildiler. Osman Paşa'nın ünü dünyada duyuldu. Bütün dünya bası-

---

[38] Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, Cilt VIII, Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, 3. Baskı, TTK Ankara 1988, s. 16-17.

nının harp muhabirleri, Plevne'nin yakınına geldiler. Plevne ile ilgili en küçük haber veya bilgi, önemli bir hale gelmişti.

Süleyman Paşa 31 Temmuz'da Eski Zağra'yı Ruslardan geri aldı. Düşman Şıpka Boğazına çekildi. Süleyman Paşa karargâhını Şıpka'ya çok yakın olan Kızanlık'ta kurdu. 20 Ağustos'ta Şıpka'ya taarruz harekâtı yapan Süleyman Paşa, 26 Ağustos'ta geri çekildi. Devamlı takviye kuvvetler alan General Gurko'yu Şıpka Geçidi'nden koparamamıştı. 17 Eylül'de bir daha geçide saldırdı. Yine başarılı olamadı. Mehmet Ali Paşa bazı başarılar kazandı ve bazı mevkiler ele geçirdi. Ama bu yetmedi. Ruslar devamlı takviye almaktaydılar. 21 Eylül'de Ruslar Mehmet Ali Paşa'yı yendiler. Bu tarih, bir dönüm noktası oldu. 28 Eylül'de Mehmet Ali Paşa görevinden alındı ve yerine Süleyman Paşa tayin edildi.

11 Eylül 1877'de Üçüncü Plevne Muharebesi yapılmış, Ruslar çok büyük bir darbe almışlardı. Fakat Ruslar bütün yolları kapattılar ve Plevne'yi tam bir ablukaya aldılar. Abdülhamit Üçüncü Plevne muharebesinden sonra Osman Paşa'ya Gazi unvanını verdi. Bu sefer diğer komutanlar Osman Paşa'yı daha çok kıskanmaya başladılar. Osman Paşa'ya yardım göndermediler. Süleyman Paşa'nın bu konudaki emrini de dinlemediler. Çünkü onu da kıskanıyorlardı.

10 Aralık 1877'de Gazi Osman Paşa Plevne'den huruç hareketiyle çıkmayı denedi. Başarısız oldu ve teslim oldu. Plevne Rusların eline geçti. Gazi Osman Paşa'ya harp esiri muamelesi yapılmadı. Osman Paşa pek çok Rus şehrini gezdi ve her yerde törenlerle karşılandı.

Osman Paşa ve Süleyman Paşa Rusları durdurmaya, hatta geriletmeye muvaffak olmuşlardı. Osman Paşa her seferinde Plevne'yi şiddetle müdafaa etti ve Ruslara teslim etmedi. Ruslar Plevne'yi ancak kuşatma yolu ile alabildiler. Osman Paşa yalnız bırakılmıştı. Yardım gönderilmedi. Yenilginin diğer sebebi harbi İstanbul'daki paşaların idare etmesiydi. Emirler, bölgedeki savaşın şartlarının yabancısı olan ve bölgenin özellikleri hakkında hiçbir bilgisi bulunmayan bu paşalar tarafından verilmekteydi. Bu suretle muharebeler, uzaktan idare edilmeye çalışılıyordu. Bu insanlar ülkenin kaderinde söz sahibi olarak ülkeyi felakete götüren kararlar almaktaydılar.

Plevne'yi ele geçiren Rusların önünde bir engel kalmamıştı. Rahatça güneye doğru ilerlediler. Hiç mukavemet görmeden şehirleri tek tek ele geçirdiler ve Edirne'ye girdiler. Uzunköprü'yü, Çatalca'yı geçtiler. Yeşilköy'e kadar geldiler.

Kafkas Cephesi:[39] Ruslar 30 Nisan'da Doğu Bayazıt'ı, 17 Mayıs'ta Ardahan'ı aldılar. Kars muhasara edilmiş ve Rusların eline geçmişti. Ahmet Muh-

[39] Karal, *age*, s. 52-56.

tar Paşa bu cephede büyük başarılar kazandı. Padişah ona da Gazilik unvanı verdi.

Osmanlının mütareke istemesi üzerine 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos Antlaşması yapıldı. Ayastefanos Antlaşması üzerine büyük devletler telaşa kapıldılar. Çünkü Rusya'nın kazandığı büyük imkân ve nüfuz onları korkutmuştu. Bunun üzerine Berlin Kongresi toplandı. 13 Haziran-13 Temmuz 1878 tarihlerinde çalışmalarını tamamlayan bu kongrede Rusya'nın alacakları asgariye indirilmiş, Rusya bundan hiç hoşlanmamıştı. Fakat bu, Türkiye için daha da kötü idi. Rusya'nın nüfuzunu azaltıyordu ama Türkiye'yi paylaşılır bir hale getiriyordu. Türkiye imparatorluğu ve sınırları bütün devletlerin hak iddia edecekleri açık bir alan haline gelmişti.

Yılmaz Öztuna 93 Harbi'ni şöyle değerlendiriyor: 93 Harbi Türkiye tarihinin en büyük felaketlerindendir. Türk imparatorluğunun dağılmasını ve yıkılmasını haber veren bir savaştır. Bu yıkılış 1912'de Balkan Savaşları ile başlamış, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı ile tamamlanmıştır. Savaşın zararları yalnız toprak ve ülke kayıplarından ibaret değildir. Bir milyonun üzerindeki göçmen İstanbul'a gelmiş, Rumeli'ye ve Anadolu'ya dağılmışlardır. Türkler Bulgaristan'da azınlık durumuna düşmüşlerdir. Balkan Türklüğü, beş asırda Türk'ün anayurdu haline getirdiği Rumeli topraklarını çok kısa bir zaman içinde bırakmıştır. Türkler, düşman tarafından bilinçli ve sistemli bir soykırıma tabi tutulmuşlardır. Eski Zağra Türklerinin Ruslar tarafından toptan kılıçtan geçirilmeleri, sadece örneklerden bir tanesidir. Ruslar ve Bulgarlar sistemli bir şekilde sivil Türkleri doğramışlardır.[40]

Doğu Rumeli Meselesi: Doğu Rumeli tabiri ilk olarak Ayastefanos Antlaşması esnasında ortaya atılmıştı. İngiltere, Büyük Bulgaristan'ın kurulmasına şiddetle muhalefet etmiş, topraklardan bir kısmının Doğu Rumeli adıyla muhtar bir vilayet haline getirilmesini istemişti. Bu vilayetin sınırlarının tespit edilmesi ve statüsünün hazırlanması, Berlin Antlaşması esnasında bir komisyona havale edilmişti. Bu bölgenin Türkiye'ye bağlanmasına karar verilmişti. Fakat Babıali önüne sayısız fırsatlar çıktığı halde buraya asker göndermedi. Tereddütlü, kararsız ve şaşkın davranıldı. Hükümet tarafından bir sürü akıl dışı ve basiretsiz davranışlar sergilenmekteydi. Bu âciz ve korkak davranışların sonunda Doğu Rumeli 18 Eylül 1885 tarihinde Bulgaristan Prensliğine verildi ve 5 Nisan 1886'da Bulgaristan'a bağlandı.[41]

Doğu Rumeli konusunda gösterilen ilgisizlik ve kayıtsızlık yabancıların bile dikkatini çekti. O sırada görevli olarak Türkiye'ye gönderilen ve uzun yıllar Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde bulunan Von der Goltz Paşa kendileri-

---

[40] *Rumeli'ni Kaybımız*, s. 52-53.

[41] Doğu Rumeli hakkında Mahir Aydın tarafından yapılmış bir çalışma mevcuttur: *Şarkî Rumeli Vilayeti*, TTK, Ankara 1992.

BİBLİYOGRAFYA

ABDULLAH CEVDET bak. KARLIDAĞ

ADIVAR, Halide Edib. *Mev'ud Hüküm*, Ayyıldız Matbaası, İstanbul 1918 (Tefrika: Yeni Mecmua, Sayı: 10-49, 13 Eylül 1917-20 Haziran 1918).

ADIVAR, Halide Edib. *Ateşten Gömlek, İkdam* (6 Haziran-11 Ağustos, tefrika, 1922), İstanbul 1923 (Kitap olarak ilk baskısı).

ADIVAR, Halide Edib. *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, Çan Yayınları, İstanbul 1962.

ADIGÜZEL, Hüseyin. *Tün, Gün ve Sabah*, İleri Yayınları, İstanbul 2009.

ADIGÜZEL, Hüseyin. *İşgal ve Kurtuluş*, Bilge Oğuz Yayınevi, İstanbul Ekim 2015.

ADIGÜZEL, Hüseyin. *Elveda Girit*, İleri Yayınları, İstanbul 2012.

ADIGÜZEL, Hüseyin. *Kalbim Rumeli'de Kaldı*, İleri Yayınları, İstanbul 2014.

ADIGÜZEL, Hüseyin. *Turan,* Bilge Oğuz, İstanbul 2015.

AKGÜN, Atıf-KUMSAR, İsmail Alper. *Mübadil Türklerin Romanı (Mübadele Romanları Üzerinde Bir Değerlendirme)*, Gece Akademi, Ankara 2018.

AKGÜN, Atıf. *Balkan Türklerinin Muhacir Edebiyatı İncelemeleri*, Grafik, Ankara 2016.

AKPINAR, Arif. *Kardan Kanatlar Sarıkamış*, Sütun Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010, 231 sayfa (1. Baskı 2009).

AKŞİT, Cihangir. *Sarı Sessizlik, Bir Kayboluş Romanı, Sarıkamış 1914,* Doğan Kitap, İstanbul 2009.

AKYÜZ, Sinan. *Şahika & Feraye, Savrulan Hayatların Hikâyesi*, Alfa Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2014 (ilk baskı 2013).

ALPTEKİN, Halide. *Şehadetname, Bir Çanakkale Destanı*, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2007.

ALPTEKİN, Halide. *Sarıkamış Kar Bozgunu*, Yitik Hazine Yayınları, İzmir 2009.

ALPTEKİN, Halide. *Balkan*, Yitik Hazine Yayınları, İzmir 2011 (cep boy).

ALPTEKİN, Halide. *Ağlama Tuna*, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2012 (Baskı yeri İzmir, Dağıtım yeri İstanbul).

ALTINSAY, Saba. *Kritimu Girit'im Benim*, Can Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2011 (1. Baskı 2004).

ALTINYELEKLİOĞLU, Demet. *Ah Bre Sevda Ah Bre Vatan*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2013.

ARDALI, Ferda Bozoklar. *Eleni'nin Kızı Halime*, Şenocak Yayınevi, İzmir 2011.

ARDALI, Ferda Bozoklar. *Sinesaf-Düşlerde Kalan Mübadele*, Kanguru Yayınları, Ankara 2014.

ARGUNŞAH, Hülya Eraydın. *Türk Edebiyatında Tarihî Roman (Türk Tarihi ile İlgili)*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1990.

ATSIZ, Nihal. *Deli Kurt,* İnkılap Kitabevi, İstanbul 1958.

AYATA, Yunus. "Türk Romanında Nüfus Mübadelesi Sorunu ve Bir Mübadele Romanı Olarak Mor Kaftanlı Selanik", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 39, Sayı 1, Sivas 2015, s. 21-56.

AYDEMİR, Talip. *Sürgü,* Neden? Kitap, İstanbul 2009. (cep boy).

AYDIN, Mahir. *Şarkî Rumeli Vilayeti*, TTK, Ankara 1992.

AYGEN, Ayten. *Rumeli Benimdi,* Remzi Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul 2011.

AYSU, Osman. *Sönmeyen Ateş,* Epsilon, İstanbul 2008, 2. Baskı.

AYSU, Osman. *Yüreğimde Yâre Var, İttihatçılar*, Epsilon, 1. Baskı, İstanbul 2006.

AYSU, Osman. *Mütareke Yıllarında Aşk*, Ephesus, İstanbul 2017.

BALKANLAR'DA TÜRK MÜHRÜ, Yayımlayanlar Osman F. Sertkaya-Yıldız Kocasavaş-Erol Çetin-Yavuz Tiryaki, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1998.

BALKANLAR EL KİTABI Cilt III: Dil ve Edebiyat, Derleyenler Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ-Melahat Pars, Karadeniz Araştırma Merkezi, KaraM&Vadi, Çorum 2007.

BALKANLAR EL KİTABI, 1. Cilt: Tarih, Editörler Bilgehan Atsız Gökdağ-Osman Karatay, Akçağ, 3. Baskı, Ankara 2017.

BALKANLAR EL KİTABI, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar, Editörler Bilgehan Atsız Gökdağ-Osman Karatay, Akçağ, 3. Baskı, Ankara 2017.

BALKI, Şakir. *Göçmen, Ah Balkanlar Vah Anadolu,* Gürer Yayınları, İstanbul Ağustos 2012.

BEREKETZADE İSMAİL HAKKI. (1851-1918), "Vürûd-ı Muhacirin ve Bunların İskânı" (Yâd-ı Mazi, Tevsi-i Tıbaat Matbaası, İstanbul 1332/1916), *Yeni Türk Edebiyatı Metinleri 3 (1860-1923), Nesir 1*, Hazırlayanlar İnci Enginün-Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011, s. 232-233.

BERKAN, İsmet. *İfijenya Sevda*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.

BEYATLI, Yahya Kemal. "Balkan'a Seyahat", *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım,* İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1973, s. 146-164.

BEYATLI, Yahya Kemal. "Hisar'dan Şehitlik'e", *Aziz İstanbul,* 1000 Temel Eser, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969, s. 84-89.

BEZMEN, Nermin. *Kurt Seyt ve Murka*, Gümüş Matbaası, 5. Baskı, İstanbul 1994.

BEZMEN, Nermin. *Mengene Göçmenleri*, İstanbul 1994.

BEZMEN, Nermin. *Dedem Kurt Seyit ve Ben, Sözsüz Bir Ayinin Ortasında,* Destek Yayınları, İstanbul 2011.

BİLGİN, İsmail. *57. Alay Galiçya, Ölümsüz Alayın Öyküsü*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

BİLGİN, İsmail. *57. Alay Çanakkale,* Timaş Yayınları, 2. baskı, İstanbul 2010.

BİLGİN, İsmail. *Elveda Balkanlar Unutulan Vatan*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

BİLGİN, İsmail. *57. Alay, Filistin, Susuz Aslanlar*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

BİLGİN, İsmail. *Sarıkamış Beyaz Hüzün*, Timaş Yayınları, 20. Baskı, İstanbul 2011 (ilk baskı 2005).

BOZDOĞAN, Ahmet. *Romanda Türkiye Dışındaki Türk Dünyası*, Akçağ, Ankara 2008.

CENAP ŞAHABETTİN. *Avrupa Mektupları*, Hazırlayan Zeynep Uluant, Akademi Kitabevi, İzmir 1997.

CENGİZ, Melih Esen. *Bir Osmanlı Yazı*, Altın Kitaplar, İstanbul 2012.

CUMALI, Necati. *Viran Dağlar, Makedonya 1900*, 2. Kitap, Çağdaş Yayınevi, İstanbul 1994.

CUMALI, Necati. *Makedonya 1900*, Altın Kitaplar, İstanbul 1976.

ÇALIK, Kemalettin. *Sarıkamış, Kor Yüreğim Kar Altında,* Yakın Plan Yayınları, İstanbul 2011.

ÇINAR, Deniz. *Kutsal Dağın Çıplağı (Sarıkamış),* Kent Yayınları, Ankara 2007.

ÇINAR, Ramis. *Savaş ve Ayrılık, Balkan Savaşlarının 100. Yılında Savaş ve Göçün Romanı*, Truva, İstanbul 2012.

ÇOKUM, Sevinç. *Bizim Diyar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 1978. .

ÇOLAKOĞLU, Ayşe. *Kıskaç,Bir İmparatorluğun Sancılı Yılları,* Doğan Kitap, İstanbul 2007.

DELİCE, Halil. *Beyaz Güle Al Kan Düşünce,1876 Bulgar İsyanının, Gülün ve Destansı Bir Aşkın Romanı*, Meydan Yayıncılık, İstanbul 2011.

DELİCE, Halil. *Koca Yusuf, Yalnızca Güle Yenildi,* 7. Baskı, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 1. Baskı 2005, 4. Baskı 2016.

DELİCE, Halil. *Cihan Şampiyonu Kara Ahmet*, Güreşle Kızılelmayı Aradı, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul Ekim 2006.

DELİCE, Halil. *Görmedin mi Aliş'imi Tuna Boyunda?* Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2017, 5. Baskı (birinci baskı 2008).

DELİORMAN, Altan. *Mustafa Kemal Balkanlarda*, Bayrak, İstanbul 2009.

DEMİRCAN, Mehmet Necati. *Rumeli'de Hazan Mevsimi,* Akçağ, Ankara 2015.

DEMİREL, Kemal. *Kandiye Zaferi*, Kavis Yayınları, İstanbul 2008.

DEMİRYÜREK, Meral. *Orhan Hançerlioğlu Hikâyeden Öte Romandan Beri*, Akademik Kitaplar, İstanbul 2010.

DENİZ, Şükrü Levent. *Midilli'de Söğüdün Gölgesinde*, Aya Kitap, 3. Baskı, İstanbul 2013 (ilk baskı 2010).

DİLBER, Ali. *Selanik Alev Alev,* Selanik'ten İstanbul'a Gerçek Bir Göç Öyküsü, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2013 (ikinci baskı).

DOĞAN, Abide. "Bir Generalin Romanı: Deliorman", *Tarih ve Mekân Odağında Türk Romanı İncelemeleri,* Hece, Ankara 2018, s. 321-332.

DOĞAN, Abide. "Türk Romanında Balkan Türkleri", *Tarih ve Mekân Odağında Türk Romanı İncelemeleri,* Hece, Ankara 2018, s. 355-376.

DOĞAN, Abide. "Türk Edebiyatında Selanik", *Tarih ve Mekân Odağında Türk Romanı İncelemeleri,* Hece, Ankara 2018, s. 409-442.

DOĞAN, Abide-ERGÜN, Nurtaç. "Balkan Savaşlarının Türk Hikâyesine Yansıması", *Türklük BilimiAraştırmaları*, Sayı 38, Niğde Güz 2015, s. 61-81.

DUMAN, Haluk Harun. *Balkanlara Veda, Basın ve Edebiyatta Balkan Savaşı (1912-1913)*, Duyap, İstanbul 2005.

EMGİLİ, Fahriye. "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Hakkındaki Araştırmalara Bir Bakış", *Tarih ve Günce, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic,* Yaz 2017, s. 29-54.

EMİNE IŞINSU. *Azap Toprakları*, İstanbul 1969.

EMİNE IŞINSU. *Çiçekler Büyür,* Ötüken Yayınları, İstanbul 1979.

ENGİN, Gülseren. *Smyrna'nın Gözyaşları,* Remzi Kitabevi, İstanbul Ocak 2017.

ENGİN, Gülseren. *Yorgun ve Yaralı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2004.

ENGİNÜN, İnci. *Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu-Batı Meselesi*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1978.

ENGİNÜN, İnci. *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh, 4. Baskı, İstanbul 2003.

ENGİNÜN, İnci. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, Dergâh, İstanbul 2006.

ENGİNÜN, İnci. "Türk Edebiyatında Balkanlar", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 3 Orhon Yazıtları'ndan Bugünkü Türk Dünyasına,* Dergâh, İstanbul 2013, s. 69-97.

ENGİNÜN, İnci. "Bosna", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 3 Orhon Yazıtları'ndan Bugünkü Türk Dünyasına*, Dergâh, İstanbul 2013, s. 107-109.

ENGİNÜN, İnci. "Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 3 Orhon Yazıtları'ndan Bugünkü Türk Dünyasına*, Dergâh, İstanbul 2013,

s. 119-122.

ENGİNÜN, İnci. "Girit Hatıraları", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 3 Orhon Yazıtları'ndan Bugünkü Türk Dünyasına,* Dergâh, İstanbul 2013, s. 110-112.

ENGİNÜN, İnci. "Ömer Seyfettin'in Hikâyeleri", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları,* Genişletilmiş İkinci Baskı, Dergâh, İstanbul 1991, s. 159-168.

ENGİNÜN, İnci. "Önsöz", *Osmanoflar,* Kenan Hulusi Koray, (Yayına Hazırlayan Prof. Dr. İnci Enginün), Doğan Kitap, İstanbul 2004, s. 9-25.

ENGİNÜN, İnci. "Namık Kemal ve Midilli", *Doğumunun 170. Yılında Uluslararası Namık Kemal Sempozyumu,* 20-22 Aralık 2010, Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ 2010, Cilt I, s. 1-18.

ERCİLASUN, Ahmet Bican. *Atsız Türkçülüğün Mistik Önderi*, Panama, Ankara 2018.

ERCİLASUN, Bilge. "Balkanlarla İlgili İki Hikâye ve Bir Yorum", *Türk Roman ve Hikâyesi Üzerine,* Dergâh, İstanbul 2013, s. 262-284.

ERCİLASUN, Bilge. "Şar Dağı'nın Kurtları Romanı Üzerine", *Türk Roman ve Hikâyesi Üzerine***,** Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 163-178.

ERCİLASUN, Bilge. "Romanda Gerçeklik Olgusu ve Türk Romanında Balkanlar", *Türk Romanı ve HikâyesiÜzerine***,** Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 96-122.

ERCİLASUN, Bilge. "Rumeli'den Çıktık Yola Adlı Roman Hakkında Düşünceler", *BAL-TAM TürklükBilgisi,* Sayı 25, Prizren Eylül 2016, s. 363-380.

ERCİLASUN, Bilge. "Balkanlarla ve Adalarla İlgili Romanlara Bir Bakış", *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, Sayı 30, Prizren Mart 2019 , s. 61-107.

ERCİLASUN, Bilge. *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit,* Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.

ERDEM, Hasan. *Şar Dağı'nın Kurtları*, Hamle Yayınevi, İstanbul 2009.

ERDEM, Hasan. *Argos Kalesi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2014.

ERDEM, Hasan. *Balkan Şahini*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2014.

ERDEM, Hasan. *Kızıl Atın Süvarisi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2014.

ERDEM, Hasan. *Otranto 1480, Mahşerin Son Atlısı,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016.

ERENDORUK, Ömer Osman. *Uçurum, Ölüme Mahkûm Edilmiş Roman*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

ERENDORUK, Ömer Osman. *Toprağa Kan Düştü*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.

ERENDORUK, Ömer Osman. *İçimizdeki İnci Taneciği*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

ERENDORUK, Ömer Osman. *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

ERGİR, Ertuğrul Erol. *Giritli Mustafa,* Tükelmat, Selçuk 2000.

ERGÜN, Nurtaç. Bak. DOĞAN, Abide.

EROĞLU, Haldun. *Zigetvar'ın Laneti,* Bilge Kültür Sanat, İstanbul Eylül 2016.

EROL, Safiye. *Ciğerdelen,* İstanbul 1946.

ERSOY, Mehmet Akif. "Hakkın Sesleri", *Safahat,* Hazırlayan Ertuğrul Düzdağ, Edisyon Kritik, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 1987.

ERTUL, Nurten. *Elveda Kapadokya, Burada Türkofonlar Yaşamıyor*, Ulak Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 2017. (Birinci Baskı 2006), 208 sayfa (Roman Kimlik adıyla da yanılanmıştır).

ERTUL, Nurten. *Beyaz Zambak*, Nesa Yayın Grubu, İstanbul Şubat 2007.

ERTUR, Ömer. *Elveda Kosova*, Kaldırım, İstanbul 2013.

ERTUR, Ömer. *Can Yoldaşları, Kosova 1910,* Vietnam Hanoi 2003.

ERYÜMLÜ, Can. *Sakız'ın Gözyaşları*, Pupa Yayınları, İstanbul 2009.

ERZURUMLU TELLİBEYZADE Hacı Faruk Efendi. *Erzurum'un Kara Günleri,* Hazırlayan

Yunus Zeyrek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.

ESKİL, Hasan. *Bıçak Sırtında*, Günizi Yayıncılık, İstanbul 2004.

ESKİL, Hasan. *Giritli Feride,* Günizi Yayıncılık, İstanbul 2010.

FINDIKLI, Selma. *Nereye Yüreğim?,* Remzi Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul 2006 (ilk baskı 1994).

FINDIKLI, Selma. *Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005 (ilk baskı 1997).

FINDIKLI, Selma. *Vardar Rüzgârı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2009.

FÜRUZAN. *Balkan Yolcusu*, İstanbul 1999.

FÜRUZAN. "Edirne'nin Köprüleri", *Parasız Yatılı,* Karacan Yayınları, 1981, s. 82-112.

GEÇER, Genç Osman. "II. Meşrutiyet Sonrası Türkçe Gazetelerin Etki Alanına Dair Bazı Tespitler", *X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu,* Bildiri Kitabı, Editörler Ferruh Ağca-Âdem Koç, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2019, s. 703-709.

GEZİK, Hakan. *Buz Yarası*, Dharma Edebiyat, İstanbul 2005.

GÖKBUDAK, Naşide. *Aykırı Aşklar,* Nemesis Kitap, 4. Baskı, İstanbul 2015 (ilk baskı Şubat 2013).

GÖKÇE, Gökhan. *Rumeli'ye Veda,* Kaynak Yayınları, 2. Baskı, İzmir 2011 (cep boy).

GÖKÇEK, Handan. *Ah Mana Mu,* Pupa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2011.

GRAVES, Lucia. *Anılar Evi,* İspanyolca aslında çeviren Sibel Sofi Bıçaçi, Gözlem Gazetecilik Basın Yayın, İstanbul 2001.

GÜÇLÜTÜRK, Taner. *Kosova'da Türk Edebî Yaratıcılığı (1951-2001)*, BAL-TAM, Prizren 2014.

GÜLSEÇGİN, Şerife Balkaş. *Sarıkamış Allahüekber Dağları*, Parşömen Yayıncılık, İstanbul 2013.

GÜNDÜZ, Tufan. *Nisanın İki Günü,* Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.

GÜNTEKİN, Reşat Nuri. *Akşam Güneş*i, İkbal Matbaası, İstanbul 1926.

GÜNTEKİN, Reşat Nuri. *Yeşil Gece*, Sühulet, İstanbul 1928.

GÜRBÜZ, Yılmaz. *Balkan Acısı,* 1975.

GÜRBÜZ, Yılmaz. *Mübadiller*, Elips Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2007.

GÜRBÜZ, Yılmaz. *Mehlika,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013.

GÜRBÜZ, Yılmaz. *Ahh Rumeli*, İleri Yayınları, İstanbul 2015.

GÜRBÜZ, Yılmaz. *Acılar Masal Oldu,* Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1984.

GÜREL, Fatma. *36 Baharı*, Destek Yayınevi, İstanbul 2011, 5. Baskı, cep boy (1-4. Baskı Remzi Kitabevi 2002).

GÜRMEN, Osman Necmi. *Râna,* 7. Baskı, Kanat, İstanbul 2007.

GÜRSEL, Nedim. *Balkanlara Dönüş*, Can Yayınları, İstanbul 1995.

GÜRSOY, Ülkü. "Osmanoflar", *Prof. Dr. Leyla Karahan Armağanı*, Akçağ, Ankara 2013, s. 615-624.

HAFIZ, Nimetullah. *Kosova Türk Halk Edebiyatı Metinleri*, Priştine 1985.

HAFIZ, Nimetullah. *Şükrü Dilege Hayatı ve Eserleri*, BAL-TAM, Prizren 2017.

HAMZAOĞLU, Yusuf. *Balkan Türklüğü Cilt I-II-III,* Logos'a, Üsküp 2010.

HANADAN, Reşit. *Elveda Hüdavendigâr Diyarı, Taş Yerinde Ağırdır 3*, BAL-TAM, Prizren 2013.

HANADAN, Reşit. *Rumeli'den Çıktık Yola,* Bal-Tam, Prizren, 2015.

HANÇERLİOĞLU, Orhan. *Ekilmemiş Topraklar*, Varlık Yayınları, İstanbul 1954.

HUZURİ, Elena. *Karanlık Vardar, Bir Rumeli Romanı,* Çeviren Suat Baran, Özgür Yayınları, İstanbul 2009.

İÇÖZÜ, Nur. *Hürriyet Bir Sevda Masalı*, Altın Kitaplar, İstanbul 2012.

İNANÇ, Üstün. *Makedonya Gamzesi,* Babıali Kültür Yayıncılığı, 2. Baskı, İstanbul 2009.

İZMİRLİ, Zühal-İZMİRLİ, Yücel. *Rodoslu Ahter*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İzmir 2012.

İZMİRLİ, Zühal-İZMİRLİ, Yücel. *Makedonya'dan Esen İmbat*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2010.

İZMİRLİ, Zühal-İZMİRLİ, Yücel. *İzmir'de Bir Manastır Çınarı*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2010.

İZMİRLİ, Zühal-İZMİRLİ, Yücel. *Rodos'tan Karşıyaka'ya, 1685. Sokak*, Neden Kitap, İstanbul 2007.

KAPLAN, Mehmet. "Mai ve Siyah Romanının Üslubu Hakkında", *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1976.

KAPLAN, Sadettin. *Gazi Osman Paşa, Plevne'ye Saplanan Tuğ*, Çelik Yay., 3. Baskı İstanbul 2014, (1. Baskı 2001).

KARAKOYUNLU, Yılmaz. *Mor Kaftanlı Selanik-Bir Mübadele Romanı*, Doğan Kitap, İstanbul 2012.

KARAKOYUNLU, Yılmaz. *Sahilde Zaman Bitti*, Doğan Kitap, İstanbul 2014.

KARAL, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi, Cilt VIII, Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, 3. Baskı, TTK Ankara 1988.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri. *Hüküm Gecesi,* Milliyet Matbaası, İstanbul 1927.

KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri. *Rahmet,* Orhaniye Matbaası, 1923.

(KARLIDAĞ), Abdullah Cevdet. "Girit ve Giritlerimiz", *Yeni Türk Edebiyatı Metinleri 3 (1860-1923) Nesir2,* Hazırlayanlar İnci Enginün-Zeynep Kerman, Dergâh, İstanbul 2011, s. 794-796.

KEMAL TAHİR. *Bir Mülkiyet Kalesi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1977.

KERMAN, Zeynep. "Namık Kemal'in Mektuplarına Ek", *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*, Dergâh, 2. Baskı, İstanbul 2009.

KERMAN, Zeynep. "Rus ve Bulgar Mezalimiyle İlgili Bir Kitap", *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri,* Dergâh, 2. Baskı, İstanbul 2009, s. 515-525.

KIZILDAĞ, Selçuk. *Kan ve Çiçekler*, Sinemis Yayınları, Ankara 2007.

KIZILDAĞ, Selçuk. *Sarıkamış'tan Sibirya'ya Nargin,* Parafiks Yayınları, İstanbul 2014 (ilk baskı 2007).

KIZILDAĞ, Selçuk. *Biz Yabancı Değiliz*, Çanakkale Kitaplığı, Çanakkale 18 Mart 2009.

KİM, Nurişah. *Rumeli'den Anadolu'ya Bir Göçmen Kızı*, Altın Kitaplar, İstanbul Eylül 2009.

KİREMİTÇİ, Tuna. *Selanik'te Sonbahar*, Doğan Kitap, İstanbul 2011.

KOÇ, Murat. *Türk Romanında İttihat Terakki (1908-2004)*, Temel Yayınları, İstanbul 2005.

KOÇ, Osman. *Vatan Ah Vatan, Sağ Yanım Buz Tuttu Sol Yanımda Kan,* Çanakkale Kitaplığı, İstanbul 2010.

KORAY, Kenan Hulusi. *Osmanoflar,* Hazırlayan İnci Enginün, Doğan Kitap, İstanbul 2004.

KÖSE, Metin. *Aç Kapıyı Ben Geldim*, Doğan Kitap, İstanbul Mayıs 2017.

KULİN, Ayşe. *Sevdalinka,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.

KULİN, Ayşe. *Veda, Esir Şehirde Bir Konak,* Everest Yayınları, İstanbul 2008 (ilk baskı 2007).

KULİN, Ayşe. *Umut, Hayat Akan Bir Sudur,* Everest Yayınları, İstanbul 2008.

KUTLU, Ayla. *Bir Göçmen Kuştu O*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1985

KUTLU, Ayla. *Yedinci Bayrak*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2016.

MAZLUM, Güngör. *Suskun Güvercin,* Ceren Yayıncılık, Edirne 2009.

MAZLUM, Güngör. *Ihlamurlar Açarken*, Parafiks Yayınevi, Birinci Basım, Nisan 2015, İstan-

bul (Yayınevi adresi Edirne).

MAZLUM, Güngör. *Kırık Kanatlar*, Ceren Yayıncılık, Edirne 2010.

MEMİŞOĞLU, Hüseyin. *Bulgaristan'da Türk Kültürü,* TKAE, Ankara 1995.

MİDİLLİ (ÖZDENCANLI), Zeliha. *Saranda, Bir Balkan Şarkısı,* Kelebek, İstanbul 2003.

NALBANTLAR, Dilek. *Cumhuriyet Devri Türk Romanında Balkan Türkleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Tez danışmanı Kâzım Yetiş, İstanbul 2005.

NARLI, Mehmet. *Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Kültür Bakanlığı, Ankara 2002.

NAYIR, Yaşar Nabi. *Balkanlar ve Türklük*, İstanbul 1936.

OĞUZALP, Alaaddin. *Sarıkamış'ta Ne Var Paşam?,* Nesil Yayınları, İstanbul 2009.

OFLAZ, Umar Ö. *Anau'lu Anadolu, Değişim, Dönüşüm, Başkalaşım,* Pia Yayınları, İstanbul 2011.

ORHAN KEMAL. *Murtaza*, İstanbul 1952.

ORHAN KEMAL, *Bir Filiz Vardı*, Varlık Yayınları, İstanbul 1965.

OSMAN NURİ, Yüzbaşı. *Balkan Harbi Hatıratı*, Hazırlayan Zeynep Kerman, Dergâh, İstanbul 2014.

ÖMER SEYFETTİN. Bütün Nesirleri (Fıkralar, Makaleler, Mektuplar ve Çeviriler), Hazırlayan Nazım Hikmet Polat, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016.

ÖMER SEYFETTİN, Bütün Eserleri Makaleler 1, Hazırlayan Hülya Argunşah, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001.

ÖZCAN, Nusret. *Kar Kelebekleri*, Pozitif Yayıncılık, 7. Baskı, İstanbul 2010.

ÖZDEMİR, Emrullah. *Ruhum Kıyama Kalktı, "Ermeni Zulmünde Yitip Giden Hayatlar"*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015.

ÖZEREN, Sara Gürbüz. *Donmuş Umutlar*, Damla Yayınevi, İstanbul 2014.

ÖZOLTULULAR, Eşref. *Soğuk Cennetin Çocukları*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009.

ÖZTUNA, Yılmaz. *Rumeli'ni Kaybımız, (93 ve Balkan Savaşları)*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1990.

ÖZTUNA, T. Yılmaz. *Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi, Cilt 3-12*, Hayat Kitapları, İstanbul 1964-1967 (3. 4. 5. Ciltler 1964; 6. 7. 8. Ciltler 1965; 9. 10. Ciltler 1966; 11. 12. Ciltler 1967).

ÖZTUNA, Yılmaz. "Fatih Devrinde Türk Akıncıları", *Türk Tarihinden Yapraklar*, 1000 Temel Eser, İstanbul 1969, s. 128-130.

ÖZTUNA, Yılmaz. "Akıncı Ocağı'nın Sönmesi", *Türk Tarihinden Yapraklar,* 1000 Temel Eser, İstanbul 1969, s. 151-154.

ÖZTUNA, Yılmaz, "Osmanlıların Yükseliş Çağında Türk Savaş Taktiği", *Türk Tarihinden Yapraklar*, 1000 Temel Eser, İstanbul 1969, s. 119-123.

ÖZYÜREK, Ali Ezger. *Muhacirler-Bitmeyen Göç,* Alter Yayıncılık, Ankara 3. Baskı, 2011 (ilk baskı 2003).

SABİS, Ali İhsan. *Balkan Harbinde Neden Mağlup Olduk*, Hazırlayan Hasip Saygılı, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2016 (1. Baskı 2014), İlk yayın tarihi 1329 (1913).

SAĞLAM, Feyyaz. *Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Edebiyatında Atatürk (İnceleme-Metinler-Belgeler)*, Batı Trakya Dergisi Yayınları, 1992.

SAĞLAM, Mine Kaya. *Zaman Rüzgârı,* Pupa Yayınları, İstanbul 2010.

SAKALLI, Fatih. "Türk Hikâyesinde Mübadele", *Sobider (Sosyal Bilimler Dergisi)*, Yıl 2, Sayı

4, Malatya Eylül 2015, s. 101-116

SAKALLI, Fatih. "Bir Mübadele Romanı: Hasret", *21, Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt 4, Sayı 11, AnkaraYaz 2015.

SAKALLI, Fatih. "Mübadelenin Türk Romanına Yansımasına Bir Örnek: Midilli'de Söğüdün Gölgesinde", *Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu (28-30 Nisan 2016)*, Bildiriler Kitabı Cilt 1, Bartın 2016, s. 183-194.

SAKALLI, Fatih. "Yılmaz Gürbüz'ün Mehlika Romanı", *Türk Dili*, Yıl 67, Sayı 785, Ankara Mayıs 2017, s. 80-87.

SAYGILI, Hasip. "Balkan Bozgununun 100. Yıldönümünde Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk?", *Toplumsal Tarih,* Sayı 222, Haziran 2012, s. 74-78 (Yazı Balkan Harbinde Neden Mağlup Olduk? Adlı kitabın ek kısmında da mevcuttur, s. 159-169).

SAYGILI, Hasip. "Balkan Harbinde Osmanlı Bozgununun Karanlık Yüzü: Dönemin Tanıklarının Gözüyle Müslüman Ahalide İnsan Kalitesi ve Sosyal Çözülme Problemi", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 112, Kış 2012, s. 136-146 (Yazı Balkan Harbinde Neden Mağlup Olduk? Adlı kitabın ek kısmında da mevcuttur, s.171-189).

SAYGILI, Hasip. *Rumeli'de Bizden Ne Kaldı?,* İlgi Kültür Sanat, İstanbul 2019.

SELÇUK, Hava. Prof. Dr. "Coğrafya Tarih İlişkisi Bağlamında Türk Tarihinin Taksimatı (Çağ) Meselesi", *Tarih Yazımı Üzerine, (Yöntemler-Yaklaşımlar-İlkeler-Yorumlar)*, Editör İsmail Özçelik, Berikan Yayınevi, Ankara 2017, s. 77-104.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati. *Üçler-Yediler-Kırklar*, İstanbul 1975.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati. *Bu Atlı Geçide Gider*, İrfan. İstanbul 1977.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati. *Geçitteki Ülke*, İrfan. İstanbul 1978.

SEVÜK, İsmail Habip. *Tuna'dan Batı'ya*, Matbaacılık ve Neşriyat, İstanbul 1935.

SEVÜK, İsmail Habip. *Avrupa Edebiyatı ve Biz, Cilt I*, İstanbul 1940; Cilt II, Remzi Kitabevi, İstanbul 1941.

ŞAHİN, İbrahim. *Selanikli Fazlı Necip'in Hayatı ve Eserleri*, Ankara Bilge Yayınevi. 2004.

ŞANLITOP, Gazanfer. *Çanakkale Geçilmedi, Yüzbaşı Mehmet Hilmi*, Esen Yayınevi, İstanbul 2010.

ŞİMŞİR, Bilal. *Rumeli'den Türk Göçleri Belgeler I-II-III*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

ŞİRVAN, Hüseyin. *Çıkayım Gideyim Urumeli'ne*, Bursa 2009.

TAHMİSÇİZADE MEHMET MACİT. *Girit Hatıraları*, Yayına Hazırlayanlar İsmet Miroğlu-İrfan Şahin, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1977.

TAN, Canan. *Hasret-Hasret En Büyük Esarettir*, Doğan Kitap, İstanbul 2013.

TANPINAR, Ahmet Hamdi. *Sahnenin Dışındakiler*, Büyük Kitaplık, İstanbul 1973.

TİMUR, Taner. *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*, İmge, 2. Baskı, Ankara 2002 (ilk baskı 1991).

TİPİ, Şeref. *Pışıbba, Paşalıktan Şeyhliğe Şeyhlikten Esarete (1860-1926),* Yayına Hazırlayan Canerhan Tipi, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005.

TOKER, Yalçın. *Yaralı Yürek*, Toker Yayınları, İstanbul 2001.

TUFAN, Muzaffer. *Balkanlar'da Türk Kültürü Bütünlüğü*, Dahi Yayıncılık, İstanbul 2010.

TUNABOYLU, Osman. *Rumeli'den Esen Yel,* Ümit Yayıncılık, Ankara Ağustos 2004.

TUNCEL, Murat. *Trakya Güneşi, Osmanlılar 1,* Alfa, İstanbul 2011.

TUNTAŞ, Nalan. *Zor Yıllar, Sarıkamış'tan Cumhuriyet'e*, Remzi Kitabevi, İstanbul Ocak 2007, 248 sayfa.

UĞURCAN, Sema. "Türk Sanat ve Edebiyatında 93 Harbi", *The Ottoman-Russian War of 1877-78,* Ankara 2007, s. 306-320.

UĞURCAN, Sema. "Türk Edebiyatında Rumeli Şivesinin Kullanılışına Dair Bazı Dikkatler", *Edebiyatımız II*, Dergâh, İstanbul 2012, s. 186-196.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. Ord. Prof. *Büyük Osmanlı Tarihi,* Cilt 1, 7. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

UZUNYAYLALI, M. Talât. *Paylaşılamayan Topraklar*, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2. Baskı, İstanbul 2011.

ÜLKER, Hamdi. *Sarıkamış 1914 90 000*, Tilki Kitap, İstanbul 2011.

ÜLKÜSAL, Müstecip. *Dobruca ve Türkler*, TKAE, Ankara 1966.

ÜMİT, Ahmet. *Elveda Güzel Vatanım*, Everest Yayınları, İstanbul 2916, 3. Baskı (İlk baskı Aralık 2015).

ÜNAL, Hüseyin. *Kayıp Vatan Girit*, Nesil Yayınları, İstanbul 2007.

ÜNER, Akın. *Çalı Harmanı-Mübadelenin Hazin Hikâyesi*, Yakın Plan, 2. Baskı, İstanbul 2013.

ÜNSAL, İbrahim. *Rumeli Cephesi Acı Göç*, Genç Hayat, İstanbul 2016

YAĞCI, Öner. *Kir*, Cumhuriyet Kitapları, 3. Baskı, İstanbul 2009.

YALÇIN, Kemal. *Emanet Çeyiz-Mübadele İnsanları*, Birzamanlar Yayıncılık, 10. Baskı, İstanbul 2011 (ilk baskı Belge Yayınevi 1998).

YALÇIN, M. Bedri. *Beni Yaralı Bırakma*, Karınca Yayınları, Ankara 2010.

YAŞAR KEMAL. *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Bir Ada Hikâyesi 1*, Adam Yayınları, İstanbul 1998.

YAŞAR KEMAL. *Karıncanın Su İçtiği, Bir Ada Hikâyesi 2,* Adam Yayınları, İstanbul 2002.

YAŞAR KEMAL. *Tanyeri Horozları, Bir Ada Hikâyesi 3*, Adam Yayınları, İstanbul 2002.

YAŞAR KEMAL. *Çıplak Deniz Çıplak Ada, Bir Ada Hikâyesi 4,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.

YAZ, Nadir. *Ağlayan Batı Trakya*, İstanbul 1986.

YELEN, Tayyip. *İmparatorluk Çöküyor, Sevda Tutulması-1,* Anemon, İstanbul 2015.

YELEN, Tayyip. *Balkanlarda Yangın Var, Sevda Tutulması 2,* Anemon, İstanbul 2015.

YELEN, Tayyip. *Kurtuluşa Doğru, Sevda Tutulması-3,* Anemon, İstanbul 2015.

YENER, Tevfik. *Türk Olmak,* Sayfa 6, İstanbul 2012.

YENİARAS, Orhan. *El Turco, II. Viyana Kuşatmasının Bilinmeyen Yönleri*, Akçağ, 2. Baskı, Ankara 2013.

YENİARAS, Orhan. *Barbaros'un Günlüğü*, Akçağ, Ankara 2013.

YILMAZ, İsmail. *Yuvasız Kuşlar*, Timaş Yayınları, İstanbul 1990.

YİĞİT, Selmin. "Türk-Yunan Mübadelesinin Türk Romanına Yansıması: Aç Kapıyı Ben Geldim", *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, 2018/1,* TKAE., Ankara Bahar 2018, s. 115-124.

YORULMAZ, Ahmet. *Savaşın Çocukları Girit'ten Sonra Ayvalık*, Belge Yayınları, İstanbul 1998.

YORULMAZ, Ahmet. *Kuşaklar ya da Ayvalık Yaşantısı,* Remzi Kitabevi, 4. Basım, İstanbul 2004 (ilk baskı 1999).

YORULMAZ, Ahmet. *Girit'ten Cunda'ya ya da Aşkın Anatomisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.

YORULMAZ, Ahmet. *Ulya Ege'nin Kıyısında,* Kırmızı Kedi, İstanbul 2010.

YÜCEL, Emine Perran. *Sıdıka-Rodoslu Mülteci*, Etki Yayınları, İzmir 2010.

YÜCEL, Yaşar (Çeviren). *Macaristan ve Bulgaristan'daki Türk Sanat Eserleri*, TTK, Ankara 1991.

ZAĞRA MÜFTÜSÜNÜN HATIRALARI (Tarihçe-i Vaka-i Zağra), Yazan Hüseyin Raci Efendi (Zağra Müftüsü), Baskıya hazırlayan: Ertuğrul Düzdağ, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul (tarihsiz).

ZİYA GÖKALP. "Anane ve Kaide", *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Hazırlayan Dr. Mustafa Özsarı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2014, s. 28.

DİZİN

A

Abbasi halifeliği 140
Abdi İpekçi 266
Abdullah Cevdet 86, 337, 338
Abdullah Ramiz Efendi 40
Abdülaziz 41, 42, 62, 157, 171, 176, 325
Abdülhamid, Abdülhamit, II. Abdülhamit, Sultan Abdülhamit 13, 17, 19, 36, 44, 46-50, 55, 58, 60-62, 65, 67, 79, 87, 151, 155, 157, 158, 168, 170, 172, 174, 175-177, 193, 196, 215, 232, 258, 267, 315, 359, 392, 393, 404
Abdülmecit 41
Abhazyalı 155
Abide Doğan 63, 67, 75, 85, 90
Acı Göç (Ünsal) 181, 196, 391
Acılar Masal Oldu (Gürbüz) 68
Aç Kapıyı Ben Geldim (Köse) 265, 278, 405
Adalar 229
Adana 104
Âdem Koç 86
Adriyatik 105, 164, Adriyatik denizi 115
Afganistan 220
Afrika 74, 266, Kuzey Afrika 31, 33, 140
Agia Sophia (Aya Sofya) 114
Ağlama Smyrna Döneceğim (Engin) 255
Ağlama Tuna (Alptekin) 181, 190, 331, 405, 415
Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür (Erendoruk) 292, 311, 330, 331, 391, 397, 398
Ağlayan Batı Trakya (Yaz) 94
Ağrı dağı 115
Ah Bre Sevda Ah Bre Vatan (Altınyeleklioğlu) 249, 253, 331, 391
Ah Mana Mu (Gökçek) 265, 276, 301, 405
Ahh Rumeli (Gürbüz) 200, 250, 331, 341, 342, 347, 349, 353, 391, 392, 394, 400, 406
Ah Vre Memleket (Özsoy) 85
Ahmet Ağa 341
Ahmet Altan 76
Ahmet Bican Ercilasun 21, 73
Ahmet Bozdoğan 56, 59, 63, 65, 67-69, 72, 265
Ahmet Hamdi Tanpınar 64, 165
Ahmet Hürbaş 396
Ahmet Mithat 75
Ahmet Muhtar Paşa 44, 182, 339, 359
Ahmet Paşa 347
Ahmet Şerif 86
Ahmet Tetik 52
Ahmet Ümit 192
Ahmet Yorulmaz 281-283, 407, 408
Aka Gündüz 83, 268
Akdeniz 30, 32, 34, 74, 104, 105,138, 140, 313, 317, Batı Akdeniz 30, 31, Doğu Akdeniz 30, 31
Akın Üner 276
Akın Yolcuları (Tuna) 56, 410
Akıncı Ocağı 25, 28
Akıncılar köyü 59
"Akıncı Ocağı'nın Sönmesi" (Öztuna) 28
Akından Akına (Tan) 73
Akitname 159
Akkadınlar, 204, 296
Aksaray 297, 299
Akşam Güneşi (Güntekin) 55
Alaaddin Eretna 108
Alaaddin Oğuzalp 233
Alasonya 61
Alatini köşkü 59, 168, 193
Albert Kahn 79, 80
Alemdar Mustafa Paşa 39, 40, 75, 151, 152, 392
Alevi 313
Alexandre Dumas 71
Ali Canip (Yöntem) 268
Ali Dilber 249, 409
Ali Ekrem Bolayır 88
Ali Ezger Özyürek 274
Ali İhsan Sabis 91, 92
Âli Paşa 41, 48
Ali Paşa Begoviç 158
Ali Rıza Bey 68
Ali Satan 52
Ali Yaver, Doktor 280
Allahüekber dağları 234
Alman, Almanlar 46, 52, 69, 154, 193, 208, 250, 305, 316, 359

Almanya 29, 32, 38, 41-43, 47, 52, 78, 306, 311, 316, 358, 388
Alpaslan, Sultan 37
Alp Er Tunga 396, 397
Alvanlar köyü 310
Amasya 228, 229, 265
Americo Vespuci 389
Amerika 29, 43, 69, 177, 183, 219, Kuzey Amerika 389
Amerikalı Bayan Stown 79
Amerikan 29,69, 146, 294, 353
Anadolu 15,19, 25-27, 30, 36, 45, 46, 48, 53, 60, 62, 63, 65, 68, 72, 75, 83, 85, 86, 90, 103, 109, 111, 112, 114, 137, 152, 158, 161, 162, 171, 172, 175, 176, 184, 192, 195, 196, 201, 204, 205, 211, 220, 228, 233, 239, 250, 251, 256-259, 261, 265, 268, 275-278, 280, 282, 285, 295, 301, 314, 316, 318, 323, 324, 326, 331, 333, 339, 348, 350, 353, 380, 382, 385, 386, 394, 400, 401, 412, Batı Anadolu 314, Doğu Anadolu 46, 105, 260
Anadolu'da Tanin Cilt I (Börekçi) 87
Anadolulu 379
"Anane ve Kaide" (Ziya Gökalp) 337
Anau'lu Anadolu (Oflaz) 158, 175, 391
Anavatos 332
Andrea Doria 32, 33, 104, 139, 140
Aneyra kalesi 100
Anılar Evi (Graves) 76
Ankara 60, 69, 94, 108, 161, 167, 168, 201, 240, 280, 281, 348
Ankebut Ahmet Paşa 141
Annem (Sertel) 90
Antalya 30, 102, 104, Antalya kalesi 115
Antranik 171
Arabistan 229, 339, 357
Arap, Araplar 31, 82, 104, 176, 239, 355, 356, 357, 396, 400, 414
Arap harfleri 294
Arapça 30
Arasta Çarşısı 279
Ardahan 44, 190
Argos 101
Argos Kalesi (Erdem) 99, 101, 110, 115, 117, 119, 122, 124, 133-135, 392
Arif Akpınar 235
Arif Nihat Asya 68
Arkadialı, Arkadyalılar 101, 124
Arnavut, Arnavutlar 40, 46, 50, 55, 59, 82, 86, 112, 160, 164, 181-183, 186, 194, 218, 238, 240, 269, 340, 348, 360, 396
Arnavut Şemsi Paşa 193
Arnavutlar ve Solyotlar (Ahmet Mithat) 75
Arnavutluk 50, 70, 86, 164, 184, 193, 212, 315,
Arnavutluk'ta Suriye'de, Trablusgarb'da Tanin Cilt II (Börekçi) 87
Artake (Erdek) 250
Arslan Paşa, Mehmet Paşazade 30, 105
Asya 219, 385
"At" (Ömer Seyfettin) 80
Atatürk, Mustafa Kemal, Mustafa Kemal Paşa, Gazi 50, 53, 68,76, 139, 155, 161, 200, 201, 241, 242, 244, 252-254, 256, 271, 275, 277, 280, 281, 295, 297, 299, 303, 304, 307, 315-317, 319, 349, 354, 355, 407, 416
Atatürk heykeli 96
Ateşten Gömlek (Adıvar) 54, 234
Athena 281
Atıf Akgün 95
Atina 27, 37, 47, 51, 81, 168, 200, 253, 280, 349
Atlas Okyanusu 32, 33
Atsız 73
Atsız Türkçülüğün Mistik Önderi (A. Ercilasun) 73
Attila İlhan 76
Auguste Leon 80
Avar, Avarlar 132, 238, 385
Avcı Mehmet Bak. IV. Mehmet
Avlonya limanı 115
Avratalan 341
Avrupa 25-29, 31, 36, 38, 40, 42, 46, 48, 51, 55, 56, 58, 60, 75, 77, 78, 81, 82, 89, 91, 104, 107, 109, 110, 113, 128, 137, 140, 145, 147, 159, 170, 174, 183, 205, 240, 268, 304, 324-326, 340, 358, 368, 369, 373, 388-390, 401, 404, 408, 412-414, Doğu Avrupa 25, Orta Avrupa 26, 38
Avrupa Edebiyatı ve Biz (Sevük) 390
Avrupa Mektupları (Cenap Şahabettin) 88
Avrupalı, Avrupalılar 51, 60, 62, 78, 82, 105, 134, 138, 203, 209, 210, 344, 410
Avusturya 43, 47, 52,105, 106, 127, 160, 163, 209, 267, 292, 364
Avusturyalılar 208

Avusturya-Macaristan, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 50, 52, 159, 158, 294
Ayasofya camii 194
Ayastefanos (Yeşilköy) 46, 82, 156, 224
Ayastefanos Antlaşması 45, 72
Aydın 201, 204
Aydınlanma, Aydınlanma devri 137, 389, 390
Aykırı Aşklar (Gökbudak) 236, 245
Ayla Kutlu 69, 159, 162, 344, 408
Ayşe Çolakoğlu 167
Ayşe Kulin 72, 79, 261, 292, 408
Ayten Aygen 151, 408
Ayvalık 167, 281-283, 304, 318, 319, 401
Azap Toprakları (Işınsu) 63
Azerbaycan 115, 186
Azerbaycanlı 186
Azeriler 216, 351
Aziz İstanbul (Beyatlı) 89
Aziz Paşa 325, 340

B

Babaeski 171
Babıali 45- 48, 51, 267
Babıali Baskını 51, 171, 191, 193, 379, 393
Babil Kulesi 81
Babinger 27
Bafa 260
Bafra 219
Bağdat 359
Bağlar semti 279
Bahaeddin Özkişi 73
Bahçesaray 255
Balalimno 333
Balkan (Alptekin) 171, 331
Balkan, Balkanlar 14, 17- 19, 21, 26, 27, 38, 42, 49- 51, 54, 56, 57, 63, 66, 69, 70, 71, 75, 80, 84, 88-94, 96, 100, 101, 107-111, 113, 114, 126, 128, 130, 132, 134, 135, 147, 151, 152, 155-158, 164, 173, 177, 183, 186, 187, 191, 193, 195, 196, 198, 199, 203-205, 210-212, 214, 217-226, 228-234, 236-240, 243, 254-256, 261, 267, 269, 270, 286, 296, 297, 300, 311, 323, 324, 330, 331, 340, 343-345, 359, 385, 393, 394, 397, 398, 406, 408, 410, 412, Balkan Türklüğü 45, Balkan Türkleri 94, 211, Balkan dağları 199
Balkan Acıları, Hastanın Başında Kırk Gün (Louzanne) 88
Balkan Acısı (Gürbüz) 65
Balkan Çiçekleri (Perim) 59
Balkan Devletleri 50, 51
Balkan Harbi (Kurmay Yarbay Nihat Bey) 51
Balkan Harbi 51, 81, 88, 91, 162, 174, 192, 200, 205, 207, 208, 212, 218, 222, 223, 225, 226, 227, 241, 242, 267, 280, 295, 302, 337, 394, Bak Balkan Savaşı
"Balkan Harbi Hatıraları" (Ömer Seyfettin) 81
Balkan Harbi Hatıratı (Osman Nuri) 91
Balkan Harbinde Neden Mağlup Olduk? (Sabis-Saygılı) 91
Balkan Harbinde Neden Münhezim Olduk?(Sabis) 91
Balkan Hristiyanları 129
Balkan İttifakı 181, Balkan birliği 182
Balkan Savaşı, Balkan savaşları 13, 45, 50-52, 54, 55, 59, 60, 62, 64-66, 69-71, 75, 76, 79, 81, 82, 84, 85, 88, 90, 91, 92, 152, 154, 155, 159, 160, 163, 169, 171-176, 179, 180-184, 187, 189-191, 193, 195-197, 200, 201, 203-207, 211, 217-221, 223, 227-233, 235-239, 243, 244, 250, 251, 253, 255-261, 269, 275, 285, 286, 295, 297-301, 309, 310, 314, 331, 335, 336, 338, 342, 347-350, 354, 392, 393, 395, 396, 400, 402, 405, 412, Balkan bozgunu 168, 176, Bak. Balkan Harbi.
Balkan Savaşlarının 100. Yılında Büyük Göç ve Muhaceret Edebiyatı 84
"Balkan Savaşlarının Türk Hikâyesine Yansıması" (Doğan-Ergün) 85
Balkan Şahini (Erdem) 73, 99, 102, 115, 117, 122, 126, 128, 131, 392
Balkan Türklüğü (Hamzaoğlu) 94
Balkan Yolcusu (Füruzan) 89
"Balkan'a Seyahat" (Beyatlı) 88
Balkan'da Alkan Rüzgârı 95
Balkanlar El Kitabı 93
Balkanlar ve Türklük (Nayır) 89
Balkanlara Dönüş (Gürsel) 90
Balkanlara Veda (Gökçe) 54
Balkanlarda Türk Kültürü Bütünlüğü (Tufan) 94
Balkanlarda Türk Mührü 94
Balkanlarda Yangın Var (Yelen) 181, 194
"Balkanlarla İlgili İki Hikâye ve Bir Yorum" (Ercilasun) 71

Balkanlı, Balkanlılar 51, 55, 65, 129, 178, 230, 256, 257
BAL-TAM dergisi 93
Baltık Denizi 35
Banaz 380
Barbaros, Barbaros Hayrettin, Barbaros Hayrettin Paşa, Hızır Reis18, 30-34, 74, 103, 104, 138-140
Barbaros Gençliği, Akınları ve Ölümü (Sertelli) 74
Barbaros Hayrettin Geliyor (Tülbentçi) 74
Barbaros Kardeşler, Barbaroslar 30, 31, 104, 107, 138, 140, 392
Barbaros köyü 59
Barbaros'un Günlüğü (Yeniaras) 99, 103, 138, 139, 387, 392
Baron Tott 203
Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu (28-30 Nisan 2016) Bildiriler Kitabı, Cilt 1 318
Basın ve Edebiyatta Balkan Savaşı 1912-1913 (Duman) 54
Basmahane 254
Başın Sağolsun Akdaniz (Hanhan) 74
"Başını Vermeyen Şehit" (Ömer Seyfettin) 80, 81
Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi, Bak. *Türkiye Tarihi*.
Batı 40, 137, 316, 326, 328, 346, 381, 385, 388-390, 401, 404, 407, 413, Batı dünyası 106
Batı Rumeli'yi Nasıl Kaybettik? (Çakmak-Tetik) 52
Batı Trakya 51, 63, 72, 89, 187
Batı Trakya Cumhuriyeti, Batı Trakya Türk Cumhuriyeti 51, 171, 187, 197, 220, 309
Batıcılık 55
Batılı, Batılılar 40, 49, 86, 141, 161, 178, 410
Batucina 37
Batum 182, 190
Bayezid Han, Bak. Yıldırım Bayezid
"Bayrak" (Asya) 68
Becaye Kalesi 31
Bedel (Ülker) 235
Bedirhan Çınar 68
Bekir Büyükarkın 73-75
Bekirağa Bölüğü 353, 379
Bektaşi 152, 158, 159, 164, 165, 274, 313, 383, 399
Bektaşi Tekkesi, Bektaşi Tekkeleri 166, 332, 352
Bektaşilik 164-166, 284, 399, 407
Belene 308, 331
Belgrad, Belgrat 37, 89, 105, 115, 164, 208, 240, 267, 306, 312
Belki Bir Gün (Büyükarkın) 75
Ben Bir Türk Zabitiyim, Batıktan Çıkan Kahraman Topçu Yüzbaşı Mustafa Ertuğrul (M. Aydemir) 52
Benderli Ali Paşa, Sadrazam 154
Beni Yaralı Bırakma (B. Yalçın) 200, 219, 391, 394
Berâne 86
"Berane" (Ahmet Şerif) 86
Bereketzade İbrahim Hakkı 86
Bergama 304
Bergson 336
Berlin 40, 358
Berlin Antlaşması, Berlin Kongresi 45, 46, 48, 158
Bertrandon de la Broquiere 129
Besarabya 211
Best of Rumeli 96
V. Mehmet, Sultan Reşat 50, 181, 238
V.Murat 157, 176
Beşir Ayvazoğlu 84
Beyaz Güle Al Kan Düşünce (Delice) 151, 156, 330, 332, 339, 340, 415
Beyaz Kule 79
"Beyaz Lale" (Ömer Seyfettin) 80
Beyaz Ruslar 255
Beyaz Zambak (Ertul) 158, 333
Beyazıt Meydanı 294, 379
Beylerbeyi sarayı 193
Beylerbeyi'nden Yükselirken Hüzün (Z. İzmirli-Y. İzmirli) 90
Bıçak Sırtında (Eskil) 249, 256, 363, 364, 366, 367, 391, 402
Biga 108, 355, 356
Bilal Şimşir 323, 324, 327, 328, 341, 399
Bilecik 204
Bilge Ercilasun 21, 50, 63, 65, 67, 71, 100, 164, 181
Bilge Kağan 396
Bilgehan A. Gökdağ 94
Bilinmeyen Yönleriyle Bir Dönemin Dışişleri (Ülkümen) 79
Biliste 70

Bin Bir Gece masalları 207
1992-1995 Bosna savaşı 72, 159
Bingazi 50, 55
1897 Türk-Yunan savaşı, Yunan Harbi 72, 75, 168, 203, 239, 241
1828 Türk-Rus savaşı 75
Birinci Meşrutiyet 215
Bir Ada Hikâyesi 1 Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana (Yaşar Kemal) 265, 288
Bir Ada Hikâyesi 2 Karıncanın Su İçtiği (Yaşar Kemal) 265, 289
Bir Ada Hikâyesi 3 Tanyeri Horozları (Yaşar Kemal) 265, 289
Bir Ada Hikâyesi 4 Çıplak Deniz Çıplak Ada (Yaşar Kemal) 265, 290
Bir Başkadır Bizim Eller (Erendoruk) 91
Bir Filiz Vardı (Orhan Kemal) 63
"Bir Generalin Romanı: Deliorman" (Doğan) 63
Bir Göçmen Kuştu O (Kutlu) 69
Bir İmparatorluk Çökerken (Uçuk) 90
"Bir Mübadele Romanı: Hasret" (Sakallı) 272
Bir Mülkiyet Kalesi (Kemal Tahir) 65
Bir Osmanlı Yazı (Cengiz) 200, 210, 358
"Bir Yolcuya" (Onan) 93
I.Abdülhamit 38
Birinci Cihan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı, Cihan Savaşı 13, 17, 45, 52, 53, 59, 60, 62, 65, 67, 71, 75, 82, 84, 88, 154, 161, 189, 190, 192, 195, 196, 200, 201, 204, 205, 211, 212, 217, 237, 239, 249, 256, 257, 260, 276, 290, 297, 301, 304, 315, 347, 351, 355, 370, 392, 393, 396, 400, 405, 412
Birinci Dünya Savaşı'nda İzmir Savunması (Öcal) 52
Birinci İnönü muharebesi 256, 381
Birinci Kosova Savaşı, Kosova Savaşı 27, 100, 101, 107, 110, 125, 131, 135, 392
I.Mahmut 38
Birmanya 307
Bitlis 46, 53
Biz Yabancı Değiliz (Kızıldağ) 200, 218
Bizans 99, 100, 107, 111, 129, 173, 349
Bizanslılar 100, 108
Bizim Diyar (Çokum) 20, 65, 67, 378, 397, 400
Boccaccio 388
Bogomil 134
Boğazlar 27, 52, 53, 257, 324
Bolayır 108
Bolşevik ihtilali 72, Bolşevikler 53, 220, 301
"Bomba" (Ömer Seyfettin) 80, 81
Bon Burnu 32
Bosna 72, 103, 105, 115, 125, 134, 158-160, 173, 212, 214, 225-227, 292-294
"Bosna" (Enginün) 80
Bosna Ulusal Müzesi Kütüphanesi 80
Bosna-Hersek 42, 59, 76, 89, 158, 159, 326
Bosnalı 225, 240, 298
Boşnak, Boşnaklar 72, 73, 159, 292, 295, 299, 333, 340
Boşnakça 295
Boşo 267
Bronte Kardeşler 58
BTİB (Balkan Türkleri İntikam Birliği) 186, 187, 259
Bu Atlı Geçide Gider (Sepetçioğlu) 73
Budin 30, 37, 74, 89, 105, 106
Buket Uzuner 75
Bulak mağarası 279
Bulgar, Bulgarlar 42, 45-47, 50, 51, 54-57, 59, 60, 62-64, 67-69, 72, 78, 79, 81-83, 87, 108, 130, 156, 157, 160, 168-173, 176, 177, 180, 182, 186, 187, 191, 193, 196, 197, 205, 207-209, 218, 228, 236, 238, 240, 244, 245, 250, 253-256, 261, 267, 277, 296, 301, 305-312, 324-327, 329-331, 336, 337, 339-342, 344, 360, 363, 365, 366, 368, 369, 374-376, 394, 395, 398, 400, 407
Bulgar Sadık (Yalkın) 59
Bulgarca 70, 130
Bulgaristan 19, 42-45, 47, 51, 57, 60, 63, 67-72, 88, 89, 94-96, 115, 134, 171, 186, 187, 204, 205, 207, 209, 212, 217, 221, 236, 240, 245, 261, 289, 294, 301, 306-312, 326, 331, 337, 341, 363, 364, Kuzey Bulgaristan 56
Bulgaristan Prensliği 50
Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı (Akgün) 95
"Bulgaristan'da Müslüman Vahşeti" 325
Bulgaristan'da Türk Kültürü (Memişoğlu) 94
Bulgarlık 369
Burak Alkan 95
Bursa 94, 163, 172, 196, 237, 243, 254, 273, 293, 298, 299
Buz Yarası (Gezik) 200, 217, 391, 399, 401, 405
Bükreş 27, 89
Bükreş Antlaşması 51, 79
Büyük Osmanlı Tarihi (Uzunçarşılı) 26, 109

Büyük Reşit Paşa 41
Büyük Rus harbi, Bak. 93 Harbi.
Büyük Taarruz 161, 162, 167, 174, 318, 381

C

C. Behçet Perim 59
Cadıbostanı 380
Caferli 161
Cahide Yormaz Öz 90
Cahit Uçuk 90
Can Eryümlü 153, 408
Canan Tan 272, 408
Canerhan Tipi 156
Cavit Bey, maliyeci 253, 267
Celal Öcal 52
Celal Özcan 85
Cemiyet-i İslamiye 285
Cenap Şahabettin 88
Ceneviz 30, 32
Cerbe Adası 30
Cevdet Bey ve Oğulları (Pamuk) 76
Cezayir 31-33, 104, 140
Cezayir Krallığı 33
Chalcitis (Heybeli Ada) 114
Ciğerdelen (Erol) 61
Ciğerdelen Kalesi 61, 73
Cihangir Akşit 231
"Coğrafya ve Tarih İlişkisi Bağlamında Türk Tarihinin Taksimatı (Çağ) Meselesi" (Selçuk) 113
Cuma-yı Bâlâ olayları 171
Cumhuriyet 19, 40, 65, 69, 72, 74, 232, 260, 294, 299, 300, 302, 304, 313, 314, 317, 319, 386, 388, 390, 393, 398, 407, 410, Cumhuriyet Devri 17, 292
Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı (Enginün) 69
Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 280
Cunda 74

Ç

Çalcılar 202
Çalı Harmanı (Üner) 265, 276, 394, 400
Çalınan Savaş (Karatay) 75
Çanakkale17, 53, 93, 154, 161, 209, 210, 217, 236, 237, 239, 240, 242, 243, 257, 275, 284, 287, 300, 301, 306, 319, 401, 402, Bak. Çanakkale savaşı
Çanakkale boğazı 108, 287
Çanakkale Geçilmedi (Şanlıop) 236, 237, 391, 399, 402
Çanakkale savaşı, Çanakkale savaşları, Çanakkale harbi, Çanakkale muharebeleri 66, 67, 168, 171, 172, 174, 238, 241, 243, 244, 251, 256, 289, 290, 307, 314, 315, 357, 381, 405, Çanakkale cephesi 355, 392
Çandarlı Ali Paşa, Sadrazam 116
Çandarlı Kara Halil Paşa 100
Çatalca 44, 50, 91, 93, 192, 193, 197, 208, 228, 229, 231
Çek 127
Çemberlitaş 235
Çengelköy 195
Çerkez, Çerkezler 155, 326
Çıkayım Gideyim Urumeli'ne (Şirvan) 94
Çiçekler Büyür (Işınsu) 67
Çiçi Han 396
Çimpe kalesi 99, 108
Çin 396
Çinliler 48, 49, 396
Çirmen 27
Çiyrekçi köyü 204
Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebî Hatıralarım (Beyatlı) 88
Çorlu 25, 68, 245, 311
Çorum 94
Çotuk Pehlivan masalı 207

D

Daçyalı 155
Dağın Öteki Yüzü (Atasü) 75
Daily Chronicle 238
Daily News 325
Dalkıran masalı 207
Dalmaçya 38
Damat Ferit Paşa, Sadrazam 353
Daniel De Foe 389
Dante 388
Darağası 155

Dardanel 99
Darülelhan 296
Darülfünun 54, 173
Datça'dan İpsala'ya (Z. İzmirli-Y. İzmirli) 90
Davutpaşa 359
Dede Korkut, Dede Korkut Hikâyeleri 71, 396
Dedeler 301
Dedem Kurt Seyit ve Ben (Bezmen) 403
Defne köyü 167
Değirmendere 307
Deli Hüseyin Paşa 37
Deli Hüseyin Paşa (Danışman) 75
Deli Kurt (Atsız) 73
Deli Saraylı, televizyon dizisi 171
Deliorman (Günsoy) 63
Deliorman 63, 206
Demet Altınyeleklioğlu 253, 408
Demir Baba 157
Demirci Mehmet Efe 260
Demirhisar 172, 173
Deniz Çınar 233
Denizler Ejderi (Boyunağa) 74
Denizli 237, 265
Dereköy 68, 173, 245,
Dersaadet 293, 298, 299, Bak. İstanbul
Dersaadet'te Sabah Ezanları (İlhan) 76
Devlet-i Aliyye-i Osmaniye 345
Diampolis (Yanbolu) 114
Dikme Buran masalı 207
Dilek Nalbantlar 56, 59, 60, 62, 63, 65-68
Dimetoka 108, 238
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi 396
Divan-ı Hümayun 33, 34
Divriği 275
Diyarbakır 115
Dobruca 155, 206, 305, Dobruca Tatarları 125, Güney Dobruca 205
Dobruca ve Türkler (Ülküsal) 94
Doğu, Doğu Cephesi 53, 161, 217, 289, 307 Bak. Kafkas Cephesi
Doğu ülkeleri 413
Doğu Bayazıt 44
Doğumunun 170. Yılında Uluslararası Namık Kemal Sempozyumu 88
93 harbi 13, 17, 42, 45-47, 62- 64, 67-70, 72, 75, 80, 87, 88, 156, 158, 160, 161, 163, 171, 173, 176, 177, 179, 181, 184, 190, 194, 197, 203, 205, 207, 211, 215, 224, 255, 256, 261, 297-300, 326, 328, 330, 339, 350, 368, 386, 392, 393, 398, 402, 405
Don Kazakları 327
Don Kişot 61
Donmuş Umutlar (Özeren) 221, 231
Doryan 59
IV. Mehmet, Avcı Mehmet 37, 105, 106, 141, 144, 147
IV. Mustafa 39, 40, 152
Dört Defter Rumeli Rüzgârı (Eraslan) 90
Drama 59, 276
Dranvo 63
Drava nehri 115
Drina Köprüsü (Andriç) 80, 90
Dünya harbi, Dünya savaşı Bak. Birinci Cihan Savaşı

E

Edirne 25, 44, 50-52, 54, 59, 60, 63, 66, 70, 75, 82, 83, 106, 115, 147, 160, 162, 169-172, 175, 176, 191, 193, 197-199, 208, 209, 217, 236, 244, 245, 254-256, 302, 309, 324, 327, 328, 341, 374, 409
Edirne Muahedesi 41
Edirne Vakası 38
"Edirne'nin Köprüleri" (Füruzan) 84
Edirnekapı 193
Edirneliler 374
Edremit 299, 318, 401
Eflak 73
Ege 176, 251, 260, 393, 401, 409, 411, Ege denizi 290, Ege adaları 19, 50, 51, 193, 399
Egeli 239
Eğri, Eğri Kalesi 37, 105, 143, 144
Ehl-i Şia 140
Ekilmemiş Topraklar (Hançerlioğlu) 62
Ekincek 305
Ekrem Reşit 74
57. Alay 208
57. Alay Çanakkale (Bilgin) 207, 218, 236, 242, 391
57. Alay Filistin (Bilgin) 200, 218, 391, 401
57. Alay Galiçya (Bilgin) 200, 207, 218, 346, 391, 401, 406
El Turco (Yeniaras) 99, 106, 138, 144, 487, 392, 406
Elazığ 275
Elefteros Types 201

Elen 254
Elena Huzuri 79
Eleni'nin Kızı Halime (Ardalı) 181, 188, 333, 391, 399, 402, 405, 406, 408
Eleviş 202
Elifba 368
Elveda Balkanlar (Bilgin) 181, 197, 332, 391, 406
Elveda Girit (Adıgüzel) 158, 166, 331, 332, 394, 399, 402, 415
Elveda Güzel Vatanım (Ümit) 181, 192
Elveda Hüdavendigâr Diyarı (Hanadan) 292, 312, 334, 395
Elveda Kapadokya (Ertul) 19, 151, 153, 392
Elveda Kosova (Ertur) 181, 194, 331, 391, 402
Elveda Rumeli, televizyon dizisi 96
Emanet Çeyiz (K. Yalçın) 265
Emin'in Ciğeri (Tahiroğlu) 68
Emine Işınsu 63, 67
Emine Perran Yücel 315, 409
Emmanuel Karosso 266
Emrullah Özdemir 219
Endülüs Müslümanları 104
Endülüslüler 140
Engizisyon 29, 77
Enver Behnan Şapolyo 93
Enver, Enver Bey, Enver Paşa 49-52, 187, 171, 197, 213-215, 227-229, 231, 233, 234, 401, Kolağası Enver 174
Enver Ziya Karal, Karal 43, 46-49
Epir 47
Ercüment Ekrem Talu 76
Erdel 37, 105, 106
Erendiz Atasü 75
Eretna 100, 108
Ermeni, Ermeniler 15, 16, 46, 53, 69, 154, 170, 171, 184, 214-216, 240, 251, 303, 330, 331, 339, 351, 398, 400, 404
Erol Çetin 94
Ertuğrul Aladağ 74
Ertuğrul Düzdağ 87, 338
Ertuğrul Erol Ergir 314
Erzincan 53, 217
Erzurum 53, 156, 213-215, 223, 224, 229, 259, 351, 352, 396
Erzurum'un Kara Günleri (Faruk Efendi) 352
Erzurumlu Mehmet Ali Paşa 156
Erzurumlu Tellibeyzade Hacı Faruk Efendi 351, 352, 396
Esat Mahmut Karakurt 55
Esir Şehrin İnsanları (Kemal Tahir) 76
Esir Şehrin Mahpusu (Kemal Tahir) 76
Eski Zağra 25, 43-45, 87, 176, 179, 312, 374
Eski Zağralı, Eski Zağralılar 220, 374
Eskişehir 86, 236, 237, 260, 312, 400
Esklavonya 38
Estergon 73
Estia 201
Eşref Özoltulular 212
Etiya 333
Etiyalılar 333
Evlad-ı Fatihan 268, 277
Evliya Çelebi 185, 203
Evrenos Bey, Evrenos Gazi,Gazi Evrenuz Bey 26, 99, 109, 111, 116, 117, 196, 204

F

Faruk Güventürk 75
Fas 34
Faşistler 316
Fatih Sultan Mehmet, Fatih 27, 30, 73, 103, 159, 204, 268, 386, 387, 404
Fatih camii 193
"Fatih Devrinde Türk Akıncıları" (Öztuna) 27
Fatih Sakallı 85, 272, 318
Fatma Gürel 299
Fazıl Ahmet Paşa, Köprülüzade 185, 203
Fener Rum Patriği 154
Fener-Rum Patrikhanesi 325
Ferda Bozoklar Ardalı 188, 286, 409
Ferdinando, Napoli kralı 103
"Ferdiyetçilikten Toplumsalcılık'a Geçişte Yakup Kadri'nin Rahmet Hikâyesi" (Durgun) 84
Feride Çiçekoğlu 74
Feridun Fazıl Tülbentçi 74
Feriye 274
Ferruh Ağca 86
Fesli Duda 351
Fethiyeliler 316
Fevzi Çakmak, Fevzi Paşa 52, 252, 253
Fikriye (Topuz) 281
Filibe 25, 64, 88, 106, 115, 207, 214, 339, 341
Filistin 217, 218, 239, 257, 267
Filiz gazetesi 95

Firdevs Tunçay 85
Fizan 169
Floransa 32, 128
Florina 71, 84, 304, 305
Florinalı 304
Fransa 29, 32, 34, 38, 41-43, 48, 55, 177, 185, 337, 378
Fransız, Fransızlar 32, 34, 69, 71, 79, 88, 156, 177, 198, 242, 250, 253, 259, 296, 315, 337, 382, Frenkler 344
Fransız İhtilali 40, Büyük Fransız İhtilali 38
Fransızca 30, 201, 252, 296, 326, 371, 382
Fülek kalesi 106
Füruzan 84, 89, 90

G

Gabriyel Noradukyan 339
Gagauz, Gagauzlar, Gagavuz 27, 89, 132, 155, 186
Gagauzya 186
Galata rıhtımı 229
Galatasaray 381
Galiçya 53, 207, 218, 257, 406, Galiçya cephesi 207, 210
Gallipoli kalesi 100, 111, 120, 121
Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi 187, Bak. Batı Trakya Türk Cumhuriyeti
Garp 165, Bak. Batı
Gazanfer Şanlıtop 237, 409
Gazi Mustafa Kemal İlkokulu 303
Gazi Osman Paşa, Osman Paşa, Osman Nuri Paşa 42-44,75, 171, 177-179, 203, 215, 330, 352, 358
Gazi Osman Paşa Plevne'ye Saplanan Tuğ (S. Kaplan) 158, 178, 347, 352, 358, 391, 392
Gebze 381
Geçitteki Ülke (Sepetçioğlu) 73
Gedik Ahmet Paşa 103, 117
Geleceğe Dönüş (Back to the Future) 76
Gelibolu 25, 108, 140, 217
Genç Kalemler 81
Genç Osman, II. Osman 35, 36, 203, 350, 387, 415
Genç Osmanlılar Cemiyeti 43
Gençosman Geçer 86
General Franchet D'Esperey 71
General Gurko 44
Gevgeli 173
Gibbons 130
Giresun 172, 219, 265
Giresun gemisi 281
Girit 17, 19, 36, 37, 41, 42, 47-50, 69, 74-76, 86, 104, 105, 138, 167-169, 185, 188-190, 203, 212, 214, 217, 244, 252, 255, 269, 281, 282, 284-291, 294, 296, 300, 313-315, 318, 331-333, 335, 337, 338, 352, 383, 387, 393, 399, 402, 406
Girit Hatıraları (Tahmisçizade Mehmed Macid) 86
"Girit Hatıraları" (Enginün) 86
Girit Müslümanları 258
"Girit ve Giritlerimiz" (Abdullah Cevdet) 86, 337, 338
Girit'ten Cunda'ya (Yorulmaz) 265, 283, 391, 405
Giritçe 284, 296
Giritli, Giritliler 69, 167, 189, 219, 252, 280, 281, 284-288, 313, 315, 352, 407
Giritli Feride (Eskil) 158, 167, 333, 408
Giritli Mustafa (Ergir) 292, 314, 332, 333, 391
Globoçiça 307
Goldsmith 389
Goriçka 70
Göçmen (Balkı) 292, 307
Göçmen Ahmet (Perim) 59, 410
Gökhan Gökçe 172
Göktürk Ömer Çakır 21
Gönen 210, 307
Gönüllü (Ahmet Mithat) 75
Gördes 306
Görice 65
Görmedin mi Aliş'imi Tuna Boyunda? (Delice) 87, 158, 179, 330, 332, 358, 373, 391, 392, 398, 402
Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (Fındıklı) 158, 163, 295, 391, 400, 402, 406
Gregorius 154
Gulliver'in Seyahatleri (Swift) 389
Gumenisa 173
Gunaris 201
Guvadülkebir 176
Gülbaba 88
Gülcemal Vapuru 270, 271, 275
Gülhane Asker Hastanesi 223
Gülhane Hatt-ı Hümayunu 41

Gülseren Engin 236, 255
Gümülcine 63, 186, 187, 235, 309
Gün Batarken (Talu) 76
Günbatımı (Öke) 70
Güngör Mazlum 169, 273, 302, 409
Gürcü 155
Güzel Hatice (Balkanlı) 63

H

H. Harun Duman 54- 56, 63-65, 85.
Hâce-i Sultani Ömer Efendi 36
Hacı İl Bey, Hacı İlbey 108, 111, 112
Hacı Sungur 119
Hacıköy 228, 354
Haçlı, Haçlılar 27, 29, 32-34, 56, 73, 102-104, 109, 110, 121, 122, 131, 132, 145, 200, 414
Hadrianapolis 100
Haile-i Osmaniye 35
Hakan Gezik 217, 408
Hakkı Paşa, Sadrazam 183
Hakkın Sesleri (Ersoy) 338
Haldun Eroğlu 104
Halep 140
Halepa48, 284
Halide Alptekin 171, 190, 230, 243
Halide Edib Adıvar 54, 90, 162, 234, 255, 401
Halide Edib'in Romanlarında Doğu-Batı Meselesi (Enginün) 54
Halikarnas Balıkçısı 74
Halil Delice 156, 176, 177, 179
Halil Gürbüz 268
Halil Mutlu 96
Halkul-Vad 30, 32
Halley 361
Halveti 158, 159
Hamdi Günsoy 63
Hamdi Ülker 235
Handan Gökçek 276
Hanya 36, 48, 106, 166, 185, 281, 284-286, 294, 313, 314, 332-334
Hanyalı 252
Haraçanos 313, 314, 352, 383
Harbiye 41
Hareket Ordusu 50, 374
Harika Durgun 84
Hariopolis (Hayrabolu) 114
Harput 69
Hasan Paşa, Hasan bey, Barbaroszade 33, 34
Hasan Erdem 73, 100-103, 107, 114, 121, 138, 408
Hasan Eskil 167, 256
Hasan İzzet Paşa 224
Hasan İzzettin Dinamo 76
Hasan Tahsin, gazeteci (Osman Nevres) 250, 252-255
Hasan Tahsin Paşa, Arnavut Hasan Paşa, Kel Tahsin 195,202, 253, 349
Hasan Usta Geçidi 278
Hasip Saygılı 91, 92
Hasret (Tan) 265, 272, 405
Hatay 276
Hattatlar köyü 185
Hava Selçuk, Prof. Dr. 113
Havran 318
Havranlı Seyit Onbaşı 319
Havza 274, 275, 354
Hayrettin Barbaros (Reşit) 74
Hazreti Ali 146
Heksamilyon 122
Helenler 281
Hersek 43
Hersekoğlu Ahmet Paşa 61
Hıdırlıktepe 279
Hıdrellez 157, 173, 279
Hınçak 46
Hırvatistan 38, 94
Hırvatlar 72, 159, 161
Hızır, Hızır Reis, Bak. Barbaros
Hicaz 298
Hilal-i Ahmer 244, 270, Bak. Kızılay
Hilmi Yavuz 62
Hindistan 220, 389
Hint 389
Hint Müslümanları 326
Hint Okyanusu 139
"Hisar'dan Şehitlik'e" (Beyatlı) 88, 89
Hitler 78
Hoca Sadeddin Efendi 35, 36
Honaz 265
Hortaç dağı 266, 344
Hoyratlılar 202
Hristiyan, Hristiyanlar 41, 43, 48, 56, 78, 82, 89, 95, 113, 125, 135, 136, 139, 140, 154, 161, 195, 203, 214, 274, 278, 284, 286, 343,

344, 365, 366, 368, 373, 385, 388, 398, 400, 404, 407, 408
Hristiyanlaştırma 67
Hristiyanlık 26, 27, 77, 132, 388
Hukuk-ı Beşer gazetesi (Hasan Tahsin) 252-254
Hun, Hunlar 48, 49, 132, 238, 385
Hunyadi Yanoş 102
Huzur (Tanpınar) 165
Hüdavendigâr diyarı (Bursa) 299
Hüküm Gecesi (Karaosmanoğlu) 55
Hülya Argunşah 65, 73, 74, 82, 93
Hürrem Sultan 34, 143
Hürriyet (İçözü) 292, 295, 374, 391, 397, 400, 402, 407, 408
"Hürriyet Bayrakları" (Ömer Seyfettin) 81, 337, 395
Hüseyin Adıgüzel 166, 186, 220, 259, 313, 408, 410
Hüseyin Avni Bey 207, 242
Hüseyin Karatay 75
Hüseyin Memişoğlu 94
Hüseyin Paşa 75
Hüseyin Rahmi Gürpınar 362
Hüseyin Raci Efendi, Zağra Müftüsü 87, 373
Hüseyin Şirvan 94
Hüseyin Ünal 185
Hüseyinpınar köyü 59
Hüsniye Balkanlı 63
Hüsün ve Şiir 268

I

Ihlamurlar Açarken (Mazlum) 265, 273, 391, 405
Ilıca 300
Irak 115, 257
Irak cephesi 53, 307
Islahat Fermanı 41, 154, 157
Istıraphaneden Mektuplar (Erendoruk) 90

İ

İbrahim, Sultan 36
İbrahim Hilmi (Çığıraçan) 91
İbrahim Müteferrika 38
İbrahim Paşa 140
İbrahim Şahin 75
İbrahim Ünsal 196
İçimizdeki İnci Taneciği (Erendoruk) 292, 310, 331
İfijenya Sevda (Berkan) 249, 254
İgnatief 325
İkdam gazetesi 54
İki Yeşil Su Samuru, Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri (Uzuner) 75
II. Bayezid 30, 76, 78
İkinci Dünya Savaşı 73, 78, 272, 300, 305, 311, 316, 317, 331
İkinci İnönü muharebesi 60
İkinci Kosova Savaşı 27, 392
II. Janos 30
II. Mahmut 40, 41, 49, 151-154, 203, 392
II. Meşrutiyet Bak. Meşrutiyet
İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit (Ercilasun) 50
"II. Meşrutiyet Sonrası Türkçe Gazetelerin Etki Alanına Dair Bazı Tespitler" (Geçer) 86
II.Murat,Sultan Murat 27, 70, 78, 102, 126, 129, 131, 134, 204, 386
II. Mustafa 37, 38
II. Osman, Bak. Genç Osman
II. Selim 32
İkinci Viyana kuşatması, Viyana kuşatması 37, 61, 144, 147, 203, 387
İlber Ortaylı 96
İlhanlı Tatarları 119
İlyas 30, 104
İmparatorluk Çöküyor (Yelen) 158, 180
İmroz 91
İncekarasu 65
İncesu 270
İnci Enginün 21, 54, 57, 58, 61, 65, 69-71, 75, 78, 80, 83-88, 90, 95, 367, 378
İne Bey 116
İnebolu 93
İnebosu 274
İnebosulular 275
İnegöl 293
İngiliz 28, 53, 58, 65, 82, 171, 180, 190, 218, 238, 239, 307, 316, 318, 325, 326, 353, 355, 356, 382, 389, 390
İngilizce 201, 238, 294
İngiltere 28, 29, 32, 35, 36, 38, 39, 41-43, 45, 46, 48, 154, 185, 219, 326, 389
İnobası 274

İnönü 313
İpek Sancağı 86
İpsala 25
İran 105
İrfan Şahin 86
"İrtica Haberi" (Ömer Seyfettin) 81
İsa 78
İshak, İshak Reis 30, 31, 104
İskeçe 276, 278
İskender 173
İskender Fahrettin Sertelli 74
İskender Özsoy 85
İskenderiye 104
İslam 140, 154, 338
İslamcı, 52
İslamcılık 55
İslamiyet 82
İsmail Bilgin 88, 197, 207, 218, 221, 242, 400, 408
İsmail Habip Sevük 89, 390
İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Uzunçarşılı 26, 103, 109, 110, 129, 130, 132-134, 140
İsmail Özçelik 113
İsmail Yılmaz 70
İsmet Berkan 254
İsmet Görgülü 52
İsmet İnönü 272, 281
İsmet Miroğlu 86
İspanya 29, 32, 76, 77, 78
İspanyol, İspanyollar 30-32, 104, 139, 140, 389
İspanyolca 30, 76
İsrafiller Oldu mu? (C. Özcan) 85
İstanbul 27, 30, 32-35, 38-40, 43-46, 50, 51, 53, 60, 63-65, 69-72, 78, 86-89, 94, 115, 140, 152, 155, 156, 159, 161-163, 168, 171, 172, 182-184, 186, 191-197, 201, 203-206, 211-214, 219-225, 228-233, 235, 236, 240, 241, 243, 244, 254-257, 259-261, 265, 275, 281, 285, 286, 292-294, 296-298, 306, 317, 326, 333, 342, 347, 349, 353, 355, 359, 362, 370, 371, 374, 378, 380, 382, 404, 405
İstanbul Konferansı 47, 326
İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü 94
İstanbullular 212
İsteve 333
İstiklal savaşı 76, 172, 274, 276, 290, 297, 407, 412
İstirya 127
İstolni Belgrad 73
İstoyan 59
İsyan (Mehmet Celal) 76
İşgal ve Kurtuluş (Adıgüzel) 249, 259
İşkodra 202, 298
İşkodralı 182
İtalya (Kuzey Venedik) 115
İtalya 43, 48, 50, 89, 104, 114, 147, 185, 316, 339, 388
İtalyan, İtalyanlar 50, 55, 196, 257, 286, 315, 317, 381
İtalyanca 30
İtilaf 52, İtilaf devletleri 60, İtilafçılar 379
İtilaf ve Hürriyet Partisi 191
İttifak (devletleri) 52
İttihat Terakki, İttihat ve Terakki Cemiyeti 49, 50, 52, 174, 192, 227, 231, 244, 250, 342, İttihat ve Terakki Fırkası 348
İttihatçı, İttihatçılar 50-52, 55, 65, 167, 168, 191, 192, 196, 353, 359, 379, 381
İvo Andriç 80
İyonya 102, 115
İyonya denizi 115
İzabel, Kastilya Kraliçesi 77
İzladi Derbendi 73, 102
İzmir 55, 65, 102, 115, 161, 162, 167, 174, 189, 190, 201, 218, 249-251, 253, 254-256, 260, 270-272, 276, 280, 281, 286, 288, 296, 297, 302-305, 313, 315, 317, 318, 342, 364, 401, 402
İzmir'de Bir Manastır Çınarı (Z. İzmirli-Y. İzmirli) 292, 304, 391, 407
İzmir'in İncisi (Z. İzmirli-Y. İzmirli) 391, 408
İzmirli 260, 286
İzonzo 115

J

Jan Kollar 328
Jane Eyre (C. Bronte) 58
Japon 186
Jean Brunnes 79
Jonathan Swift 389

K

Kabakçı Mustafa, Kastamonulu 39, 152, 392
Kabatepe 242
Kâbe 162
Kader Kurbanı (Kılıç) 85
Kadı Muhammet Hubiy 155
Kadirî 158, 159
Kafkas, Kafkas Cephesi 44,53, 217, 221, 222, 228, 229, 231, Bak. Doğu Cephesi
Kafkaslar 113, 155, 257, 260, 395
Kafkasya 69, 298
Kalbim Rumeli'de Kaldı (Adıgüzel) 181, 186, 219, 259, 332, 353, 402
Kalbim Rumeli'de Kaldı (Tunçay) 85
Kale 173
Kâmil Paşa 51, 52
Kan ve Çiçekler (Kızıldağ) 236, 238, 331, 391,
Kanal Cephesi, Kanal Harekâtı 53, 191, 217, 239, 257, 380
Kandano 282
Kandiye 36, 37, 48, 141, 167, 185, 285, 296, 313, 314, 334, 352, 383, 392
Kandiye Kalesi 105, 106, 141
Kandiye Zaferi (Demirel) 99, 105, 138, 141, 387, 392
Kanije 73
Kantarcızade Mustafa 216
Kansu, Memluk Sultanı 104
Kantçı 62
Kanun-ı Esasi 43
Kanuni, Kanuni Sultan Süleyman 28-30, 32-35, 74, 104-106, 138, 139, 140, 142-144, 203, 245, 347, 350, 385, 387
Kapadokya 153-155
Kapıkule 311
Kar Kelebekleri (N. Özcan) 221, 235
Kara Ahmet (Delice) 158, 177, 330, 391, 392
Kara Cehennem İbrahim (İleri) 75
Kara Vasıf 259
Kara Yorgi 181
Karaağaç 207, 208
Karaburun 176
Karaçay 155
Karadağ 42, 43, 50, 51, 82, 212, 217
Karadağlı, Karadağlılar 170, 193, 196, 256
Karadeniz 52, 192, 210, 212, 217, 219, 229, 289,
Karadeniz Araştırma Merkezi 93
Karaferye 268, 274, 349
Karakol, Karakol Teşkilatı 258, 259, 353
Karaköy 211
Karalı köyü 233
Karaman 238
Karaman eyaleti 154
Karamanlı Sencivanoğlu 74
Karamanlılar 154
Karamanoğlu 100, 158
Karanlık Vardar (Huzuri) 79
Kardan Kanatlar (Akpınar) 221, 235, 391
Karesi 120
Karinya bölgesi 115
Karlı Dağlar, Makedonya (Tepedelenlioğlu) 60
Karlıdağ 270
Karlofça, Karlofça Antlaşması 37, 38, 203
Karnabad 57
Karpatlar 115
Kars 44, 190
Karşıyaka 167, 303, 304, 318
Kartal Başlı Kadırga (Özdeş) 74
Kastanya 202, 349
Kastilya 77
Katalan, Katalanlar 77, 136
Katerin 93
Kâtip Çelebi 36
Katolik, Katolikler 26, 29, 111, 134, 135, 388
Kavala 276, 277
Kayalar 202, 204, 268, 274, 349
Kayalarlı 200
Kayı 204
Kayıp Vatan Girit (Ünal) 181, 185, 331, 333, 335, 345, 394, 395, 402, 406
Kaynarca Muahedesi 38
Kaz Dağı 300
Kâzım Karabekir, Karabekir Paşa 217, 252, 253
Kâzım Nami (Duru) 268
Kefe 105
Kefeli 173
Kemal Demirel 105
Kemal Reis 30, 33
Kemal Tahir 65, 76
Kemal Yalçın 265
Kemalettin Çalık 223
Kemer limanı 108
Kenan Hulusi Koray 57
Keskin 273

Keskin gazetesi 273
Keskinli 272
Keşan 25, 61
Kıbrıs 74
Kılıç Ali Paşa 32
Kılıç Yarası Gibi (Altan) 76
Kınalı, Kınalı köyü 237, 238
Kıpçak 132
Kıranköy 278, 279
Kıranköylüler 278
Kırbaşzade Fevzi 215
Kırcaali 251, 301
Kırçova 176
Kırık Kanatlar (Mazlum) 292, 302, 391, 405, 408
Kırım 26, 41, 186, 237, 255
Kırım Hanlığı 38
Kırım Harbi, Kırım Savaşı 41,42, 154, 155, 157, 160, 161, 324, 325, 369
Kırımlı 186, Kırımlı Müslümanlar 155
Kırkkilise (Kırklareli) 156, 228
Kırklareli 52, 182, 193, 197
Kırkpınar 177
Kıskaç (Çolakoğlu) 158, 167, 381, 404
Kızanlık 43, 44, 70, 156
Kızıl Atın Süvarisi (Erdem) 99, 102, 114, 115, 119, 120, 128, 392, 406
Kızıl Kadırga (Kozanoğlu) 74
Kızılay 355, Bak. Hilal-i Ahmer
Kızıldeniz 33, 289
Kızılderililer 29
Kızıllar 311
Kiliseler Kanunu 50, 169, 267
Kimlik (Ertul) 153
Kir (Yağcı) 221, 227, 353, 366, 367, 394, 396
Kiralık Konak (Karaosmanoğlu) 84
"Kirazlar" (Güntekin) 84
Koca Yusuf (Delice) 158, 176, 330, 391, 392
Kocabalkan 324
Kocana 187
Koçana 174, 176
Koçarak köyü 105
Koçarin 176
Koçi Bey 36
Komoron kalesi 145
Komitacı Aşkı (Sertoğlu) 60
Konstantinopolis (İstanbul) 100, 114 Bak. İstanbul
Kont Caprini 258
Kont Sforza 258
Konya 92, 152, 256, 268, 301, 363, 364, 366, 402
Koprivştitsa (Avratalan) 341
Korint kıstağı 114
Korkut, şehzade 30, 31, 103, 104
Kosova 19, 25, 73, 114, 118, 145, 176, 187, 307, 331, Kosova ovası 50, 181, Kuzey Kosova 194
Kosova Türk Halk Edebiyatı Metinleri (Hafız) 93
Kosova'da Türk Edebî Yaratıcılığı (Güçlütürk) 93
Kosovalı 331
Koşukavak 307, 308, 309
Kozana 267, 274, 349
Kozanoğlu 74
Köprülü 92
Köprülü Mehmet Paşa 36, 37, 75, 105, 144
Köprülüler devri 17, 203
Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa 37, 105, 141
Köse Kadı (Özkişi) 73
Köstence 70
Köstendil 125
Kraemer Palas 271
Kral Ferdinand 77, 159
Kril 368
Kripoli Akını 126
Kristof Kolomb 389
Kritimu Girit'im Benim (Altınsay) 265, 284, 333, 391, 402
Kuman 27, 132
Kumanova 194
Kumral Ada Mavi Tuna (Uzuner) 75
Kurdoğlu Muslihittin Reis 74
Kurt Seyt ve Murka (Bezmen) 20, 72
Kurt Seyt ve Shura (Bezmen) 20, 72, 171, 172
Kurtlar Sofrası (İlhan) 76
Kurtuluşa Doğru (Yelen) 249, 260
Kuşaklar (Yorulmaz) 265, 282, 391
Kuşçubaşı, Kuşçubaşı Eşref 197, 250, 309
Kutlar köyü 219
Kutsal Dağın Çıplağı (D. Çınar) 221, 233
Kutsal İsyan I-VIII (Dinamo) 76
Kuvayı Milliye, Kuva-yı Milliye 171, 201, 252, 258, 278, 297, 354, 355
Kuvayı Milliyeci, Kuvayı Milliyeciler,Kuvacılar, Kuvvacılar 261, 348, 381, 382
Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç (Gürpınar) 362
Küçük Balkan Ovası 204

Küçükbalkan 65, 268, 270, 349
Küçükkuyu 401, 402
Kütahya 131, 285, 303

L

Lale Devri 38
Latin, Latinler 82, 135, 136
Latin harfleri 271, 294, 304, 368
Latince 30
Layoş, Macar Kralı 134
Lazar, despot 125
Leh 127
Lehistan 29
Leon Gambeta 92
Levant Herald 75
Levantenler 344
Leyla Coşan 52
Libya 50
Lidya 102, 115
Limni 193
Londra 326
Londra Antlaşması 51
Londra Protokolü 43
Lozan, Lozan Antlaşması 17, 154,274, 276, 280, 319, 276
Lozan Mübadilleri Vakfı 275
Lucia Graves 76
Luther 29, 388
Lutiye 200
Lüleburgaz 25, 171, 192, 198

M

M. Bedri Yalçın 219
M. Murat Hatipoğlu 52
M. Yalçın Tuna 56
M. R. Yalkın 59
Macar, Macarlar 101-103, 121, 123, 125-127, 134, 135
Macaristan 37, 38, 43, 106, 115, 209, 326 Büyük Macaristan Krallığı 28
Macaristan ve Bulgaristan'daki Türk Sanat Eserleri (Tercüme: Yaşar Yücel) 94
Macit Gökberk 92
Madra Dağı 300
Mahir Aydın 45
Mahmut Nedim Paşa 155, 325
Mahmut Şevket Paşa 51, 52, 86, 171, 191, 196, 379
"Mai ve Siyah Romanının Üslubu Hakkında" (M. Kaplan) 404
Makedonya 19, 46, 47, 54, 55, 57-60, 62, 67, 70-72, 89, 94, 96, 168, 184, 186, 204, 208, 212, 231, 233, 234, 268, 274, 277, 299, Makedon, Makedonya dağları 173, 218
Makedonya Devleti 114
Makedonya 1900 (Cumalı) 84
Makedonya Gamzesi (İnanç) 181, 184
Makedonya'dan Esen İmbat (Z. İzmirli-Y. İzmirli) 292, 302, 343, 365, 391, 407, 408
Makedonyalı 156
Maksimilyen, Avusturya İmparatoru 105
Malegora (Malkara) 114
Malik Aksel 83, 84, 93
Malik Aksel Evimizin Ressamı (Ayvazoğlu) 84
Malina köyü 166
Malkara 25
Malta, Malta Adası 29,32, 300
Mamuşa 182
Manastır 50, 59, 70, 88, 103, 160, 174, 176, 193, 194, 204, 211, 217, 238, 268, 274, 304, 305, 319
Manastırlı 207, 208, 237, 242
Manisa 95, 131, 296
Manuel Efendi (Karosso) 267
Manzoni dağları 106, 147
Maraşlı 235
Maria Göç Acısı (Aladağ) 74
Marksist 327
Marksizm 309
Marmara 25
Marmaris 318
Masalmış Yaşam (Öz) 90
Matlı 268
Matyas Korven, Macar Kralı 103, 126
Mavri Mira 278
Maydos 99
Meclis 161Meclis-i Mebusan 50
Meçhul Asker (Şakir) 75
Medresetül Kuzat 204
Medvenica dağı 115
Mehlika (Gürbüz) 265, 271, 400
Mehmet (Yamaç) 68

Mehmet Akif Ersoy 338, 395, 401
Mehmet Ali Paşa, Erzurumlu 358, 359
Mehmet Ali Paşa, Mısır valisi 82
Mehmet Ali Paşa 44
Mehmet Celal 76
Mehmet Çetin Börekçi 86, 87
Mehmet Emin (Yurdakul) 268, 401
Mehmet Emin Behiç Efendi 40
Mehmet Kaplan 404
Mehmet Narlı 61-63
Mehmet Necati Demircan 170
Mehmet Tahsin Efendi 39
Melahat Pars 94
Melami 159
Melih Esen Cengiz 210
Memduh Şevket Esendal 76
Memluk 30
Menekşe (Güventürk) 75
Menfa (Fazlı Necip) 76
Mengene 72
Mengene Göçmenleri (Bezmen) 20, 71, 72, 403
Menteşe 204
Meral Demiryürek 62
Meriç 25, 198, 306
Meriç'in Gelini (Asımgil) 72
Merzifon 219
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa 37, 105, 106, 145, 203, 387
Mesageri Maritime Kampanyası 176
Mesih Paşa İmamı 64
Mestanlı 251
Mesudiye zırhlısı 91
Meşrutiyet, İkinci Meşrutiyet, II. Meşrutiyet devri 17,19, 50, 55, 60, 61, 65, 67, 81, 85, 86, 159, 168-172, 174, 175, 181, 189, 190, 193, 231, 233, 236, 267, 286, 292, 294, 315, 337, 343, 359, 390, 393
Mete Han 48, 49
Metin Köse 278
Metropolit Hrisostomos 253
Mevlay Hasan 32, 104
Mevlevi 159
Mevlevihane 167, 286
Mevlevilik 284, 399, 407
Mevud Hüküm (Adıvar) 54
Meydanlı 301, 364
Mısır 30, 36, 82, 104, 190, 298
Midilli 30, 55, 74, 87, 88, 103, 193, 239, 282, 284, 285, 300, 315, 318, 319
Midilli Önlerinde (Hanhan) 74
Midilli'de Söğüdün Gölgesinde (Ş. L. Deniz) 292, 318, 391, 405
Midillililer 284
Mihal 28
Milaç 293
Millî Mücadele17, 19, 52, 60, 63-65, 69, 70, 75, 76, 84, 90, 93, 162, 167, 168, 171, 172, 174, 189, 196, 256-260, 274, 278, 285, 297, 304, 331, 348, 355, 363, 364, 366, 381, 384, 394, 402, 407
Milli Mücadeleciler 258, 352
Milli Müdafaa Grubu 259
Mim Kemal Öke 70
Mimar Sinan 245
Mine Kaya Sağlam 174, 362
Minerva 281
Minoslular 189
Miras (Esendal) 76
Moena 147
Moena köyü 106
Moenalılar 106, 147
Moğol 274
Mohaç 28, 37, 145
Moldova 205
Mondros Antlaşması, Mondros Mütarekesi 53, 59, 70, 201, 255, 257, 276, 353, 380
Mor Kaftanlı Selanik (Karakoyunlu) 265, 280, 399, 406
Mora 101, 114, 115, 122, 133-135, 153, 154, 203, 392
Mora seferi 38, 190
Moravyalı 127
Mostar 225, 226
Mostar Köprüsü 80, 90
Muğla 74
Muhacirler Bitmeyen Göç (Özyürek) 265, 274, 391
Murat Çulcu 88
Murat Han (I. Murat, Murat Hüdavendigâr) 25, 26, 50, 73, 100, 109, 116, 119, 125, 131, 173, 194, 204, 268, 386
Murat Koç 14
Murat Sertoğlu 60
Murat Tuncel 99
Muratlı 276
Muratpaşa 52
Murtaza (Orhan Kemal) 61
Musevi 76, 170

Mussolini 316
Mustafa, şehzade 34, 143
Mustafa Aydemir 52
Mustafa Ertuğrul, Topçu yüzbaşı 52
Mustafa Kemal Bak. Atatürk
Mustafa Necati Sepetçioğlu 73
Mustafa Özsarı 337
Mustafa Refik Efendi, Sadaret Kethüdası 39
Muş 53, 226
Muzaffer Tufan 94
Mübadele 13, 17, 65, 85, 153-155, 167, 169, 172, 201, 265, 269, 270, 273, 277, 279, 280, 282, 284, 286, 288, 290, 291, 302, 304, 315, 319, 388, 400-402, 405,Mübadele Antlaşması 275, 276
Mübadele Öyküleri (Pekin)85
"Mübadelenin Türk Romanına Yansımasına Bir Örnek: Midilli'de Söğüdün Gölgesinde" (Sakallı) 318
Mübadiller (Gürbüz) 265, 266, 333, 341, 391, 394, 400, 408
Müfide Pekin 85
Mürefte 281
Mürzteg 47
Müsebbib (Safvet Nezihî) 76
Müslim 164
Müslüman, Müslümanlar 46, 48, 56, 86, 89, 104, 132, 140, 154, 158, 159, 161, 164, 185, 193, 195, 202, 203, 212, 214, 216, 240, 254, 255, 261, 277, 282, 284, 326, 338, 340, 344, 345, 347, 351, 365, 373, 378, 382, 400, 404, 407, 408
Müslüman Boşnaklar 158
Müslümanlık 59, 60, 218, 284
Müstecip Ülküsal 94
Mütareke 17, 52, 65, 69, 93, 171, 189, 260, 274, 299, 304, 380, 382, 396,
Mütareke Yıllarında Aşk (Aysu) 249, 258, 352, 372, 384, 408

N

Naciye Sultan 401
Nadir Yaz 94
Nahit Sırrı Örik 76
Naim Süleymanoğlu 96
"Nakarat" (Ömer Seyfettin) 80, 81, 83, 394
Nakşibendi 158, 159
Nalan Tuntaş 259, 408
Nalbantköy 202
Nalbantoğlu İbrahim 216
Namık Kemal 87, 318
"Namık Kemal ve Midilli" (Enginün) 87, 88
Napoli 102, 103, 115, 127
Napolyon 40
Nara 91
Nasrettin Hoca 207
Naşide Gökbudak 245, 408
Nato 92
Navarin Baskını 41
Nayden Gerov 341
Nazım Hikmet Polat 81, 82
Naziler 316
Nazmi Şimşek 85
Necati Cumalı 70, 71, 84
Necip Ağa 341
Necmettin Halil Onan 93
Nedim Gürsel 90
Nefes Nefese (Kulin) 79
Nemçe-Avusturya 300
Nenko Stoyanof 339-341
Neretva, Neretva ırmağı 159, 240
Nereye Yüreğim? (Fındıklı) 292, 297, 403
Nermin Bezmen 71
Nesime Ceyhan 85
Nevrekop 59
New York 177
Nice 34
Niğbolu, Niğbolu Savaşı 27, 45, 73, 110, 115
Nihat Bey, Yarbay 51
Nimetullah Hafız 93
Nisanın İki Günü (Gündüz) 236, 239, 331, 391, 409
Niş 37, 208
Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu 60
Nizam-ı Cedit 39, 40
Norveçli Nansen 274
Nur İçözü 295
Nurişah Kim 301, 409
Nurtaç Ergün Atbaşı 21, 85
Nurten Ertul 153, 158, 408
Nusret Özcan 235

O

Oborişte203, 339, 341
Ocağımız Sönmesin (Özdek) 70
Odesa 186, 187
Oğuz, Oğuz beyleri, Oğuz Türkleri 71, 132, 238, 358, 385, 396
Oğuz Özdeş 74, 75
Okan Yeşilot 52
Omaca 366
On İki Ada 286
*On Yıllık Harbin Kadrosu (1911-1922) (*Görgülü) 52
Orhan Bey, Orhan Gazi 25, 99, 73, 100, 108, 111, 119, 196
Orhan Hançerlioğlu 62
Orhan Hançerlioğlu Hikâyeden Öte Romandan Beri (Demiryürek) 62
Orhan Kemal 61, 63
Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme (Narlı) 61
Orhan Pamuk 76
Orhan Yeniaras 103, 106
Orhun Abideleri 396
Orta Asya 136, 173, 238
Orta Doğu 114
Ortodoks, Ortodokslar 26, 111, 134, 135, 154, 214, 278, 279
Ortodoksluk 388
Oruç, Oruç Reis 30, 31, 74, 103, 104, 139
Osijek 115
Osman Aysu 191, 257, 258, 372, 408
Osman F. Sertkaya 94
Osman Karatay 94
Osman Kılıç 85
Osman Koç 235
Osman Necmi Gürmen 193
Osman Nevres Bak. Hasan Tahsin
Osman Nuri, Yüzbaşı 91
Osman Tunaboylu 305, 409
Osmaniye 176
Osmanlı, Osmanlılar 18, 19, 25-28, 35, 36, 42, 43, 45-48, 50, 54, 59, 65, 67, 68, 71, 75, 78, 80, 83, 90, 94, 100-103, 105, 106, 110, 112, 117, 127, 130, 133, 137, 139, 140, 147, 153, 154, 158-161, 164, 187, 171, 174, 177-179, 181-184, 186, 187, 190, 192, 194, 195, 198, 201, 203, 205, 212, 219, 225, 227, 229, 231, 232, 240, 250, 251, 253, 254, 258, 266, 267, 269, 277, 282, 284, 286, 294, 301, 314, 316, 323, 333, 334, 339-342, 345, 349, 350, 353, 358, 366, 368-370, 373-375, 378, 380, 381, 385, 389, 393, 398, 407, 414
Osmanlı Bankası 62, 171
Osmanlı Cumhuriyeti 76
Osmanlı Dağılırken Ağlayan Hikâyeler I. Balkan Savaşı Hikâyeleri (Ceyhan) 85
Osmanlı Devleti, Osmanlı İmparatorluğu, 13, 16, 25, 27, 34-39, 42, 43, 50, 51, 57, 58, 68, 73, 78, 86, 91, 99, 106, 110, 111, 130, 137, 138, 144-146, 153, 154, 156, 159, 161, 164, 165-166, 170, 180, 181, 183, 185, 191, 200, 202, 204, 212, 214, 219, 221, 227, 245, 266, 267, 277, 292, 294, 311, 315, 323-325, 336, 338, 340, 341, 346-350, 358, 359, 368, 369, 373, 377, 385-387, 389, 390, 393, 394, 404, 410, 412- 414, Osmanlı Beyliği 112, Osmanlı Türkleri 100, 107-109, 111, 125, 132, 135,Osmanlı Türklüğü 82
"Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler" (Enginün) 78
Osmanlı-Rus Savaşı Bak. 93 Harbi
Osmanlı Tarihi Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907) (Karal) 43
Osmanlıca 165, 286
Osmanlıcılık 55
"Osmanlıların Yükseliş Çağında Türk Savaşı Taktiği" (Öztuna) 28
Osmanlılık 82, 83
Osmanlının Bozgun Yılları (Lauzan) 198
Osmanlı-Türk Romanında Tarih Toplum ve Kimlik (Timur) 80
Osmanoflar (Koray) 57, 58
"Osmanoflar" (Gürsoy) 57
Osmanoğulları 99, 100, 112, 138
Otlukbeli Savaşı, Otlukbeli 110, 114, 115
Otlukköy 157, 341
Otranto, Otranto seferi 103, 110, 115, 118
Otranto 1480 (Erdem) 99, 103, 115, 117, 118, 123, 124, 126, 127, 392, 406
Otto, Yunan kralı 154
31 Mart Vakası, 31 Mart ayaklanması 50, 81, 168, 169, 172, 184, 189, 196, 359
36 Baharı (Gürel), 292, 299, 407

Ö

Ömer Ertur, 194, 409
Ömer Osman Erendoruk 85, 90, 307, 308, 310, 311, 331
Ömer Seyfettin 58, 80-84, 268, 337, 365, 366, 394, 395
Ömer Seyfettin Bütün Eserleri Makaleler 1 (Argunşah) 82
Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri (Polat) 81, 82
"Ömer Seyfettin'in Hikâyeleri" (Enginün) 83
Öner Yağcı 227, 408
Ötüken 396
Özbekler Tekkesi 171, 348, 380, 381
Özi Kalesi 38

P

Pamfilya 102, 115
Panislavistler 324-328, 341
Panislavizm 324, 328
Papa 29, 31, 134
Papalık 29, 32, 102, 104, 135
Parasız Yatılı (Füruzan) 84
Paris 89, 177, 374, 379, 404
Paris Muahedesi 41
Pasarofça Antlaşması 38
Paşa Yiğit, Paşa Yiğit Bey 101, 109, 116
Patrona Halil 38
Paylaşılamayan Topraklar (Uzunyaylalı) 15, 16
Pech kenti 127
Peçenek, Peçenekler 27, 132, 238, 385
Peçenekli 351
Peçevi 36
Pehlivan ve Çeteci Yörük Ali (B. Çınar) 68
Pera 215, 382
Pera Palas 192
Perinitos (Marmara Ereğlisi) 114
Petar Kara Corceviç, Sırp Kralı 181
Petervaradin bozgunu 38
Petrarca 388
Petrovaradin 115
Pınarhisar 176
Pışıbba (Tipi) 151, 156, 358, 391
Piperia 274
Pir Sultan Abdal 165
Pirî Reis 30, 31, 74, 139
Pirin dağları 173
Pirplene176
Piyale Paşa 34
Piyave 115
Plajar 116
Plevne, Plevne Müdafaası, Plevne Savaşı 43, 44, 75, 87, 160, 171, 177-179, 203, 215, 255, 260, 261, 330, 350, 352, 358
Plevneli 75
Polonya 316
Pomaklar 89, 206
Pontus, Pontus Rum çeteleri, Pontuslar 219, 229, 233, 276, 278, 394
Porta Kaligaria (Eğri Kapı) 114
Portekiz 32, 139
Portekizliler 139, 389
Prens Çerkaski 327
Prens Sabahattin 52
Prens Yorgi 48
Preveze, Preveze zaferi 32, 74, 139, 193
"Primo Türk Çocuğu" (Ömer Seyfettin) 81
Priştine 50, 93, 181, 182, 235
Prizren 93, 181, 182, 307, 359
Prizrenli 194
Prof. Dr. Leyla Karahan Armağanı 57
Prote (Kınalı Ada) 114
Protestan, Protestanlar 29, 46
Protestanlık 388
Prut Seferi 38

R

"Rahmet" (Karaosmanoğlu) 84, 194
Ramis Çınar 204, 408, 410
Ramta 355
Ran bölgesi 115
Râna (Gürmen) 181, 193, 370, 391, 401, 403, 408
Rawlings 382
Razgrad 67, 68, 177
Refik Özdek 70
Reform 137, 388
Reisülküttab Mehmet Sait Galip Efendi 39
Rense 176
Resmo 36, 166, 188, 280, 281, 314, 331
Resneli Niyazi 49, 61, 71, 171, 192, 215, 250

Reşat İleri 62, 75
Reşat Nuri Güntekin 55, 56, 84
Reşit Hanadan 181, 312, 331
Reyyale (Sencivanoğlu) 74
Richardson 389
Rize 265
Robinson Crusoe (Daniel de Foe) 389
Rodos 17, 29, 30, 55, 74, 102, 104, 169, 285, 315-317, 393, 394
Rodos'tan Karşıyaka'ya (Z. İzmirli-Y. İzmirli) 292, 317, 391, 407
Rodoslu 30
Rodoslu Ahter (Z. İzmirli-Y. İzmirli) 292, 317, 391
Rodosto (Tekirdağ) 114
Roma 115, 281, 399
"Romanda Gerçeklik Olgusu ve Türk Romanında Balkanlar" (Ercilasun) 164
Romanda Türkiye Dışındaki Türk Dünyası (Bozdoğan) 265
Romanya 28, 42, 70, 89, 94, 205, 211, 212, 217, 240
Romenler 51, 205
Rönesans 137, 388
Rufai 159
Ruhum Kıyama Kalktı (Özdemir) 200, 219, 409
Rum, Rumlar 42, 46, 48, 70, 82, 90, 120, 129, 130, 154, 161, 166-168, 170, 173, 185, 187, 188, 190, 201, 202, 204, 219, 227-229, 233, 251, 253, 265, 267, 269, 272-277, 282-286, 288, 296, 314, 318, 324, 331-334, 342, 344, 352, 374, 383, 400, 404, 405, 407
Rumca 70, 130, 154, 201, 278, 284, 286, 287
Rumeli 13-20, 25-28, 39, 45, 50, 51, 54-56, 61-67, 70, 73, 75, 79-85, 87-90, 92-94, 96, 99, 100, 107-112, 121, 129, 133, 134, 137, 138, 151-153, 156, 160, 164, 170, 173-178, 180, 183, 184, 190-196, 198, 199, 204, 206, 207, 210-212, 214, 215, 223, 225-228, 231, 237-239, 241, 243, 245, 250, 251, 254, 255, 258, 260, 261, 267-269, 273, 274, 277, 293, 295-298, 300, 301, 306, 307, 323-326, 328, 333, 335, 338, 339, 341, 342, 345, 348, 350, 359, 365, 370, 378, 385-388, 392-395, 399, 400, 402, 407, 409-412, 414, Doğu Rumeli 45, 46, 49, 204, Rumeli Türkleri 182
Rumeli Balkan Dernekleri Federasyonu 96
Rumeli Benimdi (Aygen) 92, 151, 391, 392, 399, 407
Rumeli Hisarı 88
Rumeli Vilayetleri Nizamnamesi 46
Rumeli'de Bizden Ne Kaldı? (Saygılı) 92
Rumeli'de Hazan Mevsimi (Demircan) 158, 170, 331, 332, 339-341, 391, 398, 402, 415
Rumeli'den Anadolu'ya Bir Göçmen Kızı (Kim) 292, 301, 363, 366, 367, 391, 400, 401-402
Rumeli'den Çıktık Yola (Hanadan) 181, 331, 338, 341, 353, 359, 394, 406
"Rumeli'den Çıktık Yola Adlı Roman Hakkında Düşünceler" (Ercilasun) 181
Rumeli'den Esen Yel (Tunaboylu) 292, 305, 391
Rumeli'den Türk Göçleri I, II (Şimşir) 323, 324, 327, 341, 399
Rumeli'ni Kaybımız (Öztuna) 27, 38, 42, 45, 51
Rumeli'ye Veda (Gökçe) 158, 172, 406, 415
Rumelili, Rumelililer 63, 69, 75, 76, 92, 93, 173, 204, 228, 230, 237, 260, 267, 299, 393, 400-402
Rus, Ruslar 41-46, 52, 53, 87, 155, 156, 176-181, 186, 203, 212, 213, 215, 216, 225, 227, 240, 301, 324, 325, 327-330, 340, 341, 351, 352, 371, 374, 382, 398, 403
Rus Çarı 42, 43, 53, 178
Rus Patrikhanesi 154
"Rus ve Bulgar Mezalimiyle İlgili Bir Kitap" (Kerman) 88
Rusçuk 56, 75, 174, 175, 205, 207, 236, 255, 331
Ruscuk Yârânı 39, 40
Rusçuklu 174, 175, 243
Rusya 29, 38, 39, 41-43, 45-48, 52, 53, 159, 177, 185, 186, 214, 226, 227, 240, 255, 301, 311, 324-326, 339, 341, 375, 382, 407
Rüstem Paşa, Sadrazam 28, 34, 143

S

Saba Altınsay 284, 409
Sabiha Sertel 90
Sadettin Kaplan 178
Safiye Erol 61
Safranbolu 278, 279, 280
Safranbolulu 280
Safvet Nezihî 76
Sahilde Zaman Bitti (Karakoyunlu) 292, 319
Sahnenin Dışındakiler (Tanpınar), 64
Saint Jeanne Şövalyeleri 29, 74

Sakarya, Sakarya Savaşı 60,167, 260, 300, 313
Sakız Adası 153, 193, 332, 392
Sakız'ın Gözyaşları (Eryümlü) 19, 151, 153, 332, 392
Sakızlılar 153
Salento 115
Salih Reis 34
Salihli 161, 162, 342
Samatya 278
Samiha Ayverdi 64
Samsun 161, 219, 228, 229, 233, 254, 275, 276, 278, 354
Sandanski 374
Sara Gürbüz Özeren 231
Saranda (Özdencanlı) 158, 164, 165, 391, 399
Saray Bosna, Saraybosna 52, 72, 158-162, 163, 164, 292, 298, 299, 368
Saraybosnalı 292
Sarı Çizmeli Mehmet Ağa 207
Sarı Paşa, 252, 253, Bak. Atatürk
Sarı Saltuk 157
Sarı Sessizlik (Akşit) 221, 231, 341, 342, 409
Sarıca Paşa 116
Sarıkamış, Sarıkamış Harbi, Sarıkamış Harekâtı14, 17, 53, 154, 161, 190, 221-223, 226, 227, 230, 232, 233, 235, 257, 261, 288-290, 391, 393, 405, 407
Sarıkamış 1914 90.000 (Ülker) 221, 235, 391
Sarıkamış Allahü Ekber Dağları (Gülseçgin) 221, 234
Sarıkamış Beyaz Hüzün (Bilgin) 221, 391, 393, 401
Sarıkamış Kar Bozgunu (Alptekin) 221, 230
Sarıkamış Kor Yüreğim Kar Altında (Çalık) 221, 223, 401
Sarıkamış Ölümsüz Kar Çiçekleri (Ülker) 235
Sarıkamış'ta Ne Var Paşam? (Oğuzalp) 221, 233
Sarıkamış'tan Sibirya'ya Nargin (Kızıldağ) 221, 232, 394
Sarıova 56
Sarışaban köyü ve dağları 276
Sarnıçlı 256, 363, 366
Saroz körfezi 192
Saruhan 109, 167, 204
Sasan deresi 109
Sasun 46
Satırlı 305
Sava nehri 103, 115
Savaş ve Ayrılık (R. Çınar) 200, 204, 370, 391, 406
Savaşın Çocukları (Yorulmaz) 265, 281, 391, 405
Seddülbahir 242, 243
Sekban-ı Cedit 40
VIII. Henry 28
Selahattin Ülkümen 79
Selanik 25, 42, 56, 59, 62, 68, 70, 71, 75-81, 83, 90, 92, 93, 95, 103, 108, 160, 162, 167-174, 176, 192, 193, 195, 196, 200-202, 204, 211, 217, 224, 227, 228, 231, 232, 235, 237, 238, 241, 249-252, 261, 266-270, 272-276, 278, 280-282, 296, 302, 304, 331, 342, 344, 349, 374, 376, 381, 395
Selanik Alev Alev (Dilber) 249, 331, 391
Selanik Vakası 156, 253
Selanik'te Sonbahar (Kiremitçi) 76
Selanikli 76, 78, 151, 192, 201, 213, 249, 271, 280, Selanikliler 407
Selanikli Fazlı Necip 75, 76
Selanikli Fazlı Necip'in Hayatı ve Eserleri (Şahin) 75
Selanikli Tahsin Bey, Erzurum Valisi 213, 223, 224
Selanikli Yarbay Mustafa Kemal 207, Bak. Atatürk
Selçuk, Selçuklu, Selçuklular 83, 204, 385
Selçuklu Devleti, Selçuk Türk devleti 323, 385
Selçuk Kızıldağ 218, 232, 238, 408
Selimiye 208
Selma Fındıklı 163, 241, 297, 408
Selmin Yiğit 278
Semendire 115, 126
Sencivanoğlu (Kozanoğlu) 74
Sened-i İttifak 40, 152
Serçili 241
Serez 93, 101, 296, 374, 375
Serezli 295
Sevdalinka (Kulin) 72, 333
Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda (Erendoruk) 90
Sevim Asımgil 72
Sevinç Çokum 65, 67
Sevr, Sevr Antlaşması155, 201, 276
Sezar 141
Sıdıka Rodoslu Mülteci (Yücel) 292, 315, 391

Sırbistan 19, 25, 42, 43, 50-52, 60, 94, 115, 158, 182, 217, 267, 304, Güney Sırbistan 89, 194
Sırp, Sırplar 25, 42, 43, 46, 51, 72, 73, 81, 82, 90, 101, 102, 105, 108, 125, 158, 159, 170, 181, 182, 187, 193, 194, 196, 225, 240, 245, 254, 256, 267, 295, 302, 330, 331, 333, 340, 342, 360, 365, 366, 398, 400, 407
Sırp Sındığı 27, 110
Sırpça 70, 303
Sibel Eraslan 90
Sibel Sofi Bıçaçi 76
Silistre 41, 71, 88, 191, 204, 205, 245, 305
Siliya 333
Siliyalılar 333
Sinan Akyüz 244, 408
Sinan Paşa 28
Sinani 159
Sinanüddin Paşa 100
Sinesaf (Ardalı) 265, 286, 333, 391, 399, 402
Sirkeci 193, 309
Sivas 175, 219, 229, 235
Sivas Kongresi 201
Skoloviç 105
Skydra 278
Slav, Slavlar 25, 214, 324, 326, 328
Slavlık 324
Slovakya 38
Slovenya 38, 94
Smolett 390
Smyrna'nın Gözyaşları (Engin) 249, 255
Sobider 85
Sodom ve Gomore (Karaosmanoğlu) 92, 353, 366
Sofya 47, 60, 64, 88, 115, 207, 208, 242, 261
Soğuk Cennetin Çocukları (Özoltulular) 200, 212, 333, 351, 391, 399, 401
Soğukpınar 307
Sokullu Mehmet Paşa, Sadrazam 34, 105
Son Akın (Büyükarkın) 73
Son Gece (Erendoruk) 85
Sovyet 327
Söğüt 70
Sönmeyen Ateş (Aysu) 249, 257, 347, 372, 380, 408
Splendid Palas 79
St. Petersburg 226
Stalin 312
Stanford Shaw 78
Stephan Lauzan, Stephane Lauzanne 88, 198
Stephane Passet 79
Sterne 390
Stirya 115
Struma çayı 173
Suat Baran 79
Suların Gölgesinde (Büyükarkın) 74
Sulina limanı 240
Sultan Hamit Düşerken (Örik) 76
Sultanahmet Meydanı 294
Suriye 36, 53, 82, 86, 237, 315
Suriye cephesi 174
Suskun Güvercin (Mazlum) 158, 169, 302, 342, 391, 407
Suyun Öte Yanı (Çiçekoğlu) 74
Süleyman Ağa 36
Süleyman Askerî 187
Süleyman Paşa, Gazi Süleyman Paşa, Süleyman Gazi, Süleyman Şah 25, 73, 99, 100, 108, 111, 116, 120, 121, 173, 386
Süleyman Paşa, Müşir Süleyman Paşa, Şıpka kahramanı 42-44, 87, 178, 347, 358
Sürgü (Aydemir) 221, 225
Süveyş 257

Ş

Şahika&Feraye (Akyüz) 236, 244, 355, 391, 408
Şakir Balkı 307, 409
Şam 280
Şanlı Kadırgalar (Tülbentçi) 74
Şar Dağı, Şar Dağları 101, 114, 183
Şar Dağı'nın Kurtları (Erdem) 99, 100, 107-109, 111-114, 116-119, 124, 125, 130-132, 135, 136, 392
Şark 154, 165, Bak. Doğu
Şarkî Rumeli Vilayeti(Aydın) 45
Şarköy 25, 281
Şarlken 32-34, 104
Şazeli 159
Şehadetname (Alptekin) 236, 243
Şemsettin Ünlü 69, 76
Şenik 46
Şeref Tipi 156
Şerife Balkaş Gülseçgin 234
Şerşel 32
Şeyh Ata Efendi 348

Şeyhülislam Kadızade 183
Şıpka Boğazı 44, Şıpka Geçidi 43, 178, 236
Şia mezhebi 216
Şiilik 351
Şu Bizim Rumeli (Çetiner) 91
Şumnu 59, 311, 347
Şükrü Dilege 93
Şükrü Dilege Hayatı ve Eserleri(Hafız) 93
Şükrü Levent Deniz 318, 409, 410
Şükrü Paşa 197
Şükûfe Nihal 76

T

Tagliyamento vadisi 115
Tahmisçizade Mehmet Macid 86
Takiyüddin 183
Taksim 193
Talat Bey, Talat Paşa 169, 170, 192, 240, 250, 342
Talat Uzunyaylalı 15, 16
Talip Aydemir 225
Taner Güçlütürk 93
Taner Timur 80
Tanin gazetesi 86, 238
Tanzimat 40, 41, Tanzimat Fermanı 157, 183
Tanzimatçılar 214, Büyük Tanzimatçılar 41
Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (Enginün) 86
Tarento bölgesi 147
Tarih ve Mekân Odağında Türk Romanı İncelemeleri (Doğan) 63
Tarih Yazımı Üzerine (Yöntemler-Yaklaşımlar-İlkeler-Yorumlar) 113
Taş Yerinde Ağırdır 312, 331
Taşnak 46
Tatar, Tatarlar 206, 407
Tatarpazarcık 339, 341
Tayyar Tahiroğlu 68
Tayyip Yelen 180, 194, 260
Te Nea 201
Tekfur Dağı 89
Tekirdağ 25, 59, 91, 242, 274
Teodor Herzl 267
Teodoros 101, 110, 122, 124, 134, 135
Terakkiciler 252, 253, Bak. İttihatçılar
Tersane Konferansı 43
Tesalya 47, 101
Tesalya ovası 204
Teşkilat-ı Mahsusa 187, 220, 233, 240, 255, 258, 259
Tevfik Fikret 401
Tevfik Yener 168, 409
The Times 238
Tıbbiye 41
Timur 27, 111
Timurtaş paşa 204
Tito 89, 312
Tokat 115
Tophane 183
Topkapı 193
Topkapı sarayı 105
Toprağa Kan Düştü (Erendoruk) 292, 308, 331, 384, 398
Toprak Kurşun Geçirmez (Ünlü)69
Toros dağları 105
Toscana 388
Toulon 34
Tödürge 176
Tökeli İmre 106
Trablus 66, 104
Trablusgarp 32, 50, 55, 86, 168, 172, 180, 192, 196, 229, 233, 269, 286
Trablusgarp Harbi, Trablusgarp Savaşı 55, 65, 91, 169, 172, 180, 181, 189, 190, 233, 237, 255, 269, 315, 392, 400, 405
Trabzon 52, 212, 219, 229, 265
Trakium 116
Trakya 19, 59, 89, 99, 100, 111, 112, 115, 173, 191, 204, 205, 231, 274, 309
Trakya Güneşi (Tuncel) 99, 111, 115, 120, 129, 136, 138, 392, 399
Transilvanya 37, 38, 115
Travnik 293
Trebeviç 72
Tripoli Akını 110
Tufan Gündüz 239
"Tuhaf Bir Zulüm" (Ömer Seyfettin) 80, 81, 83, 337, 365, 366, 394
Tuna, Tuna Nehri, Tuna vilayeti 13, 40, 42, 43, 56, 70, 87-89, 115, 126, 164, 175, 178, 179, 191, 203, 206, 208, 210, 211, 298, 327, 328, 350, 393, 398, 406
Tuna Kiremitçi 76
Tuna Nehri Akmam Diyor (Özdeş) 75
Tuna'dan Batı'ya (Sevük) 89
Tunca 198

Tunus 30, 32, 104
Tur Ali Bey 107, 109, 118, 124, 125, 130
Turahan Bey 102, 133
Turan (Adıgüzel) 200, 220
Turgut Özal 306
Turgut Reis (Halikarnas Balıkçısı) 74
Turgut Reis (Tülbentçi) 74
Turgut Reis 33, 34, 74
Turhan Bey 204
Turhan Tan 73
Tün Gün ve Sabah (Adıgüzel) 292, 313, 333, 352, 383, 391
Türk, Türkler 13, 15-19, 25-27, 29, 31-38, 41-47, 49, 51-60, 62, 63, 65, 67, 68, 70-74, 77, 78, 81-84, 86, 88-90, 92-96, 100-102, 104, 106, 107, 109-113, 115-123, 125, 126, 129-137, 141, 142, 147, 152-155, 160-162, 164, 166-168, 170-174, 176-178, 179, 181, 182, 184-191, 193-197, 200-209, 212, 215, 218-220, 227, 231, 233, 236, 238-240, 245, 251, 253, 254, 257, 259-261, 265, 267-269, 273-276, 278, 281-287, 294-296, 301-303, 305-315, 317, 318, 323-331, 333, 334, 338-345, 349-352, 356, 365, 368, 373-377, 382, 383, 385, 386, 388, 390, 393-400, 402, 404-408, 411, 413-416
Türk Devleti, 363
Türk Elçiliği 242
Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1 (M. Kaplan) 404
"Türk Edebiyatında Balkanlar" (Enginün) 61, 64, 71, 84, 85, 88, 90, 93, 367, 378
"Türk Edebiyatında Selanik" (Doğan) 90
Türk Edebiyatında Tarihî Roman(Türk Tarihi ile İlgili) (Argunşah) 73
"Türk Hikâyesinde Mübadele" (Sakallı) 85
Türk İnkılabı Tarihi (Bayur) 51
Türk Kızı (Fazlı Recip) 76
Türk Korsanları (Kozanoğlu) 74
Türk Kültürü Dergisi 278
Türk Olmak (Yener) 158, 168, 333, 391
Türk Roman ve Hikâyesi Üzerine (Ercilasun) 71, 164
Türk Romanında İttihat Terakki (M. Koç) 14
"Türk Romanında Nüfus Mübadelesi Sorunu ve Bir Mübadele Romanı Olarak Mor Kaftanlı Selanik" (Ayata) 280
Türk Tarihinden Yapraklar (Öztuna) 27
"Türk-Yunan Mübadelesinin Türk Romanına Yansıması: Aç Kapıyı Ben Geldim" (Yiğit) 278
Türk'ün Ateşle İmtihanı (Adıvar) 162
Türkçe 14, 30, 63, 67, 81-83, 93, 95, 147, 154, 165, 167, 169, 278, 284-287, 303, 306, 308-312, 323
Türkçem Dergisi (Beksaç) 95
Türkçü 52
Türkçülük 55
Türkistan 220
Türkiye 19, 28, 29, 31, 32, 36-42, 45, 50-52, 55, 56, 61, 63, 65, 69, 72, 78, 89, 92, 93, 96, 147, 154-156, 167, 168, 177, 185, 188, 189, 201, 240, 243, 245, 249, 254, 260, 265-267, 269, 272-276, 281-288, 295, 296, 301, 303-308, 310, 311, 313, 315-318, 324-326, 328, 330, 333, 337, 338, 343, 346, 352, 362, 363, 365, 378, 383, 407
Türkiye Cumhuriyeti 18, 78, 92, 323, 416
Türkiye Devleti 37, 94
Türkiye Tarihi (Öztuna) 25, 28, 31, 33, 34, 36, 37, 39, 41, 49, 105, 139, 144, 413
Türkiyeliler 316
Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak (Ziya Gökalp) 337
Türklük 38, 55, 59, 82, 83, 178, 284, 308, 323, 325, 399
Türklük Bilimi Araştırmaları (Polat) 85
Türkmen 35
Türkofon 153, 154
Türkopoller 101, 122
Tvartko, Bosna Kralı 125

U

Uçana 70
"Uçanalı Zülfikar Bey'e Ağıt" (Cumalı) 71
Uçtaki Adam (Özkişi) 73
Uçurum (Erendoruk) 292, 307, 308, 331
Ulah 46
Uludağ 299
Ulukışla 259
Uluslararası Türk Savaş Esirleri Sempozyumu Bildiri Kitabı 52
*Ulya (*Yorulmaz) 265, 283, 402
Umar Ö. Oflaz 175
Umumî Harp 172, Bak. Birinci Cihan Savaşı

Umut (Kulin) 292, 333, 391, 400, 408
Umut gazetesi 284
Urfa 69, 102
Urla 115
Usturumca 65
Uşaklı 235
Uşi Antlaşması 50
Uzun Ada 190
Uzun Hasan 103
Uzunköprü 44

Ü

Üçler Yediler Kırklar (Sepetçioğlu) 73
III. Ahmet 38
III. Murat 183
III. Mustafa 203
III. Selim 38-40, 49, 151, 152, 203, 392
Ülkü Gürsoy 57
Ümit Burnu 389
Ürdün 355, 357
Üsküdar 238, 379
Üsküdarlı 299
Üsküp 50, 55, 59, 88, 89, 94, 101, 125, 160, 162, 171, 181, 184, 193, 194, 232, 238, 255, 298, 302, 303, 344, 365, 368, 405
Üsküp'ten Kosova'ya (Bakiler) 91
Üsküpler 204, 268, 269, 349
Üsküplü 90, 234, 259
Üstün İnanç 184

V

Vahdettin 318
Vahşi Bir Kız Sevdim (Karakurt) 55
Vak'a-i Hayriye 40
Vakit (Kurun) gazetesi 57
Valbert 328
Van 115
Vardar 65, 66, 80, 365, Vardar nehri 90, 114, 152, 173, Vardar ovası 173, 241
Vardarlar 27, 132
Vardar Rüzgârı (Fındıklı) 236, 241, 405
Varna 27, 68, 73, 102, 115, 245
Varna Savaşı 73, 102, 110, 392
Vasco De Gama 389
Vatan Ah Vatan (O. Koç) 221, 235
Vatan Borcu (Özdeş) 75
Vatikan 102, 115, 128
Veda (Kulin) 249, 261, 391, 408
Venedik 29, 30, 32, 36, 38, 77, 102-104, 115, 128, 141
Venedik Cumhuriyeti 105, 141, 142
Venedikliler 105, 106, 141, 286
Venizelos 200, 201, 280, 281
Venizelosçular 200, 201
Vıranye 182
Vidin 43, 64, 161, 178
Vidinli 160
Vinitsa 170
Viran Dağlar (Cumalı) 20, 70, 357, 397, 408
Viyana 106, 138, 145, 249, 306, 375, 413
Viyana Kongresi 40
Vize 273, 274
Vodina 274
Von der Goltz Paşa 45
"Vürûd-ı Muhacirîn ve Bunların İskânı" (Bereketzade İbrahim Hakkı) 86
Wakefield Papazı (Goldsmitt) 389
Walter Scott 71
X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı 86

Y

Yaban (Karaosmanoğlu) 85, 367
Yâd-ı Mazi (Bereketzade İbrahim Hakkı) 86
Yahudi, Yahudiler 46,76, 77, 78, 170, 202, 203, 218, 249, 267, 302, 342, 344, 381, 396
Yahya Kemal Beyatlı 67, 88, 89, 199
Yakacık 353
Yakup, şehzade 116, 131
Yakup Ağa 30, 103, 104
Yakup Kadri Karaosmanoğlu 84, 92, 194, 353, 378
Yalçın Toker 155
Yalnız Dönüyorum (Şükûfe Nihal) 76
Yanbolu 100
Yanık kalesi 145
Yanıkkale 73
Yanova 194
Yanya 202, 251, 254, 276

Yanya Kalesi 81
Yaralı Yürek (Toker) 19, 151, 155, 415
Yaşar Kemal 288, 289, 290
Yaşar Nabi Nayır 89
Yaşar Yücel 94
Yavuz Bülent Bakiler 91
Yavuz Sultan Selim 30, 31, 104, 139
Yavuz Tiryaki 94
Yedikule 203
Yedinci Bayrak (Kutlu) 158, 159, 162, 332, 334, 339, 342, 344, 349, 366, 368, 370, 377, 391, 394, 402, 405, 407, 408, 415
Yedisu 220
Yemen 60, 182, 211, 217, 237, 256, 274, 289, 298, 315, 359
Yemenli 256
"Yeni Lisan" (Ömer Seyfettin) 81
Yeni Mecmua 54
Yeni Türk Edebiyatı. Araştırmaları 3 Orhon Yazıtları'ndan Bugünkü Türk Dünyasına (Enginün) 61, 71, 78, 80, 378
Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları (Enginün) 83
Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri (Kerman) 88
Yeni Türk Edebiyatı Metinleri (1860-1923) Nesir 2 (Enginün-Kerman) 86, 338
Yenice-i Vardar 103
Yeniçeri Ocağı 40
Yeniköy 273
Yenişehir 349
Yere 282
Yeşil Gece (Güntekin)56
Yeşilköy 44, Bak. Ayastefanos
Yıldırım Bayezid, Yıldırım Bayezit, Yıldırım Beyazıt, Bayezid Han 27, 100, 101, 116, 131, 133, 386
Yıldız Kocasavaş 94
Yıldız Sertel 90
Yıldıztepe 300
Yılmaz Boyunağa 74
Yılmaz Çetiner 91
Yılmaz Gürbüz 65, 68, 200, 266, 271, 400, 408, 410
"Yılmaz Gürbüz'ün Mehlika Romanı" (Sakallı) 271
Yılmaz Karakoyunlu 280, 319
Yılmaz Öztuna 25, 27, 28, 35, 36, 38, 40, 49, 51, 56, 139, 328, 413
21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum 272
23 Nisan 161
Yoldaki Adam (Büyükarkın) 75
Yorgun Savaşçı (Kemal Tahir) 76
Yorgun ve Yaralı (Engin) 236, 255, 331, 391, 400
Yörgüç Bey 102
Yörük Ali (İleri) 62
Yörük Ali Efe 260
Yugoslavya 89, 300, 312, 313
Yugoslavyalı 80
Yukarı Öz 175
Yunan 40, 42, 47, 48, 51, 63, 82, 154, 168, 170, 182, 186, 187, 193, 200-204, 217, 218, 228, 250, 253-256, 260, 269, 270, 275, 276, 281, 282, 284, 285, 294, 296, 313, 314, 331, 342, 366, 383, 395, 398, 399
Yunanca 30
Yunanistan 19, 41, 42, 47, 48, 50, 51, 60, 61, 65, 72, 79, 86, 89, 154, 185, 187, 201, 212, 219, 254, 265, 266, 273, 278, 280, 281, 284, 286, 288, 290, 291, 294, 304, 313, 314
Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101. Yılı (1821-1922) (Hatipoğlu) 52
Yunanlı, Yunanlılar 47, 51, 62, 63, 65, 79, 81, 83, 90, 153, 162, 167, 172, 193, 196, 200-203, 218, 219, 229, 240, 254, 256, 274-276, 281, 282, 285, 286, 296, 300, 318, 330, 249, 349, 375, 394
Yunus (Emre) 165, 203
Yunus Ayata 280
Yusuf Hamzaoğlu 94
Yusuf Hikmet Bayur 51
Yuvadan Uçurulanlar (Şimşek) 85
Yuvasız Kuşlar (Yılmaz) 70
Yücel İzmirli 90, 302, 304, 317, 409
Yüksel Çelik 52
Yüreğimde Yâre Var (Aysu) 181, 191, 257, 350, 372, 378, 408
Yüz Uzun Yıl (Ünlü) 76

Z

Zagreb 115, 127
Zağanos Paşa Kulesi 89
Zağra Müftüsünün Hatıraları Tarihçe-i Vak'a-i Zağra (Hüseyin Raci Efendi) 87
Zaman Rüzgârı (Sağlam) 158, 174, 361, 391, 400, 402, 406-408
Zara 175
Zeliha Midilli Özdencanlı 164
Zemlin 143, 144, 208
Zeynel Beksaç 95
Zeynep Kerman 86, 88, 91
Zeynep Uluant 88
Zigetvar, Zigetvar Seferi 30, 80, 105, 143, 144, 387, 392
Zigetvar'ın Laneti (Eroğlu) 30, 99, 104, 138, 142, 143, 387, 392, 409
Zitvatorok Antlaşması 203
Ziya Gökalp 93, 268, 336, 337, 395
Ziya Hanhan 74
Ziya Şakir 75
Ziya Yamaç 68
Zor Yıllar (Tuntaş) 249, 259, 391, 401
Zuhuri Danışman 75
Zübeyde Hanım 68, 200
Zühal İzmirli 90, 302, 304, 317, 408